

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา ศิลปวัฒนธรรมในอุ่ออารยธรรมจังหวัดราชบุรี และเปรียบเทียบระดับแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา ศิลปวัฒนธรรมในอุ่ออารยธรรมตามลักษณะส่วนบุคคล 2) ศึกษาระดับความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาศิลปวัฒนธรรมในอุ่ออารยธรรม จังหวัดราชบุรี และเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาศิลปวัฒนธรรมในอุ่ออารยธรรมตามลักษณะส่วนบุคคล และ 3) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอุ่ออารยธรรม จังหวัดราชบุรี การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม สอบถามนักท่องเที่ยว จำนวน 400 ชุด ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 400 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 และสอบถามผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำนวน 86 ชุด ได้รับกลับคืนมา 81 ชุด คิดเป็นร้อยละ 94.19 สัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจำนวน 17 คน และสนทนากลุ่ม จำนวน 12 คน นำเสนอผลการวิจัยเชิงปริมาณและตามด้วยผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (ตามวัตถุประสงค์) ดังนี้

1. ผลการวิจัยของกลุ่มตัวอย่าง

1.1 นักท่องเที่ยว

ส่วนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการเดินทางของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 3 แรงจูงใจในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี

ส่วนที่ 4 การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างตามเพศ

ส่วนที่ 5 การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวของคะแนนแรงจูงใจในการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

ส่วนที่ 6 ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

1.2 ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ส่วนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี

ส่วนที่ 3 การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างตามเพศ

ส่วนที่ 4 การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวของความคิดเห็นต่อการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอายุ ระยะเวลาในการทำงานและการศึกษา

ส่วนที่ 5 ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

2. ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (การสัมภาษณ์ระดับลึกและการสนทนากลุ่ม)

ก. ผลการวิจัยของกลุ่มตัวอย่าง (นักท่องเที่ยว)

ส่วนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษาและอาชีพ

ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	184	46.00
หญิง	216	54.00
รวม	400	100.00
อายุ		
< 20 ปี	98	24.50
21-30 ปี	111	27.75
31-40 ปี	70	17.50
41-50 ปี	48	12.00
51-60 ปี	33	8.25
> 60 ปี	40	10.00
รวม	400	100.00
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	29	7.25
ประถมศึกษา	21	5.25
มัธยมศึกษา/ปวช.	102	25.50
อนุปริญญา/ปวส.	58	14.50
ปริญญาตรี	135	33.75
สูงกว่าปริญญาตรี	55	13.75
รวม	400	100.00
อาชีพ		
นักเรียน/นักศึกษา	149	37.25
ข้าราชการ/พนักงานในหน่วยราชการ	53	13.25
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	30	7.50
เกษตรกร	16	4.00
ค้าขาย/ทำธุรกิจส่วนตัว	27	6.75
รับจ้าง	29	7.25
พนักงานบริษัท	48	12.00
อื่นๆ เช่น เกษียณอายุ ไม่ได้ประกอบอาชีพ	48	12.00

รวม	400	100.00
-----	-----	--------

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิง จำนวน 216 คน คิดเป็นร้อยละ 54.00 และเพศชาย จำนวน 184 คนคิดเป็นร้อยละ 46.00 มีอายุระหว่าง 21-30 ปี มากที่สุด จำนวน 111 คนคิดเป็น ร้อยละ 27.75 รองลงมา มีอายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 24.50 ระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 33.75 รองลงมาเป็นมัธยมศึกษา/ปวช. จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 25.50 กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียน/นักศึกษา จำนวน 149 คน คิดเป็นร้อยละ 37.25 รองลงมามีอาชีพ ข้าราชการ/พนักงานในหน่วยราชการ จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 13.25

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการเดินทางของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยว

ข้อมูลการเดินทาง	จำนวน	ร้อยละ
การเคยเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี ทั้ง 3 แห่ง (เมืองคูบัว วัดขนอนหนังใหญ่และวัดคงคาราม)		
เคย	190	47.50
ไม่เคย (ทั้ง 3 แห่ง)	210	52.50
รวม	400	100.00
การเดินทางมาจากที่ใด		
อยู่ในจังหวัดราชบุรี	58	14.500
กรุงเทพฯและปริมณฑล	116	29.00
ภาคกลาง	55	13.75
ภาคเหนือ	29	7.25
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	24	6.00
ภาคตะวันออก	10	2.50
ภาคตะวันตก	26	6.50
ภาคใต้	82	20.50
รวม	400	100.00

ประเภทของกลุ่มในการเดินทางในครั้งนี้

เดินทางมาคนเดียว	22	5.50
กลุ่มเพื่อน	112	28.00
กลุ่มครอบครัว	104	26.00
กลุ่มครูและนักเรียน	94	23.50
กลุ่มสัมมนาและอบรม	17	4.25
เดินทางมากับบริษัทนำเที่ยว	12	3.00

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูลการเดินทาง	จำนวน	ร้อยละ
กลุ่มผสมระหว่างครอบครัวและเพื่อน	39	9.75
รวม	400	100.00
การเดินทางด้วยวิธี		
รถยนต์ส่วนตัว	139	34.75
รถโดยสารประจำทาง	65	16.25
รถบริษัทนำเที่ยว	36	9.00
รถจักรยานยนต์	64	16.00
รถเช่าเหมา	96	24.00
รวม	400	100.00
การรับรู้ข้อมูลการเดินทางจาก		
จากญาติ	59	14.75
เพื่อนแนะนำ	71	17.75
วิทยุ/โทรทัศน์	50	12.50
หนังสือพิมพ์และวารสารท่องเที่ยว	61	15.25
บริษัทนำเที่ยว	17	4.25
อินเทอร์เน็ต	142	35.50
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยวเคยเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 190 คน คิดเป็นร้อยละ 47.50 ไม่เคยท่องเที่ยวทั้งสามแห่ง จำนวน 210 คน คิดเป็นร้อยละ 52.50 ภูมิถิ่นที่เดินทางมาจาก กรุงเทพฯและปริมณฑล จำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 29.00 รองลงมาจากภาคใต้ จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 20.50 ประเภทของกลุ่มในการเดินทาง เป็นกลุ่มเพื่อน จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 28.00 รองลงมาเป็นกลุ่มครอบครัว จำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 26.00 การเดินทางมาโดยรถยนต์ส่วนตัว จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 34.75 รองลงมาเป็นรถเช่าเหมา จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 24.00 และการรับรู้ข้อมูลการเดินทางจาก อินเทอร์เน็ต จำนวน 142 คน คิดเป็นร้อยละ 35.50 รองลงมาเป็น เพื่อนแนะนำ จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 17.75

ส่วนที่ 3 แรงจูงใจของกลุ่มตัวอย่างในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยรวม

(n=400 คน)

แรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	\bar{X}	S.D.	ระดับแรงจูงใจ	ลำดับที่
1. ด้านสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว	3.88	.919	มาก	1
2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	3.83	.883	มาก	2
3. ด้านการบริการ	3.76	.925	มาก	3
4. ด้านการเดินทาง	3.60	.902	มาก	5
5. ด้านการประชาสัมพันธ์	3.41	1.057	ปานกลาง	6
6. ด้านจุดมุ่งหมายในการท่องเที่ยว	3.67	1.010	มาก	4
รวม	3.69	.949	มาก	

จากตารางที่ 3 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาพรวมทั้ง 6 ด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.69, S.D.=.949$) ยกเว้นด้านการประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.41, S.D.=1.057$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}=3.88, S.D.=.919$) รองลงมาเป็นด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}=3.83, S.D.=.883$) และด้านที่ต่ำที่สุดอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านการประชาสัมพันธ์ ($\bar{X}=3.41, S.D.=1.057$)

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับแรงงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรายด้าน

แรงงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	\bar{X}	S.D.	(n=400 คน)	
			ระดับแรงงใจ	ลำดับที่
ด้านสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว				
1. ความสำคัญทางด้านศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี	4.02	.905	มาก	1
2. การบ่งบอกเรื่องราวของวัฒนธรรมท้องถิ่น	3.92	.853	มาก	3
3. การบ่งบอกถึงศิลปะการแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.86	.923	มาก	5
4. ความวิจิตรตระการตาของศิลปวัฒนธรรม	3.82	.934	มาก	7
5. ความบันเทิงเชิงศิลปวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว	3.85	.939	มาก	6
6. การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น	3.97	.901	มาก	2
7. การเรียนรู้สถานที่สำคัญทางศาสนา โบราณสถาน	3.85	.889	มาก	6
8. การเรียนรู้เรื่องราวตัวตนของคนราชบุรี	3.78	.979	มาก	8
9. สิ่งที่แสดงถึงศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น	3.89	.948	มาก	4
รวม	3.88	.919	มาก	
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก				
1. สถานที่และอาคารสำหรับบริการนักท่องเที่ยว เช่น จิปาถะกันท์ ห้องแสดงนิทรรศการ มีความเหมาะสม	3.91	.889	มาก	1
2. สถานที่จอดรถและลานพาหนะเพียงพอและมีความสะดวก	3.65	.899	มาก	2
3. ห้องสุขามีจำนวนเพียงพอและมีความสะอาด	3.58	.812	มาก	4
4. การจัดที่นั่งพักผ่อนเพียงพอและมีความเหมาะสม	3.65	.869	มาก	2
5. ร้านอาหาร-เครื่องดื่มมีจำนวนพอเพียงและเหมาะสม	3.49	.989	ปานกลาง	7
6. ร้านขายของที่ระลึก โอท็อป สินค้าท้องถิ่นมีเพียงพอตำแหน่งร้านค้าและราคาสินค้ามีความเหมาะสม	3.52	.931	มาก	6
7. ไฟฟ้าแสงสว่างเพียงพอต่อความต้องการและมีความเหมาะสม มีแผนที่ ป้ายบอกสถานที่ มีการจัดทำเส้นทางไปยังสถานที่ต่างๆและป้ายบอกเส้นทางเพื่อให้ความรู้ชัดเจน เพียงพอและมีความเหมาะสม	3.49	.881	ปานกลาง	7
8. ถึงขยะสำหรับบริการนักท่องเที่ยวมีจำนวนเพียงพอ ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม	3.64	.832	มาก	3
รวม	3.55	.845	มาก	5
ด้านการบริการ				
1. บุคลากรและเจ้าหน้าที่แต่งกายสุภาพเรียบร้อย บริการด้วยความสุภาพ ยิ้มแย้มแจ่มใส ให้ข้อมูลชัดเจน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี	3.84	.863	มาก	2
2. ได้รับความสะดวกในการสอบถามข้อมูล	3.86	1.001	มาก	1

ตารางที่ 4 (ต่อ)

แรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	\bar{X}	S.D.	ระดับแรงจูงใจ	ลำดับที่
3. การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว	3.78	.966	มาก	5
4. การจัดให้มีเอกสารหรือข้อมูลนำชม	3.63	.900	มาก	7
5. แผ่นป้ายและสัญลักษณ์สื่อความหมายต่างๆของแหล่งท่องเที่ยวมีความชัดเจนและมีจำนวนเพียงพอ	3.76	.836	มาก	6
6. ระเบียบขั้นตอนในการเข้าชมมีความเหมาะสม	3.83	.855	มาก	3
7. การจัดป้ายอธิบายความรู้เกี่ยวกับแหล่งนั้นมีเพียงพอ และจัดอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม	3.80	.945	มาก	4
8. มีการจัดทำหนังสือ/แผ่นพับ/สื่อประเภทต่างๆเพื่อบริการนักท่องเที่ยวที่เข้าใจง่ายและเหมาะสม	3.60	1.031	มาก	8
รวม	3.76	.925	มาก	
ด้านการเดินทาง				
1. การเดินทางมีความสะดวกและปลอดภัย	3.78	.861	มาก	1
2. ความเหมาะสมของระยะทางในการเดินทางท่องเที่ยว	3.59	.803	มาก	3
3. ค่าใช้จ่ายในการเดินทางเหมาะสม	3.53	.895	มาก	4
4. มีแผ่นป้ายบอกเส้นทางที่ชัดเจนและมีจำนวนเพียงพอ	3.48	.963	ปานกลาง	5
5. มีสถานที่จอดรถที่สะดวกและปลอดภัย	3.61	.986	มาก	2
รวม	3.60	.902	มาก	
ด้านการประชาสัมพันธ์				
1. โทรทัศน์	3.43	.921	ปานกลาง	2
2. วิทยุ/วิทยุท้องถิ่น	3.30	1.074	ปานกลาง	4
3. หนังสือพิมพ์	3.29	1.083	ปานกลาง	5
4. แผ่นพับ	3.39	1.086	ปานกลาง	3
5. นิตยสาร สารคดีหรือการท่องเที่ยว	3.43	1.069	ปานกลาง	2
6. อินเทอร์เน็ตหรือเว็บไซต์	3.64	1.110	มาก	1
รวม	3.41	1.057	ปานกลาง	
ด้านจุดมุ่งหมายในการท่องเที่ยว				
1. เพื่อศึกษาหาความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ วัฒนธรรมฯ	3.80	.984	มาก	1
2. เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ และบันเทิง	3.70	.942	มาก	2
3. เพื่อหาประสบการณ์ในการท่องเที่ยว	3.68	.966	มาก	3
4. เพื่อเยี่ยมญาติ	3.52	1.148	มาก	4
รวม	3.67	1.010	มาก	
รวมทั้งหมด	3.69	.949	มาก	

จากตารางที่ 4 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาพรวมทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.69, S.D.=.949$) ยกเว้นด้านการประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.41, S.D.=1.057$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.88, S.D.=.919$) เมื่อพิจารณารายข้อลำดับสูงสุด คือ ความสำคัญทางด้านศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี ($\bar{X}=4.02, S.D.=.905$) รองลงมาเป็นข้อ การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ($\bar{X}=3.97, S.D.=.901$) ส่วนข้อที่ต่ำที่สุด คือ การเรียนรู้เรื่องราวตัวตนของคนราชบุรี ($\bar{X}=3.78, S.D.=.979$)

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.61, S.D.=.883$) เมื่อพิจารณารายข้อลำดับสูงสุด คือ สถานที่และอาคารสำหรับบริการนักท่องเที่ยว เช่น จิปาถะภัณฑ์ ห้องแสดงนิทรรศการ มีความเหมาะสม ($\bar{X}=3.91, S.D.=.889$) รองลงมาเป็นข้อ สถานที่จอดรถและยานพาหนะเพียงพอและมีความสะดวก ($\bar{X}=3.65, S.D.=.889$) ส่วนข้อที่ต่ำที่สุด คือ ร้านอาหาร-เครื่องดื่มมีจำนวนพอเพียงและเหมาะสม และไฟฟ้าแสงสว่างเพียงพอต่อความต้องการและมีความเหมาะสม ($\bar{X}=3.49, S.D.=.989$) และ ($\bar{X}=3.49, S.D.=.881$) ตามลำดับ

ด้านการบริการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.76, S.D.=.925$) เมื่อพิจารณารายข้อลำดับสูงสุด คือ ได้รับความสะดวกในการสอบถามข้อมูล ($\bar{X}=3.86, S.D.=1.001$) รองลงมาเป็นข้อบุคลากรและเจ้าหน้าที่แต่งกายสุภาพเรียบร้อย บริการด้วยความสุภาพยิ้มแย้มแจ่มใส ให้ข้อมูลชัดเจน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ($\bar{X}=3.84, S.D.=.863$) ส่วนข้อที่ต่ำที่สุด คือ มีการจัดทำหนังสือ/แผ่นพับ/สื่อประเภทต่างๆเพื่อบริการนักท่องเที่ยวที่เข้าใจง่ายและเหมาะสม ($\bar{X}=3.60, S.D.=1.031$)

ด้านการเดินทาง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.60, S.D.=.902$) เมื่อพิจารณารายข้อลำดับสูงสุด คือ การเดินทางมีความสะดวกและปลอดภัย ($\bar{X}=3.78, S.D.=.861$) รองลงมาเป็นข้อ มีสถานที่จอดรถที่สะดวกและปลอดภัย ($\bar{X}=3.61, S.D.=.986$) ส่วนข้อที่ต่ำที่สุด คือ มีแผ่นป้ายบอกเส้นทางที่ชัดเจนและมีจำนวนเพียงพอ ($\bar{X}=3.48, S.D.=.963$)

ด้านการประชาสัมพันธ์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.41, S.D.=1.057$) เมื่อพิจารณารายข้อลำดับสูงสุด คือ อินเทอร์เน็ตหรือเว็บไซต์ ($\bar{X}=3.64, S.D.=1.110$) รองลงมาเป็นข้อ โทรทัศน์และ นิตยสาร สารคดีหรือการท่องเที่ยว ($\bar{X}=3.43, S.D.=1.069$) และ ($\bar{X}=3.43, S.D.=1.069$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่ต่ำที่สุด คือ หนังสือพิมพ์ ($\bar{X}=3.29, S.D.=1.083$)

ด้านจุดมุ่งหมายในการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.67, S.D.=1.010$) เมื่อพิจารณารายข้อลำดับสูงสุด คือ เพื่อศึกษาหาความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ วัฒนธรรมฯ ($\bar{X}=3.80, S.D.=.984$) รองลงมาเป็นข้อ เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ และบันเทิง ($\bar{X}=3.70, S.D.=.942$) ส่วนข้อที่ต่ำที่สุด คือ เพื่อเยี่ยมญาติ ($\bar{X}=3.52, S.D.=1.148$)

ส่วนที่ 4 การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนแรงจูงใจในการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะ เพศแตกต่างกัน

การเปรียบเทียบความแตกต่างในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอการเปรียบเทียบค่าสถิติของ t-test ของ เพศ และวิเคราะห์ความแปรปรวน F-test ของอายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบตัวแปรเพศกับแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test)

เพศ	\bar{X}	S.D.	t	p-value
ชาย	3.85	.705	-.910	.363
หญิง	3.91	.682		

จากตารางที่ 5 พบว่า การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปรเพศกับแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของนักท่องเที่ยว ไม่แตกต่างกัน โดยมีนักท่องเที่ยวเพศหญิงมีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวมากกว่าเพศชาย ($\bar{X}=3.91$ และ $\bar{X}=3.85$) ตามลำดับ

ส่วนที่ 5 การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวของคะแนนแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะประชากรแตกต่างกัน ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

ตารางที่ 6 การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวค่าเฉลี่ยของแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p-value
ระหว่างกลุ่ม	5	7.970	1.594	5.594*	.000
ภายในกลุ่ม	394	112.263	.285		
รวม	399	120.233			

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตารางที่ 6 พบว่า การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวของแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของนักท่องเที่ยว จำแนกตามอายุ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 (p-value=.000) โดยจำแนกรายคู่ ด้วยวิธี Scheffe' ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของนักท่องเที่ยว
จำแนกตามช่วงอายุ เป็นรายคู่ ด้วยวิธี Scheffe'

ช่วงอายุ	ต่ำกว่า 20 ปี ($\bar{X}=3.895$)	21-30 ปี ($\bar{X}=3.632$)	31-40 ปี ($\bar{X}=4.254$)	41-50 ปี ($\bar{X}=3.768$)	51-60 ปี ($\bar{X}=3.885$)	มากกว่า 60 ปี ($\bar{X}=4.058$)
ต่ำกว่า 20 ปี ($\bar{X}=3.895$)	-					
21-30 ปี ($\bar{X}=3.632$)	.1359	-				
31-40 ปี ($\bar{X}=4.254$)	-.2258	-.3618*	-			
41-50 ปี ($\bar{X}=3.768$)	.1170	-.0190	.3428*	-		
51-60 ปี ($\bar{X}=3.885$)	.0976	-.0383	.3235	-.0193	-	
มากกว่า 60 ปี ($\bar{X}=4.058$)	-.1857	-.3216	.0402	-.3026	.2833	-

จากตารางที่ 7 พบว่า อายุของนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน มีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เมื่อพิจารณาเป็นรายคู่แตกต่างกัน คือ นักท่องเที่ยวที่มีอายุ 31-40 ปี มีค่าเฉลี่ยของแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสูงกว่านักท่องเที่ยวที่มีอายุ 21-30 ปี ($\bar{X}=4.254$, $\bar{X}=3.632$) และ อายุ 31-40 ปี มีค่าเฉลี่ยของแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสูงกว่านักท่องเที่ยวที่มีอายุ 41-50 ปี ($\bar{X}=4.254$, $\bar{X}=3.768$) ตามลำดับ

ตารางที่ 8 การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวค่าเฉลี่ยของแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
ของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p-value
ระหว่างกลุ่ม	5	13.324	2.665	9.821*	.000
ภายในกลุ่ม	394	106.909	.271		
รวม	399	120.233			

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตารางที่ 8 พบว่า การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวค่าเฉลี่ยของแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของนักท่องเที่ยว จำแนกตามระดับการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 (p-value= .000) โดยจำแนกรายคู่ ด้วยวิธี Scheffe' ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ของนักท่องเที่ยว จำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่ ด้วยวิธี Scheffe'

ระดับการศึกษา	ประถม ศึกษา (\bar{X} =4.217)	มัธยมศึกษา (\bar{X} =3.664)	อนุปริญญา/ ปวส. (\bar{X} =3.528)	ปริญญาตรี (\bar{X} =3.515)	สูงกว่า ปริญญาตรี (\bar{X} =3.744)	ไม่ได้เรียน (\bar{X} =3.960)
ประถมศึกษา (\bar{X} =4.217)	-					
มัธยมศึกษา (\bar{X} =3.664)	.5530*	-				
อนุปริญญา/ปวส. (\bar{X} =3.528)	.6881*	.1352	-			
ปริญญาตรี (\bar{X} =3.515)	.7012*	.1482	.0131	-		
สูงกว่าปริญญาตรี (\bar{X} =3.744)	.4725*	-.0804	-.2156	-.2287	-	
ไม่ได้เรียน (\bar{X} =3.960)	.2566	-.2964	-.4315*	.4446*	-.2159	-

จากตารางที่ 9 พบว่า ระดับการศึกษาของนักท่องเที่ยงที่แตกต่างกัน มีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เมื่อพิจารณาเป็นรายคู่แตกต่างกัน คือ นักท่องเที่ยงที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ยของแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสูงกว่านักท่องเที่ยงที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา อนุปริญญา/ปวส ระดับปริญญาตรี และระดับสูงกว่าปริญญาตรี ($\bar{X}=4.217$, $\bar{X}=3.664$, $\bar{X}=3.528$, $\bar{X}=3.515$ และ $\bar{X}=3.774$) ส่วนนักท่องเที่ยงที่ไม่ได้เรียนค่าเฉลี่ยของแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสูงกว่านักท่องเที่ยงที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ($\bar{X}=3.960$, $\bar{X}=3.515$) ตามลำดับ

ตารางที่ 10 การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวค่าเฉลี่ยของแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอาชีพ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p-value
ระหว่างกลุ่ม	8	8.246	1.031	3.599*	.000
ภายในกลุ่ม	391	111.987	.286		
รวม	399	120.233			

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตารางที่ 10 พบว่า การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวค่าเฉลี่ยของแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยง จำแนกตามอาชีพ มีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของนักท่องเที่ยง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 (p-value=.000) จำแนกรายคู่ ด้วยวิธี Scheffe' ดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของนักท่องเที่ยว
จำแนกตามอาชีพ เป็นรายคู่ ด้วยวิธี Scheffe'

อาชีพ	นักเรียน /นักศึกษา ($\bar{X}_{=3.635}$)	ข้าราชการ/ พนักงาน ($\bar{X}_{=3.718}$)	พนักงาน รัฐวิสาหกิจ ($\bar{X}_{=3.615}$)	เกษตรกรรวม ($\bar{X}_{=3.825}$)	ธุรกิจ ส่วนตัว/ ค้าขาย ($\bar{X}_{=3.329}$)	รับจ้าง ($\bar{X}_{=3.690}$)	พนักงาน บริษัท ($\bar{X}_{=3.512}$)	เกษียณอายุ ($\bar{X}_{=3.900}$)	อื่นๆ ($\bar{X}_{=3.955}$)
นักเรียน /นักศึกษา ($\bar{X}_{=3.635}$)	-								
ข้าราชการ/ พนักงาน ($\bar{X}_{=3.718}$)	-.0835	-							
พนักงาน รัฐวิสาหกิจ ($\bar{X}_{=3.615}$)	.0192	.1027	-						
เกษตรกรรวม ($\bar{X}_{=3.825}$)	-1906	-.1071	-.2098	-					
ธุรกิจส่วนตัว/ ค้าขาย ($\bar{X}_{=3.329}$)	.3061	.3897	.2869	.4968	-				
รับจ้าง ($\bar{X}_{=3.690}$)	-.0554	.0282	-.0746	.1353	-.3615	-			
พนักงาน บริษัท ($\bar{X}_{=3.512}$)	.1230	.2065	.1038	.3136	-.1832	.1783	-		
เกษียณอายุ ($\bar{X}_{=3.900}$)	-.2652	-.1817	-.2844	-.0746	-.5714	-.2099	-.3882	-	
อื่นๆ ($\bar{X}_{=3.955}$)	-.3199	-.2363	-.3391	-.1292	-.6260*	-.2645	-.4428	-.0546	-

จากตารางที่ 11 พบว่า อาชีพของนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน มีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เมื่อพิจารณาเป็นรายคู่แตกต่างกัน คือ นักท่องเที่ยวที่ไม่ได้ประกอบอาชีพมีค่าเฉลี่ยของแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสูงกว่านักท่องเที่ยวที่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย ($\bar{X}_{=3.955}$, $\bar{X}_{=3.329}$) ตามลำดับ

ตารางที่ 12 สรุปการเปรียบเทียบและวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวของแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

ที่	ลักษณะส่วนบุคคล	การเปรียบเทียบ		วิเคราะห์ความแปรปรวน	
		t-test	p-value	F-test	p-value
1	เพศ	-0.910	.363		
2	อายุ			5.594*	.000
3	การศึกษา			9.821*	.000
4	อาชีพ			3.599*	.000

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 12 พบว่า การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปรเพศกับแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของนักท่องเที่ยวไม่แตกต่างกัน ส่วนการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวของแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว จำแนกตามอายุ การศึกษา และอาชีพ มีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ส่วนที่ 6 ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 แห่งของจังหวัดราชบุรี

1. แรงจูงใจที่ทำให้เดินทางมาท่องเที่ยวทั้ง 3 แห่ง

(n= 150 คน)

ที่	แรงจูงใจ	ความถี่	ร้อยละ
1	ความประทับใจ		
	1.ความสวยงามไม่เหมือนที่ไหนและประทับใจ	12	8.00
	2.อยากได้สัมผัสกับสถานที่โบราณคดีที่มีความสวยงามและประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น	9	6.00
	3.ความสวยงามเอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรม เป็นวัดที่ขึ้นชื่อ ย้อนวิถีชีวิตในอดีต ศิลปวัฒนธรรมด้านต่างๆ	6	4.00
2	ความเพลิดเพลิน		
	1.ไปท่องเที่ยวกับเพื่อนสนุกสนาน	5	3.33
	2.อยากเห็นการทำหนังใหญ่วัดขนอน เกิดความเพลิดเพลิน	3	2.00

1. แรงจูงใจที่ทำให้เดินทางมาท่องเที่ยวทั้ง 3 แห่ง (ต่อ)

ที่	แรงจูงใจ	ความถี่	ร้อยละ
	3.มีความสวยงามของวัฒนธรรมไทย อยาก ได้สัมผัสกับสถานที่โบราณ และความ เพลิดเพลิน	4	2.67
3	การเรียนรู้ในท้องถิ่น 1.อยากศึกษาและเริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น 2.ค้นหาในอินเทอร์เน็ตเห็นน่าสนใจดีก็เลยเห็นใกล้บ้านดีจะได้ไม่ต้องเดินทางไกล มาแล้วก็ได้สิ่งดีๆมากมาย 3.ความเป็นชุมชนที่มีสุขภาวะอย่างยั่งยืน	15 10 2	10.00 6.67 1.33
4	อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม 1.มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ สวยงามตามวิถีธรรมชาติ 2.เป็นโบสถ์ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมศิลปากร คาดหวังว่า คงได้รับการดูแลเป็นอย่างดี 3.ควรสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่ การได้ดูศิลปะไทย อาจทำให้เรารักษาศิลปะไทยไว้ 4.ศึกษาถึงรากฐานทางวัฒนธรรมของชาวพื้นบ้านของตนเอง เพื่อให้เข้าใจการเข้าใจ ในการดำรงชีวิตของคนสมัยก่อนและปัจจุบัน ได้ดี	7 5 3 2	4.67 3.33 2.00 1.33

2. ปัญหา/อุปสรรค

(n=130คน)

ที่	ปัญหา	ความถี่	ร้อยละ
1	การสนับสนุน -ขาดการเลี้ยวแลจากภาครัฐ ภาครัฐให้ความสำคัญน้อย	16	12.31
2	แหล่งท่องเที่ยว อากาศร้อนมาก	3	2.31
3	การคมนาคม 1.การเดินทางไม่มีรถประจำทาง ทำให้ไม่ค่อยสะดวก หากเดินทางกับรถประจำทาง ไม่สะดวก เดินทางไกล ต้องใช้รถส่วนตัวจึงไม่สะดวก 2.ระยะเวลาในการเดินทาง ที่พักและห้องน้ำ 3.ใกล้บ้านและไม่มีอุปสรรคเท่าไร 4.การเดินทางในการเยี่ยมชม เพราะสถานที่สำคัญห่างกันพอสมควร จึงต้องมี รถยนต์ส่วนตัวจึงสะดวก	11 9 6 8	8.46 6.92 4.61 6.15

2. ปัญหา/อุปสรรค (ต่อ)

ที่	ปัญหา	ความถี่	ร้อยละ
4	ป้ายบอกทาง 1.ป้ายบอกทางมีจำนวนน้อย ถ้ามายังจากต่างจังหวัดอาจหลงได้ 2.ป้ายประชาสัมพันธ์ยังมีน้อย	13 6	10.00 4.61
5	การประชาสัมพันธ์ -การประชาสัมพันธ์เส้นทางเดินทางยังมีน้อย	14	10.77
6	อื่นๆ -การให้คุณค่าความหมายที่สัมพันธ์กับผู้เข้าชม คู่มือคู่มือเหมือนไม่ค่อยเกี่ยวกับวิถีชีวิตของเรา	6	4.61

3. ข้อเสนอแนะ

(n=98คน)

ที่	ปัญหา	ความถี่	ร้อยละ
1	การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 1.ควรมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบค่อยเป็นค่อยไป แต่ต้องต่อเนื่อง วัดขนอนจัดกิจกรรมได้ดีมาก 2 ไม่ควรให้จุดรูปในวัดคงคาราม เพราะควรรูปอาจทำให้ภาพจิตกรรมฝาผนังเสียหายได้ 3.ควรให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวแบบครอบครัวบ้าง เพราะเป็นการปลูกฝังให้เด็กๆ รักและเข้าใจศิลปวัฒนธรรมของตนเอง 4.อย่าเน้นธุรกิจมาก อยากให้คงความเรียบง่ายของชุมชนไว้ 5.ควรมีการรณรงค์ให้มีการรักวัฒนธรรมมากขึ้น โดยให้เยาวชนช่วยกันรักษาของดีของราชบุรีไว้	5 2 6 2 3	5.10 2.04 6.12 2.04 3.06
2	ป้ายบอกทาง 1.ควรมีจุดบริการนักท่องเที่ยวให้มากขึ้นและมีป้ายแสดงข้อมูลเพิ่มเติม 2.ควรจัดทำป้ายบอกทางให้มากกว่านี้ เช่นตามทางแยกใหญ่ ๆ	6 5	6.12 5.10
3	เส้นทาง 1.ควรจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรีใน 1 วัน 2.ควรมีการบูรณาการการท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวแบบกลุ่ม หลากหลาย	3 2	3.06 2.04
4	ที่จอดรถ -ควรจะมีรถนำเที่ยวในสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม	2	2.04

3. ข้อเสนอแนะ (ต่อ)

ที่	ปัญหา	ความถี่	ร้อยละ
5	การบริการ		
	1. ควรชมด้วยความประทับใจและชื่นชมไม่ควรไปจับต้อง	2	2.04
	2. การบริการของเจ้าหน้าที่ในแต่ละสถานที่ยังต้องปรับปรุง จึงควรจัดอบรมและพัฒนาต่อเนื่อง	3	3.06
	3. ควรจัดสถานที่เช่น ห้องน้ำ มีร้านค้าบริการนักท่องเที่ยว	3	3.06
6	การประชาสัมพันธ์		
	1. ควรมีป้ายส่งเสริมการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างจริงจัง	7	7.14
	2. ควรจัดให้มีการแสดงเพื่อกระตุ้นนักท่องเที่ยวมากกว่านี้ ควรทำทุกสัปดาห์ ประชาสัมพันธ์ทางสื่อและโปสเตอร์ ด้วยการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมาหลายๆ	4	4.08
	3. ควรมีการประชาสัมพันธ์ทางเครือข่ายทางสังคม Social Network การประชาสัมพันธ์จากสื่อ นิตยสารการท่องเที่ยว Website พร้อมแนะนำการเดินทางและอาหาร ที่พักพร้อมกัน	5	5.10
7	การมีส่วนร่วม		
	1. ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรสามัคคี และสนับสนุนให้จริงจัง	2	2.04
	2. ควรให้เด็กในชุมชนหรือชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว	3	3.06
8	คุณค่า		
	1. เสนอให้มาเมืองคูบัวและจิปาตะกัณฑ์หรือหนังใหญ่วัดขนอน หรือกิจกรรม ฝาผนังวัดคงคารามให้ความรู้มากมาย และมีน่าสนใจอย่างมาก	2	2.04

3. ข้อเสนอแนะ (ต่อ)

ที่	ปัญหา	ความถี่	ร้อยละ
	2. นำมาท่องเที่ยวเพราะเห็นว่าวัดคงคารามมีประวัติของคนไทยสมัยก่อน มากมาย	2	2.04
9	การปลูกฝัง		
	1. ควรปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทย	2	2.04
	2. ควรอนุรักษ์ให้ต่อเนื่อง รัฐหรือท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณในการดูแล รักษา	3	3.06

ข. ผลการวิจัยของกลุ่มตัวอย่าง (ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว)

ส่วนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 13 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตาม เพศ อายุ ระยะเวลาการทำงานและการศึกษา

	ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	36	44.44
	หญิง	45	55.56
	รวม	81	100.00
อายุ	< 20 ปี	15	18.51
	21-30 ปี	3	3.70
	31-40 ปี	10	12.35
	41-50 ปี	10	12.35
	51-60 ปี	26	32.10
	> 60 ปี	17	20.99
	รวม	81	100.00
ระยะเวลาในการทำงาน	< 1 ปี	11	13.58
	1-3 ปี	20	24.69
	4-6 ปี	14	17.28
	7-10 ปี	8	9.88
	> 10 ปี	28	34.57
	รวม	81	100.00

ตารางที่ 13 (ต่อ)

การศึกษา		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	2	2.47
ประถมศึกษา	28	34.56
มัธยมศึกษา/ปวช.	20	24.69
อนุปริญญา/ปวส.	2	2.47
ปริญญาตรี	29	34.81
รวม	81	100.00

จากตารางที่ 13 พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิง จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 55.56 และเพศชาย จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 44.44 มีอายุระหว่าง 51-60 ปี มากที่สุด จำนวน 26 คนคิดเป็น ร้อยละ 32.10 รองลงมา มีอายุต่ำกว่า 60 ปี จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 20.99 ระยะเวลาในการทำงาน มากกว่า 10 ปี จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 34.57 รองลงมา 1-3 ปี จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 24.69 ส่วนระดับ การศึกษาจบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 34.81 รองลงมามีการศึกษาระดับ ประถมศึกษา จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 34.56

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดราชบุรี
 ตารางที่ 14 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับความคิดเห็นในการ
 ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยรวม

(n=81 คน)

ความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ลำดับที่
1. การจัดการด้านกายภาพหรือภูมิทัศน์	3.81	.876	มาก	1
2. การจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยว	3.50	1.032	มาก	4
3. การจัดการด้านความสะดวกหรือการบริการพื้นฐาน	3.54	.935	มาก	3
4. การจัดการด้านความปลอดภัย	3.60	.950	มาก	2
5. การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.48	.950	ปานกลาง	5
รวม	3.59	.946	มาก	

จากตารางที่ 14 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาพรวม ทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.59, S.D.=.946$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การจัดการด้านกายภาพหรือ

ภูมิทัศน์ มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}=3.81, S.D.=.876$) รองลงมาเป็นการจัดการด้านความปลอดภัย มีค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}=3.60, S.D.=.950$) และด้านที่ต่ำที่สุดอยู่ในระดับปานกลาง คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน ($\bar{X}=3.48, S.D.=.950$)

ตารางที่ 15 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับความคิดเห็นในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรายด้าน

(n=81 คน)				
ความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ลำดับที่
การจัดการด้านกายภาพหรือภูมิทัศน์				
1. การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ของแหล่งท่องเที่ยว เช่น มีการแบ่งพื้นที่นั้นหนา การจัดแสดงมีความเหมาะสม	3.88	.900	มาก	4
2. การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวในสถานที่ต่างๆมีการจัดการที่เหมาะสม	3.93	.721	มาก	3
3. มีการจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานและศาสนสถานที่มีความเหมาะสม	3.95	.740	มาก	2
4. มีการกำหนดช่วงเวลาในการเข้าพื้นที่ที่มีความเหมาะสมตามช่วงเวลาของวัน	3.80	.813	มาก	7
5. มีการปรับปรุงพื้นที่ให้มีความสะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ	4.00	.806	มาก	1
6. สิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์มีความสวยงาม การปลูกต้นไม้มีความกลมกลืนเหมาะสม	3.85	.910	มาก	6
7. มีการจัดเนื้อหาของแหล่งท่องเที่ยวให้มีลักษณะเด่น	3.79	.932	มาก	8
8. การปลูกอาคารสิ่งก่อสร้างและชุมชน ไม่มีการรुकล้ำแหล่งโบราณสถาน	3.69	.983	มาก	9
9. สิ่งแวดล้อมโดยรวม (น้ำ อากาศ เสียง สภาพโดยรวม) มีความเหมาะสม	3.83	.863	มาก	5
10. มีแผนการติดตามและประเมินการเปลี่ยนแปลงของแหล่งท่องเที่ยว	3.59	.997	มาก	10
11. มีการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.58	.973	มาก	11
รวม	3.81	.876	มาก	
การจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยว				
1. การจัดศูนย์บริการหรือจุดบริการให้กับนักท่องเที่ยว มีการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ	3.65	.938	มาก	2
2. การจัดทำเอกสาร แผ่นพับหรือคู่มือนำชม และการจัดให้มีวิทยากรนำชม	3.56	1.025	มาก	4
3. การจัดทำแผ่นป้ายอธิบายความรู้และประวัติประจำสถานที่ต่างๆ	3.58	.947	มาก	3
4. มีการจัดทำสื่อที่นักท่องเที่ยวสามารถเป็นเจ้าของได้ ได้แก่ การจัดทำวีดิทัศน์ ซีดี ภาพถ่าย โปสเตอร์แผ่นพับ เป็นต้น	3.43	1.117	ปานกลาง	7
5. มีการจัดกิจกรรมพิเศษเป็นครั้งคราว	3.36	1.041	ปานกลาง	9
6. มีการจัดนิทรรศการเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว	3.38	1.135	ปานกลาง	8

ตารางที่ 15 (ต่อ)

ความคิดเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	\bar{X}	S.D.	ระดับความ ความคิดเห็น	ลำดับ ที่
7. มีการจัดอบรมพนักงานเป็นระยะๆตามความเหมาะสม	3.35	1.120	ปานกลาง	10
8. มีการรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของทรัพยากร โบราณวัตถุ โบราณสถานและจิตรกรรมฝาผนัง	3.67	.975	มาก	1
9. มีสื่อหลายประเภทในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว	3.47	1.038	ปานกลาง	6
10. สื่อมีความน่าสนใจและเป็นข้อมูลปัจจุบัน มีความทันสมัย	3.52	1.152	มาก	5
11. มีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวและป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางเพื่อให้ ความรู้แก่นักท่องเที่ยว	3.56	.866	มาก	4
รวม	3.50	1.032	มาก	
การจัดการด้านความสะดวกหรือการบริการพื้นฐาน				
1. การจัดทำเส้นทางไปยังสถานที่ต่างๆหรือเส้นทางนำชม	3.81	.792	มาก	1
2. การจัดทำที่นั่งพัก	3.60	.996	มาก	4
3. การจัดที่จอดรถและยานพาหนะต่างๆ	3.54	.923	มาก	5
4. การจัดการเรื่องห้องสุขา	3.69	.903	มาก	2
5. การจัดระบบระบายน้ำ	3.52	.808	มาก	6
6. การจัดการเรื่องแสงสว่างอย่างเหมาะสม	3.46	.895	ปานกลาง	7
7. การจัดพื้นที่ขายของที่ระลึก	3.38	.969	ปานกลาง	12
8. การจัดระบบกำจัดขยะหรือภาชนะรับขยะ	3.47	.950	ปานกลาง	9
9. มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวหรือศูนย์ข้อมูลอย่างชัดเจนและมีเจ้าหน้าที่ ประจำ	3.44	.866	ปานกลาง	10
10. มีเจ้าหน้าที่ที่มีอรรถาศัยดี สามารถให้ความรู้ในการนำชมได้	3.64	.979	มาก	3
11. จำนวนบุคลากรในด้านการบริการมีเพียงพอที่จะให้บริการ นักท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่	3.42	1.105	ปานกลาง	11
12. มีการจัดการด้านสิ่งก่อสร้าง และสาธารณูปโภค เช่น ถนน ห้องสุขา ที่ เหมาะสมกลมกลืนกับสภาพพื้นที่	3.54	.962	มาก	5
13. มีการจัดเก็บและกำจัดของเสียอย่างถูกวิธี	3.49	.963	ปานกลาง	8
รวม	3.54	.935	มาก	
การจัดการด้านความปลอดภัย				
1. มีระบบเตือนภัยนักท่องเที่ยว และระบบรักษาความปลอดภัยแก่ชีวิตและ ทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว	3.10	1.114	ปานกลาง	6

ตารางที่ 15 (ต่อ)

ความคิดเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	\bar{X}	S.D.	ระดับความ ความคิดเห็น	ลำดับ ที่
2.มีแผนที่ ป้ายบอกสถานที่	3.72	1.040	มาก	3
3.มีความปลอดภัยจากโจรสลัด	3.79	.890	มาก	2
4.มีความปลอดภัยจากสัตว์	3.81	.963	มาก	1
5.กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่มีผลกระทบกับแหล่งท่องเที่ยวประเภท โบราณสถาน ศาสนสถาน ไม่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมกับแหล่งท่องเที่ยว ไม่ทำให้เกิดปริมาณขยะหรือของเสีย ไม่ขัดต่อทัศนียภาพ	3.60	.861	มาก	4
6.มีการจัดการในการรักษาความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว ป้องกันความ เสียหาย เสื่อมโทรม ควบคุมการไ้ชงาน ควบคุมนักท่องเที่ยว ควบคุม สภาพแวดล้อม	3.60	.861	มาก	4
7.การจัดให้มีเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ เช่น ทำป้าย เตือนจุดอันตราย จำหน่ายสินค้าอย่างเป็นธรรม การจัดบริการติดตามของ หาย	3.58	.920	มาก	5
รวม	3.60	.950	มาก	
การมีส่วนร่วมของชุมชน				
1. มีตัวแทนของชุมชนในการวางแผนหรือบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิง ศิลปวัฒนธรรม	3.40	1.033	ปานกลาง	6
2.การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลและรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวใน พื้นที่	3.37	1.006	ปานกลาง	7
3.ชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น	3.60	.890	มาก	2
4.กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น	3.70	.782	มาก	1
5.ชุมชนมีรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น มีรายได้จากการขายอาหาร- เครื่องดื่ม สินค้าพื้นเมือง และของที่อป	3.41	1.070	ปานกลาง	5
6.มีการรับฟังข้อเสนอแนะ และความต้องการของชุมชน	3.36	.940	ปานกลาง	8
7.การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของชุมชน	3.48	.950	ปานกลาง	4
8.นำข้อคิดเห็นและข้อจำกัดต่างๆมาพิจารณาร่วมกัน โดยปัญหาที่เป็นพื้นฐาน คือ ปัญหาด้านผลกระทบอันเกิดจากการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความร่วมมือที่ ดีต่อกัน	3.51	.839	มาก	3
รวม	3.48	.939	ปานกลาง	
รวมทั้งหมด	3.59	.946	มาก	

จากตารางที่ 15 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาพรวม ทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.59, S.D.=.946$) ยกเว้นการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.48, S.D.=.950$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า การจัดการด้านกายภาพหรือภูมิทัศน์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.81, S.D.=.876$) เมื่อพิจารณารายข้อลำดับสูงสุด คือ มีการปรับปรุงพื้นที่ที่มีความสะอาดเรียบร้อย อยู่สม่ำเสมอ ($\bar{X}=4.00, S.D.=.806$) รองลงมาเป็นข้อ มีการจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวประเภท โบราณสถานและศาสนสถานที่มีความเหมาะสม ($\bar{X}=3.95, S.D.=.740$) ส่วนข้อที่ต่ำที่สุด คือ มีการปรับปรุง และแก้ไขปัญหาที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ($\bar{X}=3.58, S.D.=.973$)

การจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.50, S.D.=1.032$) เมื่อพิจารณารายข้อลำดับสูงสุด คือ มีการรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของทรัพยากรโบราณวัตถุ โบราณสถานและจิตรกรรมฝาผนัง ($\bar{X}=3.67, S.D.=.975$) รองลงมาเป็นข้อ การจัดศูนย์บริการหรือจุดบริการให้กับนักท่องเที่ยว มีการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X}=3.65, S.D.=.938$) ส่วนข้อที่ต่ำที่สุด คือ มีการจัดอบรมพนักงานเป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม ($\bar{X}=3.35, S.D.=1.102$)

การจัดการด้านความสะดวกหรือการบริการพื้นฐานอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.54, S.D.=.935$) เมื่อพิจารณารายข้อลำดับสูงสุด คือ การจัดทำเส้นทางไปยังสถานที่ต่างๆ หรือเส้นทางนำชม ($\bar{X}=3.81, S.D.=.792$) รองลงมาเป็นข้อ การจัดการเรื่องห้องสุขา ($\bar{X}=3.69, S.D.=.903$) ส่วนข้อที่ต่ำที่สุด คือ การจัดพื้นที่ขายของที่ระลึก ($\bar{X}=3.38, S.D.=.969$)

การจัดการด้านความปลอดภัยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.60, S.D.=.950$) เมื่อพิจารณารายข้อลำดับสูงสุด คือ มีความปลอดภัยจากสัตว์ ($\bar{X}=3.81, S.D.=.963$) รองลงมาเป็นข้อ มีความปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย ($\bar{X}=3.79, S.D.=.890$) ส่วนข้อที่ต่ำที่สุด คือ มีระบบเตือนภัยนักท่องเที่ยว และระบบรักษาความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ($\bar{X}=3.10, S.D.=1.114$)

การมีส่วนร่วมของชุมชน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.48, S.D.=.939$) เมื่อพิจารณารายข้อลำดับสูงสุด คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น ($\bar{X}=3.70, S.D.=.782$) รองลงมาเป็นข้อ ชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ($\bar{X}=3.60, S.D.=.890$) ส่วนข้อที่ต่ำที่สุด คือ มีการรับฟังข้อเสนอแนะ และความต้องการของชุมชน ($\bar{X}=3.36, S.D.=.940$)

ส่วนที่ 3 การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างที่มีเพศแตกต่างกัน

การเปรียบเทียบความแตกต่างในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอการเปรียบเทียบค่าสถิติของ t-test ของ เพศ และวิเคราะห์ความแปรปรวน F-test ของอายุ ระยะเวลาในการทำงานและการศึกษา

ตารางที่ 16 เปรียบเทียบตัวแปรเพศกับความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test)

เพศ	\bar{X}	S.D.	t	p-value
ชาย	3.37	.441	-2.708*	.008
หญิง	3.76	.748		

จากตารางที่ 16 พบว่า การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปรเพศกับความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (p-value=.008) โดยมีผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพศหญิงมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากกว่าเพศชาย ($\bar{X}=3.76$ และ $\bar{X}=3.37$) ตามลำดับ

ส่วนที่ 4 การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวของความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะประชากรแตกต่างกัน ได้แก่ อายุ ระยะเวลาในการทำงานและการศึกษา

ตารางที่ 17 การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p-value
ระหว่างกลุ่ม	5	5.395	1.079	2.792*	.023
ภายในกลุ่ม	75	28.985	.386		
รวม	80	34.379			

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตารางที่ 17 พบว่า การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวของความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำแนกตามช่วงอายุ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 (p-value=.023) โดยจำแนกรายคู่ ด้วยวิธี Scheffe' ดังตารางที่ 18

ตารางที่ 18 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำแนกตามช่วงอายุ เป็นรายคู่ ด้วยวิธี Scheffe'

ช่วงอายุ	ต่ำกว่า 20 ปี ($\bar{X}=4.059$)	21-30 ปี ($\bar{X}=3.699$)	31-40 ปี ($\bar{X}=3.691$)	41-50 ปี ($\bar{X}=3.385$)	51-60 ปี ($\bar{X}=3.380$)	มากกว่า 60 ปี ($\bar{X}=3.485$)
ต่ำกว่า 20 ปี ($\bar{X}=4.059$)	-					
21-30 ปี ($\bar{X}=3.699$)	.3598	-				
31-40 ปี ($\bar{X}=3.691$)	.3681	.0082	-			
41-50 ปี ($\bar{X}=3.385$)	.6733	.3135	.3052	-		
51-60 ปี ($\bar{X}=3.380$)	.6789*	.3191	.3108	.0056	-	
มากกว่า 60 ปี ($\bar{X}=3.485$)	.5740	.2142	.2059	.0993	-.1049	-

จากตารางที่ 18 พบว่า อายุของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เมื่อพิจารณาเป็นรายคู่แตกต่างกัน คือ ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี มีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสูงกว่าผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่มี อายุ 51-60 ปี ($\bar{X}=4.059$, $\bar{X}=3.380$) ตามลำดับ

ตารางที่ 19 การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นต่อการจัดการการ
ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระยะเวลาในการทำงาน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p-value
ระหว่างกลุ่ม	5	13.717	2.743	9.958*	.000
ภายในกลุ่ม	75	20.662	.275		
รวม	80	34.379			

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตารางที่ 19 พบว่า การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำแนกตามระยะเวลาในการทำงาน มีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของนักท่องเที่ยว แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 (p-value=.000) โดยจำแนกรายคู่ ด้วยวิธี Scheffe' ดังตารางที่ 21

ตารางที่ 20 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
ของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำแนกตามระยะเวลาในการทำงาน เป็นรายคู่ ด้วยวิธี Scheffe'

ระยะเวลาในการทำงาน	น้อยกว่า 1 ปี (\bar{X} =4.019)	1-3 ปี (\bar{X} =4.058)	4-6 ปี (\bar{X} =3.681)	7-10 ปี (\bar{X} =3.308)	มากกว่า 10 ปี (\bar{X} =3.313)
น้อยกว่า 1 ปี (\bar{X} =4.019)	-				
1-3 ปี (\bar{X} =4.058)	-.0389	-			
4-6 ปี (\bar{X} =3.681)	.3381	.3770	-		
7-10 ปี (\bar{X} =3.308)	.7106	.7495	.3726	-	
มากกว่า 10 ปี (\bar{X} =3.313)	.8855*	.9244*	.5474	.1749	-

จากตารางที่ 20 พบว่า ระยะเวลาในการทำงานของผู้เกี่ยวข้องกับกาารท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เมื่อพิจารณาเป็นรายคู่แตกต่างกัน คือ ผู้เกี่ยวข้องกับกาารท่องเที่ยวที่มีระยะเวลาในการทำงาน 1-3 ปี และน้อยกว่า 1ปี มีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นต่อการจัดการกาารท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สูงกว่าผู้เกี่ยวข้องกับกาารท่องเที่ยวที่มีระยะเวลาในการทำงาน 10 ปี ($\bar{X}=4.058$, $\bar{X}=4.019$ และ $\bar{X}=3.313$) ตามลำดับ

ตารางที่ 21 การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นต่อการจัดการกาารท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p-value
ระหว่างกลุ่ม	4	8.409	2.102	6.152*	.000
ภายในกลุ่ม	76	25.971	.342		
รวม	80	34.379			

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตารางที่ 21 พบว่า การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวมีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นต่อการจัดการกาารท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของผู้เกี่ยวข้องกับกาารท่องเที่ยว จำแนกตามระดับการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 (p-value=.000) โดยจำแนกรายคู่ ด้วยวิธี Scheffe' ดังตารางที่ 22

ตารางที่ 22 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่ ด้วยวิธี Scheffe'

ระดับการศึกษา	ประถม ศึกษา ($\bar{X}=3.319$)	มัธยมศึกษา ($\bar{X}=3.310$)	อนุปริญญา/ ปวส. ($\bar{X}=2.750$)	ปริญญาตรี ($\bar{X}=3.445$)	ไม่ได้เรียน ($\bar{X}=4.536$)
ประถมศึกษา ($\bar{X}=3.319$)	-				
มัธยมศึกษา ($\bar{X}=3.310$)	.6091*	-			
อนุปริญญา/ปวส. ($\bar{X}=2.750$)	1.1697	.5606	-		
ปริญญาตรี ($\bar{X}=3.445$)	.4738	-.1353	-.6959	-	
ไม่ได้เรียน ($\bar{X}=4.536$)	-.6169	-1.2260	-1.7866	-1.0907	-

จากตารางที่ 22 พบว่า ระดับการศึกษาของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เมื่อพิจารณาเป็นรายคู่แตกต่างกัน คือ ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสูงกว่าผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ($\bar{X}=3.319$, $\bar{X}=3.310$) ตามลำดับ

ตารางที่ 23 สรุปการเปรียบเทียบและวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวของความคิดเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

ที่	ลักษณะส่วนบุคคล	การเปรียบเทียบ		วิเคราะห์ความแปรปรวน	
		t-test	p-value	F-test	p-value
1	เพศ	-2.708*	.008		
2	อายุ			2.792*	.023
3	ระยะเวลาในการทำงาน			9.958*	.000
4	การศึกษา			6.152*	.000

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 23 พบว่า การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปรเพศกับความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 ส่วนการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวของความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำแนกตามอายุ ระยะเวลาในการทำงาน และการศึกษา มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ส่วนที่ 5 ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

ตามความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 แห่งของจังหวัดราชบุรี

1. จุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้ง 3 แห่ง

(n= 60 คน)

ที่	จุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	ความถี่	ร้อยละ
1	จุดเด่น 1. จุดเด่น เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความเก่าแก่น่าสนใจศึกษา และมีการประชาสัมพันธ์ในเว็บไซต์ 2. อยากรชมศิลปะประจำถิ่น โบราณวัตถุและโบราณสถาน 3. วัฒนธรรมการแสดงหนังใหญ่ หามขมิ้นได้ยาก รวมถึงโบราณสถาน และการศึกษาศิลปะ 4. ในจังหวัดราชบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวเช่น โบราณสถาน จิปาถะภัณฑ์ วัดโขลงสุวรรณคีรี และจิตรกรรมฝาผนัง	6 5 3 5	10.00 8.33 5.00 8.33
2	เอกลักษณ์ 1. เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น ควรให้การสนับสนุนตลอดไป 2. ความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นไม่เหมือนกัน 3. การมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มีภูมิปัญญาของคนท้องถิ่น แสดงถึงความสามารถของเด็กในท้องถิ่น การร่วมมือกันดูแลของคนในท้องถิ่น 4. ความเป็นเอกลักษณ์ประจำตัวของแต่ละสถานที่ ปังบอกถึงความ เป็นไทย	2 3 3 2	3.33 5.00 5.00 3.33
3	การจูงใจ อื่นๆ 1. การชักจูง แนะนำ ให้ความรู้ในเรื่องราวต่างๆ 2. ประวัติศาสตร์ชาติไทย ควรให้เด็กรุ่นหลังได้รู้ความเป็นมาของบรรพบุรุษตลอดจนศิลปวัฒนธรรม	2 2	3.33 3.33

1. จุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (ต่อ)

ที่	จุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	ความถี่	ร้อยละ
3.	นักท่องเที่ยวมาชมศิลปวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวไม่เคยเห็นมาก่อน		
4.	จุดเด่นมีน้อย ยังไม่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้เต็มรูปแบบ แต่ถ้าใช้เป็นการท่องเที่ยวแบบเล็กก็ได้	3 2	5.00 3.33

2. ปัญหา/อุปสรรค

(n=50คน)

ที่	ปัญหา	ความถี่	ร้อยละ
1	ความสะอาด -ต้องช่วยกันดูแลรักษาความสะอาด	2	4.00
2	บุคลากร -การขาดการดูแล ขาดบุคลากรในการบริหารจัดการที่ถูกต้อง และประการสำคัญ คือ ผู้นำชุมชนไม่เหลียวแลเท่าที่ควร	3	6.00
3	ความรับผิดชอบ 1.การขาดความรับผิดชอบในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมรอบๆ แหล่งท่องเที่ยว 2.การทิ้งขยะของนักท่องเที่ยว 3.การทำลายโดยการเหยียบจับและขโมย	2 3 1	4.00 6.00 2.00
4	การสนับสนุน 1.ประชาชนให้ข้อมูลไม่ค่อยตรงกัน เกิดจากความขัดแย้งซึ่งกันและกัน 2.ภาครัฐ เอกชน ควรให้ความสำคัญและเข้ามาให้การสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ 3.ปัจจุบันมีการนำค่านิยมตะวันตก แบบต่างๆ เข้ามาจึงไม่ค่อยมีใครสนใจมากนัก 4.การขาดการเอาใจใส่จากภาครัฐและชุมชน 5.การที่ผู้บริหารไม่เป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากคนในท้องถิ่น	2 3 2 3 2	4.00 6.00 4.00 6.00 4.00
5	การมีส่วนร่วม 1. ผู้นำชุมชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวอาจจัดประชาคมให้มีการช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยนัดแนะให้มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ทำความสะอาด) ในวันสำคัญต่างๆในรอบปี	3	6.25

3. ข้อเสนอแนะ

(n=48คน)

ที่	ปัญหา	ความถี่	ร้อยละ
5	การมีส่วนร่วม (ต่อ)		
	2. ทุกฝ่ายควรให้ความร่วมมือกัน อย่าให้มีอะไรขัดแย้งกันจะดีไปหมดทุกอย่าง ไม่รู้ว่าจะแก้ปัญหายังไง เพราะเกิดจากความไม่เข้าใจกัน	2	4.16
	3. ควรให้ภาคประชาชนได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำและช่วยกัน พัฒนาศิลปวัฒนธรรม โดยที่ภาครัฐและภาคเอกชน ต้องเห็นความสำคัญ และต้องลงมาช่วยด้วยใจ	2	4.16
	4. ชุมชนมีส่วนร่วมได้ โดยการไม่ทำลายต้นไม้ใกล้สถานที่ท่องเที่ยว ดูแลกำจัดสิ่งปฏิกูลต่างๆ กำจัดแหล่งน้ำเสีย พบสิ่งใดชำรุดแจ้งเจ้าหน้าที่ เป็นต้น	3	6.25
	5. การมีส่วนร่วมน้อยมาก เพราะรายได้จากการท่องเที่ยวยังมีน้อย และยังมีจุดด้อยมากกว่าจุดเด่น	2	4.16
	6. ทำให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวตลอดไป	2	4.16
	7. ทำให้ภาครัฐช่วยทำให้ประชาชนไม่เกิดการขัดแย้งกัน และสนับสนุนจากฝ่ายเจ้าหน้าที่ของท้องถิ่น	2	4.16
	8. ความร่วมมือของคนในชุมชน ให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว	3	6.00
	9. การช่วยกันดูแลให้ความร่วมมือ ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เด็กในท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยว	2	4.00
2	คุณค่าศิลปวัฒนธรรม -ควรให้ประชาชนได้ซึมซับและเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนช่วยกันอนุรักษ์รักษารากเง้าเอาไว้ให้อยู่คู่ประเทศต่อไป	3	6.25
3	การเผยแพร่ -จัดให้มีงานประจำปีเพื่อเผยแพร่	2	4.16
4	จิตสำนึก		
	1. มีความสามารถของชุมชนมีเฉพาะตัวบุคคล ต้องปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ให้กับชุมชน	2	4.16
	2. ไม่ไปทำอะไรให้เสื่อมเสียของโบราณสถาน	2	4.16
	3. ไม่ทิ้งขยะลงพื้น ทิ้งให้เป็นที่	2	4.16
5	การอนุรักษ์ -เป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์และหาจุดขายนักท่องเที่ยวได้มาชมแล้วบอกต่อกันไป จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวมาชมกันมากยิ่งขึ้น	2	4.16

3. ข้อเสนอแนะ (ต่อ)

ที่	ปัญหา	ความถี่	ร้อยละ
6	แหล่งท่องเที่ยว		
	1. การทำความสะอาดและไม่มีขยะในแหล่งท่องเที่ยว	2	4.16
	2. อยากให้มีรูปลักษณ์ที่ชัดเจนกว่านี้ มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจน หลากหลายกว่านี้ อยากให้มีร้านค้าขายของที่ระลึกหรือน่าจะเป็นร้าน OTOP ที่ชัดเจนเหมือนที่อื่นเพื่อไว้รองรับนักท่องเที่ยว	2	4.16
	3. ช่วยกันรักษาความสะอาดในวัด ให้นักท่องเที่ยวดูความสะอาดและสวยงาม	3	6.25
7	การสนับสนุน		
	1. การสนับสนุนส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง	3	6.25
	2. อยากให้รัฐหรือจังหวัดเห็นความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากกว่านี้	2	4.16
8	การพัฒนาบุคลากร		
	1. ควรดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนในทุกๆด้าน มีผู้อธิบาย/วิทยากรที่รอบรู้เหมาะสม บุคลิกดี	3	6.25
	2. ให้เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเห็นคุณค่าของจิตอาสาภาคีสถาบันบ้านคูบัว ไม่ใช่ปล่อยให้ตามมีตามเกิด ควรร่วมมือกันจะดีที่สุด	2	4.16
	3. ควรมีบุคลากรที่ดีมีความรักในหน้าที่การทำงานในแต่ละฝ่ายของตัวเองให้ดี และมีมาตรฐานมากกว่าที่เป็นอยู่ เช่น มัคคุเทศก์ในการนำเที่ยวต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถจริงๆมาพัฒนา	2	4.16
	4. ต้องเปลี่ยนแปลงบุคลากรในองค์กรก่อน ให้เป็นที่ยอมรับแก่ประชาชนในพื้นที่ แล้วอย่างอื่นจะตามมา	2	4.16
9	ป้ายบอกทาง		
	1. ป้ายบอกแหล่งท่องเที่ยวยังไม่ค่อยชัดเจน	2	4.16
	2. จังหวัดต้องให้ความสำคัญด้านป้ายบอกทาง	2	4.16
10	การประชาสัมพันธ์		
	1. ควรประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวมาชมหน้าใหญ่กันมาก อยากให้มีคนมาท่องเที่ยวมากๆ มาชมพิพิธภัณฑ	2	4.16
	2. ให้รู้จักประวัติศาสตร์ความเป็นมาของจิตอาสาภาคีสถาบันบ้านคูบัว	3	6.25
	3. อยากให้ประชาชน/นักท่องเที่ยวมาชมจิตรกรรมฝาผนังให้มากๆ	2	4.16

ค. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

จากการสัมภาษณ์ระดับลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดทั้ง 3 แห่ง นายกองกำกับการบริหารส่วนตำบล กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน แห่งละ 4 คน และหน่วยงานภาครัฐ คือ ท้องเที่ยวและกีฬาจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด รวม 17 คน และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาศิลปวัฒนธรรม จำนวน 12 คน ผลการวิจัย ดังนี้

1. สภาพการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี

จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ระดับลึก และการสนทนากลุ่ม กับผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และหน่วยงานท้องถิ่น รวมถึงภาครัฐ ในประเด็นสภาพการณ์ ปัญหาของทั้ง 3 แห่ง พบว่า สภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรีได้มีการพัฒนาที่ก้าวหน้าเป็นลำดับจากที่สถานที่ท่องเที่ยวไม่ค่อยรู้จัก จนเริ่มมีชื่อเสียงมากขึ้นเนื่องจากจังหวัดราชบุรีมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ทั้งชาติพันธุ์ จึงต้องสืบสานอนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลัง นอกจากนี้ยังกล่าวเสริมอีกว่า วัฒนธรรมที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์ ดังว่า “ถ้ามองด้านพื้นถิ่น ชาติพันธุ์คนราชบุรีเป็นคนรักษาเรื่องความเป็นอยู่ในอัตลักษณ์ของเขา อยากให้เยาวชนรุ่นหลังคงไว้ซึ่งเชื้อสาย ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ คงไว้ซึ่งความงามความดีสืบสานกันไว้” ซึ่งจังหวัดราชบุรีมีทุนทางวัฒนธรรมมากมาย ถึง 8 ชาติพันธุ์นับเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของจังหวัดราชบุรี โดยที่จังหวัดราชบุรีมีจุดเด่นในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจของชุมชนได้ ดังที่วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรีกล่าวว่า

“ถ้าพูดถึงคุณค่าศิลปวัฒนธรรมราชบุรี จะมองถึงศิลปวัฒนธรรมที่มีทุนเดิมมากมาย เป็นต้นว่า ชาติพันธุ์ต่างๆ เพราะเป็นเมืองต้นราชวงศ์ที่ 1 เป็นหลักฐานบ่งบอกความเป็นอยู่ในจังหวัด ซึ่งประเทศไทยมีหลากหลายทางศาสนา ทางราชบุรีก็จะมีทั้ง พุทธ คริสต์ อิสลาม ที่เข้ามาอยู่ตรงนี้ และเป็นคนที่รักพื้นถิ่นกันอยู่ เช่น ชาวไทยพื้นถิ่นจะอยู่แถวโพธาราม มีประเพณีอนุรักษ์ไว้ และเวลาที่มีช่วงวัฒนธรรมเราก็จะจัดงานวัฒนธรรมอนุรักษ์เกี่ยวกับชาติพันธุ์และอาหารพื้นถิ่น... จริงๆแล้วเรามีทุนทางวัฒนธรรมอยู่แล้ว เราไม่จำเป็นต้องสร้างให้เป็นสมัยใหม่ เช่น สวนผึ้ง จะมีโครงการที่วัฒนธรรมทำอยู่แล้ว ชื่อว่าโครงการบ้านรักไทย ตรงนั้นจะมีชาวกระเหรี่ยงอยู่ เราก็จะส่งเสริมให้พื้นที่เหล่านั้นเป็นหมู่บ้านชาวกระเหรี่ยงและอยากให้มีส่วนีพเกี่ยวกับ การถักทอ ทอผ้า การค้าขาย ปลูกผักเกี่ยวกับพืชการเกษตร ให้ได้มาจำหน่ายในหมู่บ้าน เพราะทุกวันนี้ตรงนั้นน่าจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอย่างดีเลย”

ขณะที่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของ 3 แหล่งที่ศึกษา ได้แก่ เมืองโบราณและจิปาตะกัณฑ์ คูบัว หนึ่งใหญ่วัดขนอน จิตรกรรมฝาผนังวัดคงคาราม มีบริบทที่แตกต่างกันนับเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น เป็นสิ่งที่จังหวัดราชบุรีให้ความสำคัญในฐานะรากฐานทางวัฒนธรรม ดังที่วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรีกล่าวว่า

“เห็นว่าควรจะอนุรักษ์ไว้อยู่แล้ว อย่างเช่น ที่เจ็ดเสมียนก็จะมีตลาดเก่าและอัตลักษณ์จะเป็นเชื้อสายไทย จีน เขมร มีหลากหลาย การค้าขายแบบพื้นบ้าน ของวัดখনอนก็จะมีจุดเด่นเรื่องอนุรักษ์หนังใหญ่ นอกจากนั้น หลวงพ่อเจ้าอาวาสก็จะสืบสานให้เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้วิถีเกี่ยวกับการทำหนังใหญ่และการแสดงด้วย เราก็พยายามที่จะช่วงส่งเสริมและของบเพื่อสนับสนุนให้ทำที่หน่วยงานรัฐบาลจะให้ได้”

ส่วนสภาพการณ์การท่องเที่ยวในจังหวัดราชบุรี ทางสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาในฐานะ ผู้รับผิดชอบโดยตรงของจังหวัดราชบุรี ซึ่งหัวหน้ากลุ่มงานการท่องเที่ยว กล่าวถึง ภาพรวมของการท่องเที่ยวในจังหวัดราชบุรี ดังนี้

“ราชบุรีเคยเป็นอู่อารยธรรมมาก่อน ทางโบราณคดี ของเก่าที่ค้นพบได้เคยเจริญมาก่อนในสมัย ทวารวดี ทางสำนักงานเองพยายามปรับเชันต์ราชบุรีในฐานะเมืองเก่า ก็จะนำศิลปะเผยแพร่ต่อสายตาคานักท่องเที่ยว ...เติบโตค่อนข้างเร็ว เด่นๆอยู่ 3 อย่างค่ะ อย่างแรกคือ ความหลากหลายของชาติพันธุ์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และ ความหลากหลายของศิลปะ คือ เรานำเสนอราชบุรีเมืองของศิลปะ มีหลายแขนง แหล่งท่องเที่ยวภูเขา น้ำตกป่าไม้”

และยังกล่าวถึงสภาพการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี ดังนี้ “แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 แหล่ง แหล่งที่ติดตลาดแล้วคือ วัดখনอน คนก็จะนิยมมาเที่ยวกันเยอะ มีรถทัวร์มาลง ส่วนอื่นๆก็แล้วแต่เทศกาล ซึ่งทางสำนักงานก็พยายามจัดกิจกรรมลงไป เพื่อให้เกิดกระแสในแหล่งท่องเที่ยวด้วย”

1.1 เมืองโบราณและจิตประภคณที่สถานบ้านคูบัว (วัดโขลงสุวรรณคีรี) อำเภอเมือง

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของคูบัว มีสภาพการณ์ของการท่องเที่ยวชุมชนจากอดีตกับปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามโลกาภิวัตน์ การท่องเที่ยวก็เปลี่ยนแปลงไป อย่างเมืองโบราณคูบัวก็ได้พัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวที่สำคัญและแพร่หลายมากขึ้น ซึ่งมีของเก่าที่มีคุณค่ามากมาย ดังที่เจ้าอาวาสวัดโขลงสุวรรณคีรีกล่าวว่า

“การท่องเที่ยว ต้องพูดถึงเรื่องโลกก่อน โลกมันหมุนเวียนเปลี่ยนไปก็ต้องเกิดขึ้น ถามว่าครั้งอดีตจนปัจจุบันการท่องเที่ยวเหมือนกันไหม? ไม่เหมือน ที่ให้เหตุผลว่าไม่เหมือนก็เพราะ อดีตอย่างตัวโบราณสถาน ไม่ได้พัฒนาเป็นรูปร่างแบบนี้ ไม่มีคนรู้ นักท่องเที่ยวไม่รู้ จนกระทั่งกรมศิลปากรได้ค้นพบเมืองโบราณ คูบัวแห่งนี้ ในปี พ.ศ. 2503 เริ่มมาละ เริ่มรู้เริ่มมาละ สื่อเนี่ยสำคัญ อันดับหนึ่งเลย แพร่ไป นักท่องเที่ยวรู้ พวกฝรั่งที่ชอบก็เข้ามา เมื่อก่อนชุดค้นพบ ศิลปวัตถุ เยอะมากที่ทรงคุณค่าเยอะมาก และปัจจุบันก็เอาไปไว้ที่พิพิธภัณฑสถานราชบุรี และส่วนหนึ่งยังเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานโบราณ”

นอกจากนี้เจ้าอาวาสวัดโขลงสุวรรณคีรี ยังกล่าวเสริมอีกว่า การท่องเที่ยวที่คูบัวดีขึ้น ดูได้จาก ผู้รับบริจาคของวัดในแต่ละเดือน ดังนี้

“สถานะภาพปัจจุบัน การท่องเที่ยวเริ่มดีขึ้น ทำไม่ถึงดีขึ้น ทางวัดสำรวจจากผู้รับบริจาคของวัดแต่ละเดือนๆ คนมาท่องเที่ยว ทำบุญ ไหว้พระ มาชมสิ่งต่างๆ พนักงานท่องเที่ยวเข้ามา รายได้วัดมันจะเกิดขึ้น สถิติเช็คตามยอดที่เกิดขึ้นอยู่แล้วมันได้ ก็คือว่านักท่องเที่ยวมาเยอะ แต่ ณ ปัจจุบันคนก็เริ่มเข้ามา”

ขณะที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว ได้กล่าวถึงสภาพการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของคูบัวมี 1) โบราณสถาน 2) ผ้าจก 3) ประเพณีสงกรานต์ ที่สืบทอดต่อกันมา ดังว่า

การท่องเที่ยวเนี่ยนะ คือ มีเมืองโบราณ ก็จังหวัดเริ่มเข้ามาเห็นความสำคัญของคูบัว ก็เลยจัดการแสดง แสง สี เสียง มา 2 ปี คือช่วงสงกรานต์เนี่ย ได้รับเกียรติจากท่าน องคมนตรี สุรยุทธ จุฑานนท์ มาชมในเรื่องแสง สี เสียง จังหวัดก็เริ่มเห็นความสำคัญในการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเนี่ยจะให้เริ่มท่องเที่ยวในเมืองคูบัวเนี่ย มันต้องมีช่วยกันว่า 1 ผ้าจก 2 ที่จะมีสินค้าต่างๆ มาเสริม เพื่อให้คนมาเที่ยวๆแล้วไม่มีอะไรดู แล้วจะมายังไง มันคือการประชาสัมพันธ์ ต้องประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักเมืองคูบัว เหมือนตลาดน้ำดำเนินะ ไร่อย่างเนี่ย มันจะได้ไม่เป็นทางผ่าน

แสดงให้เห็นว่าจุดเด่นของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีจุดเด่นที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็น 1) โบราณสถาน 2) ผ้าทอ 3) ประเพณีวัฒนธรรม ถือเป็นจุดแข็งของชุมชน ดังที่เจ้าอาวาสวัดโฆลงสุวรรณคีรีกล่าวว่า “จุดเด่นหรือจุดแข็งของคูบัวเนี่ย คือ โบราณสถาน สองผ้าทอ สามประเพณีวัฒนธรรม สามตัวนี้คือจุดเด่น จุดแข็งของอำเภอคูบัวเนี่ย สิ่งที่คนอยากมาเรียนรู้ ซื้อมีสินค้าไปมา ประเพณีวัฒนธรรม คนเข้า คูบัวหนึ่ง ไม่เข้ามาดูโบราณสถาน ก็ซื้อผ้า ไม่มาซื้อผ้าก็ ดูวิถีชีวิตนะครับ ของชาวไทย-ยวน” และกล่าวเสริมอีกว่าทางวัดโฆลงสุวรรณคีรีมี 4) สิ่งอำนวยความสะดวก คือ การติดตั้ง Wireless ไว้บริการนักท่องเที่ยวในการเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ดังว่า

“ที่นี้สิ่งอำนวยความสะดวกเยอะ อย่างที่ฉันทำไป สุดท้ายฉันติดสัญญา Wireless เลยเด็กรุ่นใหม่ๆมันยุคไฮเทคนะ โยม จะไปค้นตำราหนังสือมาไว้หอสมุดมันเป็นไปได้ละ กดแป๊บเดียวมันก็มีละเดี๋ยวนี้ มันอาจเป็นแห่งแรกๆที่ศูนย์ท่องเที่ยวของวัดจะเป็น Wireless แต่ฉันไม่ได้คิดป้ายแค้นนั้นแหละ เด็กเข้ามามันจะถือ โน้ตบุ๊ค โทรศัพท์อะไรเนี่ยแหละ เด็กมันสามารถเปิด Wireless ได้เลย ให้ฟรีเรียนรู้ ศึกษาได้เลย”

นอกจากนี้นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว ยังกล่าวเสริมถึงจุดเด่นของชุมชนคูบัว คือ ผ้าจกคูบัว เมืองโบราณรอบคูบัว เป็นจุดขายของคูบัวที่สำคัญ ดังว่า

“การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวอยากมาดูที่สุดคือ ผ้าจก การแสดงผ้าจกเนี่ย ถ้าเกิดเราเอามาแสดงหรือ แม่ผมคิดว่าในจุดขายของเรา ถ้าผ้าจกอยากมาดูทอจริง ไม่ แคน ชลู่อะ ไรเนี่ย อยากให้ดูในหมู่บ้านก็จริง มาดูผ้าจกเสร็จแล้ว ก็มาดูการทำชลู่ แคน แล้วจุดเป้าหมายจริงๆที่จะลงทุน 20 หรือ 50 กว่าล้านขึ้นไป ก็คือเจดีย์รอบคูบัวอยู่ประมาณสัก เกือบ 20 กว่าจุด ของดั้งเดิมเลย แต่นี้เป็นฐานใหญ่ ฐานกลางเล็กๆอยู่ในป่าอยู่รอบๆเนี่ย เราอยากทำถนน สร้างวิวทิวทัศน์เนี่ย คนมาดูตรงนี้ไปคูบัวนู่นๆ รอบตำบลคูบัวเลยครับ ว่ามันอยู่ตรงไหนบ้าง มันเป็นฐาน

เก่าอยู่ ใส่หมายเลขให้มันเชื่อมกันให้หมด ไม่ใช่มาจุดเดียว และที่นี้การอะไรต่างๆประวัติก็ต้องมารายให้ตี คนก็
ดูนู่นๆนี่ๆ ที่นี้คั้งนักท่องเที่ยวมาดูได้หลายจุด ไม่ใช่จุดเดียว ถ้าเราเชื่อมกันได้หมด ตำบลคูบัวจะรุ่งเรือง”

และก้านตำบลคูบัว ยังกล่าวเสริมอีกว่า จุดเด่นของคูบัว คือ โบราณสถาน ผ้างอก “ที่ว่า ก็ผ้างอกนะ
ครับ ก็มีหลากหลาย จุดเด่นก็คือโบราณสถาน ผ้างอก นั่นแหละ โบราณสถานเป็นที่ดึงดูดใจ อาจจะเป็นแห่ง
เดียวเป็นจุดที่สำคัญ”

ส่วนจุดเด่นของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคูบัว ซึ่งหัวหน้ากลุ่มงานการท่องเที่ยว สำนักงานการ
ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดราชบุรี มีมุมมองว่า “ส่วนวัด โขลงสุวรรณคีรี เป็นเมืองโบราณ เป็นชุมชนที่อพยพ
จากไทยยวน ผสมศิลปะกัน ...แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก จำเป็นต้องประชาสัมพันธ์เพิ่มเติม” นอกจากนี้
“ทางสำนักงานฯ มีงบประมาณสร้างห้องน้ำ การขยายแสง สี เสียง เราพยายามทำต่อเนื่องให้เป็นงาน
ประเพณีทุกปีค่ะ”

ในขณะที่จุดอ่อนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของคูบัว มีจุดอ่อนในเรื่องของการประชาสัมพันธ์
ที่ไม่ต่อเนื่อง ขาดบุคลากรและมัคคุเทศก์นำเที่ยว ดังที่เจ้าอาวาสวัด โขลงสุวรรณคีรีกล่าวในประเด็นนี้ว่า

จุดอ่อนทางศิลปวัฒนธรรมในอำเภอคูบัว ให้มุ่งไปที่การประชาสัมพันธ์นิดหนึ่งนะ เราไม่ค่อยมี เราไม่
ค่อยมีตรงนั้นและที่ บุคลากรและไกด์นำเที่ยวเรายังไม่มี เคยมีมัคคุเทศก์น้อยของ โรงเรียนอะไรแบบนี้ จะทำ
แบบนี้เหมือนกัน แต่ว่าบางครั้งเสาร์อาทิตย์ ก็เยอะ บางเสาร์อาทิตย์ก็น้อย บางครั้งก็ไม่มีเลย บางทีเราไป
เอาเด็กมาก็เบื่อง่าย เด็กที่จะมาช่วยงานตรงนี้จริงๆต้องรักเรื่อง โบราณสถานจริงๆ ประเพณีท้องถิ่นจริงๆ
โลกมันเปลี่ยนไปแล้ว เด็กที่จะมาช่วยอย่างนี้หายาก มีแต่เข้า ห้าง ร้านเกม แบบนี้ ต้องรักที่นี้จริงๆถึงจะทน

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของคูบัว มีความต้องการให้ภาครัฐหรือผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมี
Website หรือจัดทำโบรชัวร์ รวมเป็นแหล่งท่องเที่ยว อุทยานธรรมชาติ 4 สถาน” เพื่อเป็นการ
ประชาสัมพันธ์ได้ดีและมีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเส้นทางท่องเที่ยว ดังที่เจ้าอาวาสวัด โขลงสุวรรณคีรี กล่าวว่า

เดี๋ยวนี้เทคโนโลยี คือคนดูต้องเปลี่ยนสถานะภาพไปเรื่อยๆ ไม่ใช่มาดูแผนที่แบบเมื่อก่อน เดี่ยวนี้ไม่ต้อง
เลยมีตัว GPS อะไรพวกนี้สามารถไปได้เลย ไปที่ไหนก็ไม่หลงอะ อาตมามองตรงนี้คือจะทำเป็นภาพรวมทั้งหมด
แล้วเอาแต่ละวัดที่สำคัญ ที่เป็นแหล่งสำคัญลงในโบรชัวร์ เผยแพร่ทางเว็บ เพราะว่ามันจะดีกว่า อย่างโบรชัวร์เนี่ย
พิมพ์ไปและทิ้ง ทำยังงี้ก็ได้ จะเป็นโบรชัวร์ หรือเว็บ ก็แล้วแต่ แต่ขอให้มันรวมกันให้หมด ว่าเส้นทางนี้มานี่นะ
ไปดูศิลปวัฒนธรรมของวัดขนอนนะ มาดูศิลปะที่วัดคงคาราม คือจิตรกรรมฝาผนัง อายุกว่า 200 ปี มาดูโบราณ
สถานี่คูบัว อายุ ความเป็นมา พันกว่าปี อย่างเนี่ย

ปัญหาอุปสรรคในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของคูบัว คือ การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐยังน้อย ทั้งงบประมาณและด้านวิชาการ การพัฒนาบุคลากร และผู้นำเที่ยว ขาดการจัดการที่ดี ดังที่เจ้าอาวาสวัดโฆลงสุวรรณคีรี กล่าวว่า

“ปัญหาเนี่ย เอาปัญหาเบื้องต้นก่อนเลยนะ หนึ่งใน การสนับสนุนน้อยมาก ปัจจัยเรื่องนี้ว่าว่าจะหาเงินได้แต่ลำบาก มันไม่ได้หาง่ายเหมือนกัน จะบอกบุญแต่ละครั้งๆ ต้องบอกตักๆกัน ไปเนี่ย บางครั้งก็เบื่อเหมือนกัน คือขาดปัจจัยอย่างเดียวที่นี้ ขาดปัจจัยที่จะมาบูรณาการ ส่วนอุปสรรคเนี่ย ฉันทว่าบุคลากรเนี่ยสำคัญที่สุด เวล่านักท่องเที่ยวเข้ามา ถ้าไม่มีการจัดการที่ดี พิษภัยที่ที่ดี แต่บุคลากรที่จะให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวตรงเนี่ยยังไม่มี แล้วภูมิความรู้ตรงเนี่ย เราจะเอาแหล่งข้อมูลที่ไหนให้ชัดเจนเลย แล้วก็เอาเด็กไปเทรน”

ขณะที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว กล่าวถึงปัญหาของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือเรื่องความรู้ ความเข้าใจของคนในชุมชน รวมถึงความตระหนักในคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ดังว่า

“การท่องเที่ยวของคนที่นี่ยังไม่มีความรู้ ความเข้าใจ ก่อเกิดประโยชน์ในชุมชนอย่างไร ถ้าเราก่อให้เกิดการตระหนักเห็นคุณค่า แหล่งการท่องเที่ยวในชุมชนได้ เขาก็ให้ความร่วมมือสนับสนุน แต่ตอนนี้ เราเป็นบุคคลภายนอกเทียบนักการศึกษา นักบริหารทางศิลปวัฒนธรรมก็ดี แหล่งนี้เนี่ย น่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ เพราะมีบุคคลอยู่กลุ่มหนึ่ง ที่เป็นตัวกระทำอยู่”

และยังกล่าวเสริมในประเด็นอุปสรรคของการท่องเที่ยว คือ ผลประโยชน์ อันเป็นผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกันได้ ดังว่า “อุปสรรคอีกอย่างหนึ่งคือความต้องการผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม มันจะเป็นไปได้ด้วยผลประโยชน์ เขาก็อีกจากกลุ่มร้านค้าที่อยู่ในพื้นที่นั้น แต่คนพูดมันไม่ได้เข้ามาฉกฉวยโอกาสมาทำธุรกิจกับเขาบ้าง แต่เขาก็เอาแต่ยืนดู ยืนด่าเขา มันก็เป็นเรื่องจริงๆ”

ส่วนความต้องการในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประการหนึ่งคือ ร้านค้าและผู้เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวควรแต่งกายด้วยชุดไท-ยวน อันบ่งบอกถึงอัตลักษณ์วัฒนธรรมไท-ยวน เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมวัฒนธรรมเวลามาท่องเที่ยวในคูบัว ดังที่เจ้าอาวาสวัดโฆลงสุวรรณคีรี กล่าวว่า “อย่างเงี้ย ในแนวคิดของฉันทว่าร้านค้าอะนะ เวลาคนเข้ามาขายในวัด ถ้านักท่องเที่ยวทำเป็นระบบคนที่เข้ามาเยอะๆอย่างเนี่ย เป็นพัน สองพันอย่างเงี้ย ต่อไปคนที่เข้ามาขายของในนี้เนะ ต้องแต่งชุดประจำคูบัวตรงนี้เนะ แม้ว่าจะเป็นลูกเด็กเล็กแดง ตรงนี้”

1.2 หนังสือนิทรรศการ อำเภอบางบาล

สภาพการณ์ของชุมชนศรีอยุธยา อันเป็นที่ตั้งของวัดขนอนหนังสือ มีศิลปวัฒนธรรมที่เก่าแก่ สืบทอดต่อกันมา มีอายุมากกว่า 100 ปีขึ้นไป มีความหลากหลาย โดยเฉพาะหนังสือมีความโดดเด่น มีเพียง 3 แห่งในประเทศไทย ดังที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลศรีอยุธยา กล่าวว่า

“ปัจจุบันในของศรีอยุธยา มีแหล่งศิลปวัฒนธรรม เช่นหนังสือวัดขนอน มีวัดที่เก่าแก่ก็ค่อนข้างจะอายุ 100 กว่าปีขึ้นไป 4 วัด วัดม่วง วัดเกาะ วัดขนอน วัดศรีอยุธยา ที่จะร้ายเรียงกัน แหล่งวัฒนธรรมก็จะมีวัดขนอน วัดเกาะอาคร โรงเรียนเก่าแก่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โรงเรียนไค้ยุบไปเหลือแต่อาคาร วัดม่วงจะมี...จะมีวัฒนธรรมศิลปะความหลากหลาย โดยเฉพาะหนังสือเนี่ย มีแห่งเดียวในราชบุรี มีอยู่ 3 ที่วัดสว่างอารมณ์ และอีกที่หนึ่งมีแบบ ตัว 2 ตัว นอกจากนี้หนังสือได้ยูเนสโก รางวัลแห่งเกียรติยศในเรื่องศิลปวัฒนธรรม ในตัวความเป็นมาของหนังสือหรือศิลปวัฒนธรรมแบบนี้ มันเป็นเรื่องโบราณนะ เล่าสู่กันฟัง สืบทอดจากผู้สูงอายุที่เล่ามา ตกทอดมาเรื่อยๆ เขาเรียกว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ทางปัญญา และวัฒนธรรม ซึ่งการเล่ากันมานี้ถือว่าเป็นคุณค่าของหมู่บ้านและชุมชน การแสดงหนังสือแต่ก่อนทั่วไปหาได้ไม่ยาก ไม่มีสะพาน ไม่มีถนนอะไรใหญ่โต อีกอย่างการติดต่อสื่อสาร มันต้องไปทางเรือ”

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดขนอน มีสภาพการณ์ของการท่องเที่ยววัดขนอนจากอดีตกับปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไปเจริญเติบโตมีความเข้มแข็ง นักท่องเที่ยวและหน่วยงานองค์กรต่างมาท่องเที่ยวจำนวนมาก ดังข้อมูลจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในปี 2551 จำนวนถึง 14,495 คน (พระครูพิทักษ์ศิลปาคม เอกสารงานถวายปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์, 2554) ทั้งนี้ยังไม่รวมนักท่องเที่ยว แสดงถึงวัดขนอนมีความเข้มแข็งมากที่สุดใน 3 แห่งที่ศึกษา

จุดเด่นหนังสือวัดขนอน เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชนและคนทั้งประเทศที่เป็นนักท่องเที่ยว นักเรียน/นักศึกษา ดังที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลศรีอยุธยา กล่าวว่า

“มันคล้ายแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และของนักเรียนรุ่นใหม่ที่ต้องศึกษาไว้ แต่ก่อนกว่าจะสร้างมาแต่ละตัวๆ คนหนึ่งสร้างได้แค่ตัวเดียว เหมือนเป็นการสืบทอดกันมานะครับ การแสดงหนังสือแต่ละครั้ง ก็จะเป็นปีละ 1 ครั้ง สมัยก่อนที่เราเรียนอยู่วัดขนอนนะ กระโดดข้ามเลยปวดท้อง คือนี่ให้เป็นการเรียนรู้ะ มีการแสดงต่างๆ หนึ่งครั้งเนี่ย เขาดีกลองประ โคม มันไกลถึงระยะ 5 กิโลเมตร ก็คือการเรียนรู้”

และยังกล่าวเสริมอีก 2 ประเด็น คือ จุดเด่นในการอนุรักษ์หนังสือ ซึ่งสมเด็จพระเทพฯ ได้ทรงมีพระราชดำริให้กรมศิลปากร อนุรักษ์เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานหนังสือวัดขนอน และสร้างชุดใหม่ เพื่อใช้ในการแสดง ดังที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลศรีอยุธยา กล่าวว่า

“ได้ทุนของพระเทพ เสด็จมาอนุรักษ์ พูดย่อยๆ คือ ท่านเสด็จมาเป็นเพียงอาจารย์ศิลปะท่านหนึ่ง แล้วท่านก็ให้งบประมาณมานะ พระเทพทรงอนุรักษ์ แค่นั้นเองก็เป็นบุญของหนังสือวัดขนอน ท่านเป็นผู้อนุรักษ์ ให้งบประมาณมา

สร้างให้กรมศิลปากร คือ ไอสิ่งทีเชิดหน้าชูตาทีสุด พุงด่งๆเลยเจ้านายในวัง ท่านชอบเป็นสิ่งที่ดี พวกเราก็ด่องจากท่านมา ตั้งแต่เจ้าอาวาสผู้นำชุมชน ได้ช่วยๆกัน มีปัจจัยน้อย แบบค่อยเป็นค่อยไปจนพัฒนาจนมีชื่อเสียง”

จังหวัดราชบุรีได้ให้ความสำคัญทำให้หน้าใหญ่วัดขนอนเป็น 1 ใน 3 ของคำขวัญแหล่งท่องเที่ยวประจำจังหวัด คือหน้าใหญ่วัดขนอน ตลาดน้ำดำเนิน และถ้ำค้างคาว ดังว่า “ในส่วนของวัฒนธรรมจังหวัดเข้ามาช่วยในงบประมาณ จุดเด่นทีสุดคือวัดขนอนหน้าใหญ่ จุดเด่นทีสุดของราชบุรี ตลาดน้ำดำเนิน แล้วก็ค้างคาว มันก็มีอยู่ 3 แห่ง ตอนหลังนี้ก็มี คูบัว ตลาดร้อยปี เจ็ดเสมียน นี้คือมาทีหลัง แต่จุดเด่นนี้คือ 3 แห่ง”

ส่วนจุดเด่นทางหน้ากลุ่มงานการท่องเที่ยว สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดราชบุรี มองหน้าใหญ่วัดขนอน ว่า “จุดเด่นของวัดขนอน คือ เป็นศิลปะการแสดงชั้นสูงทีหาดูได้ยากแล้ว เป็นแก่กลุ่มคนเล็กๆทีสามารถอนุรักษ์ไว้ได้...เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการรักในถิ่นกำหนด เทศกาลประเพณีเป็นสีสัน.”

สิ่งสำคัญ จุดเด่นในด้านอัตลักษณ์ของชุมชน เป็นการแสดงทีมีชีวิต เป็นการแสดงของชนชั้นสูง มีศิลปะถึง 5 แขนงในหน้าใหญ่ ได้แก่ วรรณศิลป์ หัตถศิลป์ นาฏศิลป์ คุรียงศิลป์และศิลปะ และวาทศิลป์ (พระครูพิทักษ์ศิลปาคม, 2554 : 42) ดังการสัมภาษณ์ระดับลึกพระครูพิทักษ์ศิลปาคม เจ้าอาวาสวัดขนอน ดังว่า

จุดเด่นของวัดขนอน คือ อัตลักษณ์ของชุมชน การแสดงหน้าใหญ่อยู่ที่ชุมชนของวัดขนอน ถือว่าเป็นหน้าใหญ่ของรากทีแตกแขนงของวังมาอยู่ในชุมชน และมาสู่ทีวัด แต่วังงานหน้าใหญ่เป็นฝีมือของท่านทีเป็นพระหลวงปู่กล่อม ซึ่งเป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดเป็นผู้ทีสร้างวัดในสมัยรัชกาลที 5 คนทีมาดูหน้าใหญ่วัดขนอนเนี่ย 1) เพื่อมาศึกษา 2) มาดูอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนของวัดขนอน ท่านเล่นท่าแสดงของทีนั้น วัดขนอนได้เปรียบเรื่องการแสดง เพราะมีท่าทางเอกลักษณ์ความเป็นตัวเรา แล้วการแสดงค่อนข้างจะรวดเร็ว ไม่ยึดเชื้อไม่ซ้ำเหมือนงานโบราณก็เลยได้มาดูอัตลักษณ์ศิลปะ การเชิด การแสดง หรือว่าจะเป็นศิลปะทีเกิดขึ้นจากการผลิต การทำตัวหนังสือกลดลยทีอยู่บนตัวหนังสือ ก็เลยถือว่าเป็นทีเรียนรู้ศึกษาศิลปะ ทั้ง 5 แขนงเข้าด้วยกันเลย แต่ทีสามารถจะดูได้ก็คือ หัตถศิลป์ การแกะสลักกลดลยบนตัวหนังสือ นาฏศิลป์ท่าทางการเชิด คีตะศิลป์ การดนตรี และก็วาทศิลป์ ทีเรามา นำแสดงกัน มันเป็นเอกลักษณ์ของเราทีนำเสนอทางนี้ไป”

นอกจากนี้ เจ้าอาวาสวัดขนอน ยังกล่าวเสริมในเรื่องของจุดเด่นเพิ่มเติม คือ การแสดงทีมีชีวิต อันเป็นกุญแจทีนำไปสู่ความสำเร็จ ดังว่า “เหมือนกับห้องเรียนทีมีชีวิต มาชม มาดู มาเสพ มาเห็น อยากมา มาดูชมนะครั้บ และทีนี้...ลำดับต่อมานะครั้บ อะไรทีหลวงพ่อคิดว่ามันเป็นปัจจัยทีสำเร็จ ทีเป็นกุญแจทีสำคัญทีนำไปสู่ความสำเร็จ คิดว่าหน้าใหญ่วัดขนอนสำเร็จในระดับค่อนข้างดีมาก”

ส่วนจุดอ่อนทีเป็นข้อสังเกต ในทัศนะของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสร้อยฟ้า บอกกว่า หน้าใหญ่วัดขนอนเลยจุดความล้มเหลวไปแล้ว ดังว่า “ตอนนี้ ถือว่าเลยจุดความล้มเหลวละ สมัยก่อนเนี่ย

เรื่องงบประมาณจังหวัดก็มาไม่ถึง อำเภอก็มาไม่ถึงอยู่ได้จนกระทั่งมีเงินทอง เข้าไปจนเจอได้ละ ก็ช่วยกันมาตลอด”

ส่วนจุดอ่อนทางหัวหน้ากลุ่มงานการท่องเที่ยว สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดราชบุรี มีทัศนคติมุมมองหนังใหญ่วัดขนอน ด้วยความห่วงใยในการสืบทอดในอนาคตว่า “จุดอ่อนของวัดขนอน คือการจัดการทั้งหมดขึ้นอยู่กับหลวงพ่อเพียงคนเดียว ถ้าเกิดไม่มีคนมาสืบทอดต่อก็อาจจะแยได้ เรื่องลิงด้วย” และการสนับสนุนของสำนักงานฯให้กับวัดขนอน ที่ว่า “สำนักงานก็งบลงไปปรับปรุง ขยายโรงละครติดแอร์ขนาดใหญ่ มีงบบัณฑิตพัฒนาศิลปิน พาเด็กๆ ในชุมชนไปดูงาน การแสดงที่เค้าได้รับมาตรฐานสากลเช่น โรงละคร โจหลุยส์ แล้วก็กลับมาต่อยอดของเค้าว่าจะกลับมาพัฒนาหนังใหญ่วัดขนอนอย่างไรให้สากลขึ้นเพื่อรับนักท่องเที่ยวต่างชาติในอนาคต”

ส่วนทัศนคติมุมมองของเจ้าอาวาสวัดขนอนกลับมีทัศนคติในภาพรวมของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี 2 ประเด็นคือ 1) คนสนใจศิลปะยังมีจำนวนน้อย 2) การขาดการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการเรียนการสอนในสถานศึกษา ดังว่า

จุดอ่อนของเราก็คือ 1) เรามีกลุ่มที่สนใจงานศิลปะไม่มากนัก แล้วก็เรามีความตั้งใจที่จะอนุรักษ์งานตรงนี้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นมันต้องมีการช่วยเหลือจากภาครัฐ ภาครัฐต้องให้การสนับสนุนงบประมาณ เรื่องการพัฒนา แล้วก็ในเรื่องของค่าตอบแทนวิทยากร ตรงนี้เราต้องดูแล แล้วงานอนุรักษ์หนังใหญ่ไม่สามารถเป็นอาชีพได้ เราต้องดูแลรักษากรรม ทำอย่างไรจะทำให้หนังใหญ่นี้เป็นอาชีพแล้วทำอย่างไรให้มันเผยแพร่ให้กว้างขึ้น ตรงนี้เราทำอยู่เพราะว่ามันเป็นจุดอ่อนในการเผยแพร่ งาน แล้วก็จุดอ่อนอีกข้อหนึ่งก็คือว่า 2) รัฐยังไม่สนับสนุนการเรียนการสอน ด้านวัฒนธรรม อย่างแท้จริง ถ้ามีการสนับสนุนให้หลักสูตร โดยแท้จริงให้กับนักเรียนเยาวชนได้เรียนรู้งานศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นแต่ละที่ ผมว่าโรงเรียน สถาบันการศึกษาในแต่ละที่จะต้องมีความเข้าใจในเรื่องตรงนี้ เมื่อมีความเข้าใจในเรื่องของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมต้องทำให้เป็นรูปธรรม ไม่ใช่นามธรรม ถ้าทำเป็นแบบนามธรรมแล้ว จะทำให้คนในสังคมมีความรู้สึกร่วมในหนังใหญ่อะ เด็กไม่สนใจ แต่ถ้าเป็นรูปธรรมเด็กได้ลงไปสัมผัสและมีความเข้าใจและจะมีความรักงานศิลปะ ถ้าภาครัฐทำได้ตรงนี้ เราเชื่อว่างานศิลปะทั้งหมดในไทยเนี่ย มันจะอยู่ แล้วก็เราเปรียบเหมือนหนังใหญ่วัดขนอน เยาวชนนักเรียน ให้ความสนใจเรียนรู้ในเรื่องหนังใหญ่ กรุงเทพฯและแต่ละที่มีความสนใจทุกคนก็จะเข้ามาศึกษา ก่อนมาดูศึกษามันก็ต้องเข้าวัดกัน มันก็เข้ามาหาเรา เมื่อเข้ามาหาเราก็มีการปลูกฝังเข้าไปเรื่อยๆ ทั้งหมดเนี่ยมันเป็นจุดบอดของภาครัฐแล้วก็ในเรื่องของบุคคลที่เข้ามาสืบทอด เฉพาะกลุ่มเราไม่แพร่หลายไปข้างนอก

และยังกล่าวเสริมเพิ่มเติมอีกว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไม่ค่อยประสบความสำเร็จ เนื่องจากการไม่เข้าใจของคนทำงานวัฒนธรรม ไม่ลงไปลึกถึงรากเหง้าที่แท้จริง และภาครัฐต้องให้การสนับสนุนอย่างแท้จริง ดังว่า

พื้นบ้าน ล้วนบ่งบอกอัตลักษณ์ชาวมอญได้ ดังที่อดีตปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตากต ซึ่งเป็นชาว มอญ กล่าวไว้ว่า “จุดเด่นที่สำคัญของวัดคงตาราราม คือ จิตรกรรมฝาผนังที่เก่าแก่มีความสวยงาม และ ความ เป็นชุมชนมอญ”

นอกจากนี้ รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตากต ยังกล่าวเสริมอีกว่า

“จุดเด่นก็คือจิตรกรรมฝาผนังที่มีมาตั้งนานแล้ว แล้วก็พิพิธภัณฑน์ที่ทางพระอาจารย์ เขาเพิ่งมาก่อตั้งเมื่อปี 2541 คือพระอาจารย์ เจ้าอาวาสที่เนี่ยต้องการให้เด็กรุ่นหลัง ได้ศึกษาหาความรู้ในของเก่าๆของเรามีมีมา เป็นฝีมือช่างต่างๆเพราะมันมีมาที่นี้มันหลากหลายมันดูได้หลายๆอย่างทั้งกระเบื้องเคลือบที่ในชุมชนราชบุรี หรือ ทั่วไปราชบุรีเนี่ยก็มีทำ แล้วก็พวกจักรสานอะไรพวกนี้ พวกทอผ้าก็มี มันก็มีอย่างการทำไบลาน ในสมัยก่อน อย่างที่นี้เขาก็มีให้ดูแบบว่ามันยังมีแทนอัครคัมภีร์ให้เราเห็นอะไรพวกนี้ครับ มันก็เป็นจุดขาย ได้จุดเด่น ได้แล้ว อย่าง ที่สำคัญคือกฎกระทรวงไทยมีเจ็ดห้องที่ได้มาจากในวัง ในสมัยช่วงต้นรัตน โกสินทร์ แล้วก็ที่เป็นพิพิธภัณฑน์ก็ กฎกระทรวงไทยเก้าห้อง ที่เป็นคุณค่าคือมาแล้วคือเขาพวกที่เขามาดูเขามาได้ทั้งจิตรกรรมทั้ง สถาปัตยกรรม เพราะ เรายังอนุรักษ์ของเก่าๆอยู่... จุดเด่นอันที่สอง ในส่วนหนึ่งที่เราเห็นว่าชุมชนมอญด้วย”

นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงความ เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีอัตลักษณ์ความเป็นมอญ ความสามารถในการเขียน ลายภาพในพุทธประวัติได้อย่างสวยงาม ดังว่า

“คือว่ามันเป็นชุมชนที่เก่าแก่ที่มีความสำคัญตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มาจนถึงต้นรัตน โกสินทร์ คิดว่าเป็น เจ้าเมืองระดบใหญ่ที่มีประวัติศาสตร์ว่าเจ็ดหัวเมืองอย่างนี้ ก็คือมันก็จะอยู่ที่ตรงนี้เป็นศูนย์กำเนิด แล้วก็อย่าง ที่นี้ที่ตรงนี้คือมีพระเถระเป็นผู้ปกครองพระ ในละแวกลุ่มแม่น้ำ แม่น้ำแม่กลองเนี่ย ที่ว่ามันมีความสำคัญ ตรงนั้นถือว่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธของกลุ่มแม่น้ำแม่กลองส่วนหนึ่ง แล้วยังบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ และยัง บ่งบอกถึงฝีมือช่างอย่างที่ท่านพระอาจารย์ท่าน ได้นำเรียนไว้ มันเป็นเรื่องที่อยากให้ลูกหลาน ได้ศึกษาว่านี่คือ ความสามารถของบรรพบุรุษ แม้แต่ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ได้เข้าไปดูไปศึกษาว่ามันเหมือนกับเทคโนโลยีของ บรรพบุรุษที่ได้สร้างไว้จากเปลือกไม้ก็ตีจากวัสดุธรรมชาติ สามารถเขียนเป็นลายภาพที่สวยงาม ใน พระธรรมปิฎก ในพุทธประวัติอะไรอย่างนี้”

ขณะที่อดีตปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตากต ได้กล่าวเสริมถึงความ เป็นมอญ เช่น ฆงตะขาบเสาหงส์ที่ต้องสืบสานและอนุรักษ์ประเพณี สิ่งดังกล่าว

“ฆงตะขาบเสาหงส์อะไรอย่างนี้ ประเพณีอย่างสงกรานต์เนี่ยหยุดยาวพ่อแม่พี่น้องที่ทำงานที่อื่นก็จะ กลับมาบ้านช่วงนี้จะเป็นช่วงที่ทำให้เด็กรุ่นหลัง ได้เรียนรู้ประเพณีที่สวยงามแล้วก็ประเพณีที่มันมีความ สนุกสนานแล้วก็เชื่อม โยงความเป็นอัตลักษณ์ของคนมอญ ตรงนี้มันจะเรียนรู้แบบซึมซับ ไม่ใช่เรียนรู้จากวัดดู จิตรกรรมฝาผนังหลวงที่ก็อธิบายไปเถอะ ว่านี่สมัยช่วงหลวงสี่ว่านี่ สมัยรัตน โกสินทร์ ว่านี่ภาพทศชาติ มาดูว่านี่ โรงศพลอยน้ำมาอะไรอย่างนี้ มันเป็นเรื่องที่เรียนรู้ให้เห็น รู้ศิลปะแก่นั่นเอง แต่ไม่ได้เรียนรู้วิถีชีวิตสิ่งที่ตั้งมา

เป็นประเพณีที่สืบทอดมา บางชิ้นอย่างเช่นทำขวัญข้าวอะไรอย่างนี้สมัยนี้รอมันเกี่ยวกับหายหมดไป ยิ่งนางก็ไม่มีแล้ว ส่วนนั้นมันก็สูญหายไป แต่อะไรที่ควรจะอนุรักษ์มันก็ต้องมาคิดว่าอนุรักษ์ทำไม อนุรักษ์แล้วได้อะไร บางสิ่งบางอย่างมันก็ต้องสูญหายไปตามความเจริญ บางสิ่งมันเกี่ยวเชื่อมโยงกับความเป็นอยู่ เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตที่มันดีงามก็ควรจะอนุรักษ์ไว้”

นอกจากนี้ จุดเด่นอีกประการหนึ่งคือ การเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ที่มีความหลากหลาย ดังที่รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตาตด กล่าวว่า

“ถ้าในวัดตอนนี้ก็คือ วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของสาธุชนอยู่แล้วประเด็นแล้ววัดแห่งนี้ตามที่ผมได้นำเรียนเบื้องต้นว่าเป็นวัดเก่าแก่ของกลุ่มน้ำแม่คลองที่มี พระเถระานุเถระผู้ปกครองผมเคยอ่านหนังสือเล่มหนึ่งตอนผมสำรวจวัด คุณละครดูหนังอะไรย้อนมา คุณหนังคุณละครมาวัดคงคา หาวิชาป่าไฟความรู้มัน ไชรวัดด้วยมอญ เพราะสมัยก่อนการมีพระเถระานุเถระมรณภาพมีการฉลองครั้งเดือนอย่างนี้ก็คือว่าเป็นศูนย์รวม รวมทั้งมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง มีทั้งของเก่าที่เป็นบรรพบุรุษ ได้สั่งสมมาเนี่ยและรวมว่าผมเนี่ยก็ยังมีใจถ้าที่ศึกษาวัดคงคาแห่งนี้ ได้ตั้ง ได้นำมาวัดจากราชการที่ 4 เป็นผู้ให้พระราชทานนาม ผมถือว่าตรงนี้เป็นสิ่งสำคัญของชุมชน แล้วก็ยังมีความผูกพันของชุมชนกับราชการตั้งแต่อดีตราชการที่ 2 วัดคงคาผมก็สำรวจไว้เล่มหนึ่งแล้วเล่มนั้นก็โดนยืมไปแล้วก็ไม่รู้ว่าหายไปไหน ตรงนี้ถือเป็นสิ่งที่ผมเกิดถึงแม้ไม่ได้เกิด ณ ที่ตรงนี้ แต่ก็ภูมิใจที่เป็นลูกหลานตรงนี้”

ส่วนในประเด็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อดีตปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตาตด ซึ่งเป็นคนในพื้นที่ เคยเป็นปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสร้อยฟ้า อดีตปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตาตด และปัจจุบันเป็นปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองข่อย กล่าวถึงสภาพการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอดีตมีความลุ่มๆ ดอนๆ คนไม่ค่อยให้ความสำคัญเท่าที่ควร ดังว่า

“ผมสะท้อนสองที่รับที่อยู่วัดখনอนมา 5 ปี แล้วก็ที่วัดคงคาธรรม คือในสมัยก่อนเนี่ยแหล่งท่องเที่ยว เช่นวัดখনอน วัดคงคาธรรมยังไม่ได้รับความสำคัญนะครับ ก็นักท่องเที่ยวจะมาน้อยเป็นที่รู้จักในกลุ่มเฉพาะ ตอนหลังเมื่อทางวัดখনอนได้รับรางวัลเนสโกก็ได้รับการยอมรับเพราะฉะนั้นตรงนั้นคือสื่อที่กระจายไปมันทำให้กลุ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาเยอะ ที่นี้ในส่วนที่อีกอย่างที่ผมสังเกตคือ ตอนนี้เรื่องการท่องเที่ยวกระแสเปลี่ยนไปคนที่มีความรู้คนที่มีความรู้มีอยู่ พวกกลุ่มๆ ชันกลางหรือชันบนชนิดหนึ่งจะเข้ามาสนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแล้วเพื่อความโลมใจ นั่นคือกลุ่มผู้ใหญ่เข้ามาก็จะพาบุตรหลานเข้ามาด้วย”

ส่วนจุดอ่อนที่สำคัญที่อดีตปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตาตด กล่าวถึงจุดอ่อนของแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องพึ่งตนเอง จัดการกันเอง ยังไม่ค่อยเป็นที่รู้จักมากนัก ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ และเน้นมุมมองเชิงเศรษฐศาสตร์ ในเรื่องค่าบริการ และเนื้อหาการมาเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว หรือนักเรียน นักศึกษา ดังว่า

“ไม่ใช่เชิงเศรษฐศาสตร์เพราะอะไร ไม่มีการเก็บค่าตัว ค่าผ่านประตูแล้วแต่จะบริจาคหรือไม่อย่างไร เพราะฉะนั้นคือถามว่าตรงนี้เป็นส่วนที่วัดให้กับคนในสังคม ไม่ใช่แบบเก็บเกี่ยวแบบที่ต่างๆที่เราเข้าไปต้องจ่าย ร้อยสองร้อย เพราะฉะนั้นเห็นได้ว่ามันเป็นต้นทุนที่วัดมีอยู่ แล้วก็เจ็จงานให้กับผู้คนในสังคมได้รับรู้รับทราบ ไป จะถามว่าจะเอากลับคืนมาแล้วมาบูรณะให้มัน เพราะฉะนั้นคือตรงนี้นั้นก็จะสู้กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆไม่ได้ ใช่ไหม เพราะว่ารายได้ที่เข้ามาหลักสิบหลักร้อยแต่ที่อื่นมันหลักหมื่นหลักแสน นี่คือข้อจำกัดอย่างหนึ่งครับ แล้วคนที่เข้ามาท่องเที่ยวสมมติว่าวัดคงคา โบสถ์เนียนักศึกษาศิลปากรมาศึกษาเรื่องของสถาปัตยกรรม ในเรื่อง ประติมากรรมอะไรก็แล้วแต่ คือเด็กที่เข้ามา ผมก็สังเกตดูว่า มาตามที่อาจารย์สั่งหรือเปล่าอันนี้สะท้อนในแง่ ของนักศึกษาก่อนนะว่า คุณมาคุณทำการบ้านมาก่อนหรือเปล่า ถ้ามาคุณจะมาดูอะไร มันมีค่าไหมผมก็อยาก ถามท่านอาจารย์สักนิดว่าถ้าการเข้ามาดูงานหนึ่งอยากจะทำให้ซึมซับแบบห้องหว่านออกจากโครงสร้างมันมีนัยยะ ซ่อนกันไหม รากเหง้ามันเป็นยังไงก็จะ ได้ เพราะผมเห็นหลายมหาลัยมีเด็กนักศึกษาเข้ามาดูก็ เหมือนมา ท่องเที่ยว ใช่ไหมเพราะครับมันก็ได้ประโยชน์ที่เกี่ยวเกี่ยวไปน้อย ตรงนี้ก็ฝากไว้คิดหนึ่ง แล้วก็ในส่วน ของ จำนวนถ้าพูดถึงในเรื่องของเชิงปริมาณ ตอนนี้วัดখনอนแปดหมื่นกว่าคนต่อไปถึงแสนแล้วปีที่ถึงแสนกว่าแล้ว วัดคงคาก็ไล่กันเพราะว่าถ้ามาวัดখনอนก็ต้องมาวัดคงคา หรือมาวัดคงคามาวัดখনอน แล้วก็ไปเขาช่องพราน คูบัวนี่อาจจะกระเด็น ไปเนี่ยถ้าไปทางเพชรบุรี เพราะนั่นคือจำนวนเพิ่มมากขึ้นปริมาณเพิ่มมากขึ้นแน่ แต่คุณภาพไม่แน่ใจ ว่าที่เป็นการพักผ่อน ได้ถ้ามาพักผ่อนก็ถือว่าได้ประโยชน์แล้ว ถ้าเราไม่พูดถึงเรื่ององค์ ความรู้เพราะฉะนั้นถ้ามองในเรื่องของเชิงวัฒนธรรมก็ยังได้ในส่วนนี้อยู่ครับ ก็คิดว่าสู่ทางแจ่มใส ผมคิดในเชิงบวก”

นอกจากนี้ ความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อดีตปลัดองค์การบริหารส่วน ตำบลคลองตากต ยังได้สะท้อนมุมมองว่า

“ผมอยากสะท้อนเพิ่มเติมจากมุมมองคนไทยคือบางที่ทางภาพส่วนรวมของท่านอาจารย์อาจเกี่ยวโยง ระดับชาติในเชิงนโยบายท่านอาจจะผลักดันได้ ในส่วนของวัดท่านจะเห็นว่าเราทำด้วยใจรัก แต่การที่จะ บูรณปฏิสังขรณ์ ในเรื่องพิพิธภัณฑสถานที่เป็น โครงสร้างที่เป็นสเกลที่ใหญ่มันต้องใช้งบประมาณมาก ที่นี้ผม จะสะท้อนว่า ในของส่วนภาครัฐหรือเชิงนโยบายเราสนับสนุนส่วนนี้น้อยนี่ก็ออกใหม่สมมติว่าสนับสนุน วัดคงคารามซ่อมพิพิธภัณฑสถานสามแสน แต่บางแห่งท่องเที่ยวที่อยู่ในป่าทำถนนเข้าไปยี่สิบล้าน เพราะฉะนั้นคือ ต้นทุนเนี่ย สามแสนกับยี่สิบล้านที่ทำแค่ทาง ยังไม่ได้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเลย เพราะฉะนั้นเราพูดในเชิง ท่องเที่ยวถามว่าทางผมเนี่ยขาดทุนเชิงเศรษฐศาสตร์นะ คือลงทุนยี่สิบล้าน อันนี้ในลงทุนสามแสน แต่ตรงนี้ นักท่องเที่ยวจำนวนที่มันต่างกันมากแล้วก็เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพราะฉะนั้นคืออยากจะฝากสะท้อนว่า ในอนาคต อยากให้ดูแลใส่ใจอย่างเช่นวัดม่วง บ้างวัดคงคาแม่น้ำกระทั่งวัดบ้านหม้ออะไรที่มีอะไรเก่าๆเนี่ย มัน ต้องทุ่มงบประมาณ”

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สภาพการณ์ ปัญหาของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ใน 3 แหล่งท่องเที่ยว สามารถสรุปดังตารางที่ 24

ตารางที่ 24 สรุปประเด็นสำคัญของสภาพการณ์และข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยว

ประเด็น	วัดโฆลงสุวรรณคีรี คูบัว	วัดขนอนหนังใหญ่	วัดคงคาราม
1.สภาพการณ์ ปัจจุบัน	มีการพัฒนาทุกด้าน ทั้งแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ห้องน้ำ นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น	มีการพัฒนารวดเร็วเติบโต เข้มแข็งมีอาคารสถานที่ ใหม่ นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น สูงสุด	มีการพัฒนาความร่วมมือ ของผู้นำท้องถิ่น แต่ยังไม่ พัฒนาไปได้ช้า เน้นการ พึ่งตนเอง
2.ชาติพันธุ์	ไท-ยวน	มอญ	มอญ
3.จุดเด่น	มีโบราณสถาน ผ้ำจก ประเพณี วัฒนธรรม ไท-ยวน ประเพณีดั้งเดิม Wireless ในวัด โฆลงฯ	หนังใหญ่ พิพิธภัณฑ อัครลักษณ์ศิลปะ 5 แขนง การแสดงมีชีวิตชุมชน ชาวมอญ ความร่วมมือของ ท้องถิ่น	จิตรกรรมฝาผนัง พิพิธภัณฑ ภูมิ 9 ห้อง อัครลักษณ์ชาวมอญ การพึ่งตนเอง ความ ร่วมมือของท้องถิ่น
4.จุดอ่อนและปัญหา	การประชาสัมพันธ์ไม่ ต่อเนื่อง ความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจ ผลประโยชน์ การปกปิดของ- กรมธนารักษ์	เคยจุดล้มเหลวไปแล้ว คนรุ่นใหม่ให้ความสนใจ น้อย ขาดการสนับสนุน จากรัฐอย่างต่อเนื่อง	ภาครัฐยังไม่เคย สนับสนุนเท่าที่ควร ขาดผู้ประสานงาน
5.การจัดการการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม	มีการจัดการการท่องเที่ยวที่ ดีและบนฐานของความไม่ ลงรอยกัน	มีการจัดการการท่องเที่ยวที่ ดีมาก	มีการจัดการการท่องเที่ยว ในระดับต่ำ
6.ความต้องการพัฒนา	การพัฒนารอบเมืองโบราณ และท่องเที่ยวแบบเกาะกลุ่ม ตลาดชุมชน	การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ หลากหลาย/ แพ อุทยาน มัจฉาท่องเที่ยวทางน้ำ	การพัฒนาถนนข้าวแช่ แพ อุทยานมัจฉา การท่องเที่ยวทางน้ำ
7. การสนับสนุน	ภาครัฐสนับสนุน จัดงาน สงกรานต์ แสงสีเสียด โรงไฟฟ้าสร้างพระใหญ่	ภาครัฐสนับสนุน จัดงาน สงกรานต์ ต้ม ห ร ร ม หนังใหญ่	ยังไม่มี การสนับสนุนจาก รัฐแต่อย่างใด ไม่มีใน แผนการท่องเที่ยว
8.ลำดับศักยภาพและความ พร้อมในการพัฒนา	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 3

2. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาศิลปวัฒนธรรมในอุ่ออารยธรรม จังหวัดราชบุรี

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาศิลปวัฒนธรรมในอุ่ออารยธรรม จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้ใช้การเก็บข้อมูล ด้วยการสัมภาษณ์ระดับลึก การสนทนากลุ่ม แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 แห่ง

2.1 แหล่งท่องเที่ยว

(1) เมืองโบราณคูบัวและจิตสาธารณะสถานบ้านคูบัว (วัดโขลงสุวรรณคีรี)

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองโบราณคูบัวและจิตสาธารณะสถานบ้านคูบัว (วัดโขลงสุวรรณคีรี) หลังจากมีหน่วยราชการสนับสนุนป้ายบอกทาง และมีถนนเลียขเมืองทำให้การเดินทางมาท่องเที่ยวที่วัดโขลงสุวรรณคีรีได้สะดวก หาได้ง่าย และมีป้ายบอกทางเกือบทั้งจังหวัด ทางวัดโขลงสุวรรณคีรีได้เน้นเรื่องของ “การประชาสัมพันธ์” แบบปากต่อปาก ดังที่เจ้าอาวาสวัดโขลงสุวรรณคีรี กล่าวว่า

“ทุกวันนี้เราก็ใช้สื่อปากต่อปากไป การประชาสัมพันธ์ก็คือ อาจารย์เข้าใจ พวกนี้ใช้ขงสูง เราก็ทำเอกสารถ่ายแจกให้ละแวกใกล้เคียงไปก่อนเดี๋ยวกก็พูดไปเองปากต่อปากไป ถ้าเรามีเงินก็อาจทำขึ้นให้ทั่วประเทศได้รู้เลย ตอนนี้เรื่องป้ายเรื่องอะไรก็เริ่มดีขึ้น ถนนก็เข้าง่าย ตรงนั้นต้องขอบคุณหน่วยงานราชการ เมื่อก่อนคนเข้าวัดนี้หาทางไม่เจอ อ้อมทางนี้ก็หลงไปหลงมา ลงเพชรบุรีเลย เข้ามาตรงนี้หลงไปปากต่ออีก”

นอกจากนี้ยังกล่าวเสริมการจัดการท่องเที่ยวของวัดโขลงสุวรรณคีรี ที่มุ่ง 1) เศรษฐกิจชุมชนและกระจายรายได้ให้กับชุมชนด้วยการจัดร้านค้าชุมชน 2) เน้นเศรษฐกิจพอเพียง ทำแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่ก้าวกระโดด และพัฒนาไปเรื่อยๆ ดังที่เจ้าอาวาสวัดโขลงสุวรรณคีรี กล่าวว่า

“ตรงนี้ 1) ทางวัดเนี่ย ดำเนินการอยู่ จะให้ร้านค้าชุมชน สร้างภายในวัดเพื่อรายได้กระจายสู่หมู่บ้าน ให้แต่ละหมู่บ้านขายภายในบริเวณวัด เพื่อนำรายได้ไปเลี้ยงครอบครัว อาจจะเป็นตัวแทนของแต่ละหมู่บ้านไม่มากเราจะทำเป็นร้านค้าชุมชนให้พออยู่ได้ ถ้ากิจการนักท่องเที่ยวมาเยอะ ร้านค้าก็ต้องเปิดเยอะ แต่ที่นี้ให้คนในตำบลคูบัวเข้ามา มีผักที่เอาผักเข้ามาขาย มีแกงที่เอาแกงมาขาย ทำขนมได้ก็เอามาขาย ให้รายได้กระจายสู่ชุมชนมากที่สุด ...2) แนวทางการจัดการตรงเนี่ย ในส่วนของการทำงานอย่างนี้ต้องใช้พลัง การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้เกิดความสำเร็จ ในการจัดการตรงเนี่ย ฉันขอพูดถึง เมินเนจเม้นเนี่ย ใช้หลักการบริหาร 4M มี เมิน มั่นนี้ เมคเทเลี่ยน เมทอด ฉันจัดการเรื่องระบบ 4 M หมคเลย เงินไม่มีอะ ฉันก็ดูเรื่อง 4 M มั่นสำคัญ 3) บางครั้งฉันก็ดูทำเนี่ย แบบค่อยๆเป็นค่อยๆไป ไม่ก้าวกระโดด ไม่เอาทีเดียว ไม่เอาปริมาณกำหนดคือมาแล้ว คือปริมาณเนี่ยของวัดจริงๆ ที่มีอยู่ประมาณ 60-70 หลังคาเรือน ถ้าทำแบบกระโดดมันจะเป็นไปไม่ได้ เราต้องเข้าใจว่า อาชีพหลักคือ การทำนา ให้ชาวไร่ ชาวนา บริจาคเป็นเงิน มันเป็นไปไม่ได้ ชาวบ้านทั่วไปก็ร้อย พันนี้ก็สูงสุดแถวนี้ละ ฉันก็ใช้การบูรณาการที่มาของนักท่องเที่ยวเนี่ยแหละ พอนักท่องเที่ยวเข้ามาเห็นว่าทำจริงๆก็บริจาค เราก็ได้เงินตรงนี้มาทำเรื่อยๆ ก็พยายามงบประมาณจากภายนอกมาผ่านการท่องเที่ยวสนับสนุนบ้าง โดยขอผ่านรัฐบ้าง เอกชนบ้าง แล้วแต่เขาจะให้เรา บางทีไม่ให้เราก็มีนะ ล่าสุดฉันขอมาจากเอกชนจากโรงงานไฟฟ้าราชบุรี ให้ฉันมาเกือบ 2 ล้าน เพื่อสร้างที่ตรงนี้ ที่เป็นพระพุทธรูปแล้วก็ บูรณาการมาเรื่อยๆ พร้อมกับการก่อสร้างมาเรื่อยๆ ฉัน

ไม่ก้าวกระโดดฉันต้องทำไปเรื่อยๆ อย่างฉันมีหน้าที่ขอพูดอย่างไม่อายนะ เจอใครเราก็ต้องขอ ฉันก็ต้องขอ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จุดหนึ่งคือ “การขายอัตลักษณ์ผ้าจากคูบัว” ของพื้นบ้าน ชลบุรี แคนไม้ตาล ให้กับนักท่องเที่ยว อันเป็นรากฐานแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมอาชีพให้ชาวบ้านมีรายได้ ดังที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว ให้ทัศนะว่า

“คือ เค้าเนี่ย คิดว่าเป็นอาชีพเสริมที่รายได้ดี เสร็จจากทำนมาแล้ว ทุกวันเนี่ย ตำบลคูบัวอาชีพคือทำนา ทำนาหมื่นกว่าไร่ ทำนาเสร็จแล้วพอว่าง ก็มาทำแคน ทำขลุ่ย ตีกลองสองหน้า มาราวง ฟ้อนอะไรกัน ในระยะสงกรานต์ช่วงปีใหม่ เขาก็จะมารวมกลุ่มกัน แล้วก็ตั้งวงมาเล่นกัน มีรากฐานวัฒนธรรมที่เข้มแข็งเลย แล้วก็ใส่ผ้าพื้นเมือง สวยงามมาฟ้อนรำกัน ไอตรงนี้น่าจะอนุรักษ์ไว้ คนก็มีฝีมือกัน ก็ได้ทำเป็นอาชีพเสริม สรรพพลเลย อย่างทำขลุ่ย แคน ไม้เกาหลังอะไรต่างๆ ก็เป็นอาชีพเสริมจากการทำนา แต่เดี๋ยวนี้อำเภอ 1 ได้ 2 หมื่น การว่างงานมันก็น้อย บางคนเอาลูกแข็งแรงแรงหน่อยไปทำไร่นา ส่วนมากจ้างคนเขาหน่อย แต่พ่อแม่ที่ทำขลุ่ยทำแคนมาเนี่ย ก็ยังมีฝีมือดีก็ยังมีอนุรักษ์อยู่หลายบ้าน”

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับผ้าจากต้องไปด้วยกัน เนื่องจากผ้าจากน่าจะเป็นแห่งแรกๆ ในประเทศไทยที่ดำรงอยู่จนถึงทุกวันนี้

“ผ้าจากเนี่ยเป็นจุดแรกๆ ของประเทศไทยเลย ที่ว่าสามารถอนุรักษ์อยู่ เพราะใช้ประโยชน์มาเพิ่มมูลค่าอยู่ ผ้าจากเนี่ยนะ คือเดือนหนึ่งกว่าจะได้สักผืนหนึ่ง ทอด้วยมือก็ประมาณ เดือนละผืนอะ ผ้าจากเนี่ยก็ตั้งเป็นสหกรณ์ สหกรณ์ก็ไปจ้างคนที่ว่างไปทอผ้าจากมา ทั้งตำบลแล้วก็มาส่งที่สหกรณ์ แล้วก็มารวมกันลงหุ้นแล้วก็มาแบ่งกัน ใครทอเสร็จก็มาส่งสหกรณ์ส่งเสร็จก็เลยมีรายได้ เด็กๆ หลังขึ้นมาโรงเรียน ทุกโรงเรียนมีการทอผ้าจากแข่งกัน เด็กทุกคนก็สามารถทำได้ โรงเรียน ก็ต้องส่งเสริมตรงนี้ ผมก็ไปมอบรางวัลให้ ไม่งั้นแล้วถ้าคนรุ่นใหญ่หายไป แล้วเด็กจะทำไม่ได้ แสดงว่าไปปลูกฝังวัฒนธรรม ตั้งแต่รากฐานเลย มันเป็นวัฒนธรรมที่สวยงาม จะได้ไม่สูญหายอย่างงั้น”

สำหรับกลุ่มเป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของคูบัว จึงน่าที่จะเน้นกลุ่มเด็ก เยาวชนและผู้สูงอายุ ให้มาช่วยในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว กล่าวว่า

“ถ้าถามว่า กลุ่มเป้าหมายจริงๆ มันก็ต้องเป็นภาพรวม ภาพรวมทั้งหมดที่ช่วยกัน เด็กๆ โรงเรียนเนี่ยผมบอกว่า ถ้ามาพิพิธภัณฑน์เนี่ย เด็กจะเข้าเป็นมัคคุเทศก์ได้ดี แนะนำพวกที่มาท่องเที่ยวได้อย่างดี แล้วผู้สูงอายุเนี่ย ที่ฝีมือดีแล้ว ก็ไปถ่ายทอดให้แก่เด็กให้รู้มากขึ้น แต่การทำงานเนี่ยมันยังคูลแล้ว มันก็ยังไม่ใหญ่เท่าที่ควร ผมอยากจะให้ทางศูนย์ผ้าจากจริงๆ เนี่ย ให้คนมองมา ให้คนมารวมกัน หลากหลายเป็นผ้าหลากหลาย ผ้าเก่าๆ ก็ได้ แบบอยู่ใกล้ถนนใหญ่ ให้มันใหญ่ หรือ ไม่ก็ไปรวมอยู่ที่พิพิธภัณฑน์ ให้เดินซื้อของง่ายๆ”

บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีหน้าที่หลายอย่าง การท่องเที่ยวก็เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทางท้องถิ่นให้ความสำคัญ แต่จะวางแผนการพัฒนาไปตามลำดับขั้นค่อยเป็นค่อยไป มิใช่ทุ่มกับเรื่องเดียว ในช่วงแรกๆจะเน้น โครงสร้างพื้นฐาน พอมาช่วงที่สองเป็นการพัฒนาคน การศึกษา สุขภาพ และการท่องเที่ยว นั่นคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต นายองค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว ซึ่งเคยเป็นอดีตกำนันมาก่อน กล่าวว่า

“การอาชีพเนี่ยนะ อาชีพเนี่ยเราที่ทำเนี่ยก่อนเนี่ย ปัญหาในตำบลคูบัวมีปัญหาเรื่องน้ำประปา ไฟฟ้า ลำบากมาก แต่มาทำในสมัยเนี่ย น้ำไหลสะดวก ไฟฟ้า คือสมัยแรกเนี่ยก็เกือบจบ สมัยที่ 2 เริ่มดีละ ผมเป็นกำนัน มา 2 สมัยคือ 10 ปี เป็นนายกอีก 2 ปี ปีแรกเราก็เริ่มทำน้ำ ทำไฟ พอปี 2 เนี่ยเราก็เริ่มทำลดขยะ เก็บขยะอะไรต่ออะไร พอมาปีนี้เราจะพัฒนาคน พัฒนาคนค่อนข้างยาก...ที่นี้การพัฒนาคนมันก็ต้องดูคน การศึกษาก็ตั้งศูนย์เด็กเล็กที่เด็กมีอายุ 2 ขวบ 2 ขวบครึ่ง เราเริ่มเรียน และที่นี้เด็กเนี่ย ปัญหาที่ลงมารวมกัน ทั้งอนามัย โรงพยาบาล...พัฒนาความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ของคนในคูบัวปัจจุบัน การท่องเที่ยวเนี่ย ผมเองเนี่ย เราก็สนับสนุนอยู่แล้วแต่มันต้องหา วัฒนธรรมที่ชัดเจน คนท่องเที่ยวมาคูบัว เรามีการแสดงอะไรที่แสดงถึงพื้นเพลง เราดั้งเดิมคืออะไร จุดเด่นมันคืออะไร”

กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนคูบัวสืบทอดต่อกันมา ด้วยการอนุรักษ์คือการฟื้นฟูประเพณีสงกรานต์ของชาวไท-ยวน ซึ่งมีวัฒนธรรมที่นับถือผี มีการประกวดนางงาม อันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ ในปี 2555 นี้ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดราชบุรีสนับสนุนการจัดงานแสงสีเสียง เป็นปีที่ 2 ดังที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว กล่าวว่า

“เราเนี่ยในอดีต รุ่นเก่าแก่ เราเคยทำอะไร เราจะฟื้นฟู เวลานักท่องเที่ยวเขามาดู เขามาดูงานเทศกาล ผี แต่ละอย่างเนี่ยก่อนเนี่ย ตอนสงกรานต์จะมีผีกั๊กทาย ทายคนว่า โชคชะตาเป็นยังไง .คือผีกล่า มันเป็นอย่างนี้หรือรุ่นเก่าๆเขาสามารถที่จะเรียกผีเข้ามาสู่คน ให้เดินรำให้ดู โชคชะตาเนี่ย เราก็มาดูว่าเราจัดงานที่ใหญ่เนี่ย แล้วก็นักท่องเที่ยวเข้ามา มาดูนั่นดูนี่ แล้วการเลี้ยงผีแต่ละคนเนี่ย ผีประจำตัวกินอะไร มีอะไรมาแสดง พื้นฟูคนเขาก็จะสนใจ...เราก็สนับสนุนการท่องเที่ยวนี้แหละ คนก็มาท่องเที่ยวแสดงแสงสีเสียง มาจัดประกวด นางงาม คือผู้สูงอายุ นางงามก็คือนางงาม นางงามก็คือผู้สูงอายุ ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป สุขภาพดีแข็งแรงดี หน้าตาดี 60 70 ก็ตามอายุ สมมุติ 60 คนนี้ 70 ก็ให้ความแก่อีก 10 คะแนน 80 ก็เพิ่มอีก 10 คะแนนมี 90 กว่ามาสมัคร ถ้าหน้าตาสดใส ผ่องใส ก็เพิ่มไปอีก 10 คะแนน คือเราจะให้ความแก่ ความสาว 60 เนี่ยจะสาวกว่า แต่ก็สู้อายุไม่ได้ เขามีความแก่ และแข็งแรงสุขภาพดีกว่า หน้าตาสดใส ผิวพรรณดีกว่า”

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว ยังกล่าวเสริมถึง กิจกรรมที่กล่าวมาจัดที่วัดโขลงสุวรรณคีรี มีการแสดง แสง สี เสียง จัดนิทรรศการ ประวัติความเป็นมาของคูบัว และสร้างสิ่งดึงดูดใจ เปลี่ยนเนื้อหาไปในแต่ละปี เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ติดตาม ดังว่า

“จัดที่บริเวณวัด โขลงอะครับ ทำบุญพระใหญ่ จุดธูปจุดเทียนถวาย คนจะไปพิพิธภัณฑที่กว่าไป แสง สี เสียง ก็จัดที่ ฐานเมืองเก่าแหละ มีอัญจันทร์ ก็ใครจะนั่งดูก็ว่ากันไป มีพวกกรุงเทพฯ มันก็เริ่มกว้างขวาง 2 ปีนี้เพิ่งเริ่ม แต่ที่นี้ ต่อๆ ไปมันต้องมีอะไรที่ดีกว่าแสง สี เสียง ที่คนจะมาดู ที่จะมาดูว่า คูบัว มีการท่องเที่ยวประจำปีนะ ปีนี้ เขาเปิดท่องเที่ยว ผมก็จะทำให้ใหญ่แล้วก็ประดับไฟไปจนถึงตัวเมือง ทำซุ้มทำอะไร แล้วก็คิดว่าเอกลักษณ์เราเนีย เขาสนใจอะไร แต่ว่าของประจำตำบลมันมีอะไร แสง สี เสียง เนี่ยแล้ววัฒนธรรมของเรา บรรพบุรุษ ผมก็จะเน้น เข้าไปเนี่ย ว่า ต้นตระกูล โคตรเงา เนี่ยมายังไป ไปอะไรยังไง ก็ต้องให้คนมานั่งดูเป็นเรื่องเป็นราว ว่าไหว้ดี เป็นไง เราก็จะรวมเข้าไปใน แสง สี เสียง เออคนมาดู ประวัติ เนี่ยมันแปลกนะ แสดงว่าท่านค่อยๆ ขยับไปเรื่อยๆ ปีนี้คุณเอาเรื่องนี้ ปีหน้าคุณเอาเรื่องนี้ แต่คุณไม่ใช่ว่าเอาเรื่องเดียวคุณต้องไปร้อยประวัติมา 2 ชั่วโมง คุณจะ แสดงละครนะ คุณไปเอาตัวละครมานะ ในหมู่บ้านเนี่ย ช้างในหมู่บ้านเนี่ย มาแสดงในประวัติ แล้วก็เอาตัวจริง มา คุณก็ต้องไปเล่าเรื่อง แล้วคนก็อยากติดตามต่อว่า ช้างหน้าเนี่ย จะมีแสง สี เสียง อะไรมาลง ปีหน้าเนี่ย..”

“แต่ว่าผมจัด 5 วัน ใจเริ่ม 11-15 แต่ว่าแสง สี เสียง 3 วัน นอกนั้นก็ให้คนมาดู มาเที่ยวงานก่อน ถ้าเกิด จู่ๆ เราไปจัดคนมันไม่ได้ ต้องเอาการเล่นต่างๆ เข้ามาก่อน งาน 2 วันเนี่ย เราเริ่มละนะ แต่ว่าแสง สี เสียง เราจะ เริ่มวันที่ 13 - 15 ก็จะมีวิธีการทำ ประกวดนางงาม แสง สี เสียง ก็ทุ่ม ถึง สอง หรือ สามทุ่ม หลังจากนั้นก็มี มหรสพ ต่อไปก็มิลิเก มีอะไร ก็ว่ากันไป...ปีนี้เราเริ่มค้น อพยพจากเชียงใหม่มา มาอยู่ที่นี้ได้ไง อะไรยังไงๆ ปีหน้าก็เรื่องต่อ ก็คุณนึกถึงนักท่องเที่ยว ปีนี้แสดงไปแล้ว ปีหน้าแสดงซ้ำอีก แล้วใครจะมาดู คุณต้องมีเรื่อง ใหม่ไปเรื่อยๆ ให้เขาดูว่าวัฒนธรรมเป็นยังไง”

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ต้องประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน ที่มีส่วนช่วยเหลือในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยที่ภาครัฐสนับสนุนอำนวยความสะดวก และภาคเอกชนช่วยได้อย่างมาก ดังที่ เจ้าอาวาสวัดโขลงสุวรรณคีรี กล่าวว่า

1) ภาครัฐเนี่ย แค่นุรณาการ โบราณสถานในคูบัวเนี่ย 40 50 แห่งให้ดีที่สุด พัฒนาการขึ้นมาให้เป็นรูปแบบ ทำโบซัวร์ ที่เป็นสถานที่ต่างๆ เนี่ยขึ้นมา หรือขึ้นป้าย อำนวยความสะดวกให้เต็มที่เลย เพราะอย่างพื้นที่วัดเนี่ย ตั้งอยู่บนเนิน พอศูนย์ศิลป์ มาจดทะเบียนรูป วัดก็ต้องย้ายลงข้างล่าง แม้แต่เรื่องการซ่อมแซมยังซ่อมไม่ได้ กลัวจะไปผิคล้ายเนี่ย กลัวไปทำลาย กลัวผิ ผิดข้างล่างเป็นศิลาแรง ก้อนใหญ่ไม่มีขาย ถ้าเราบูรณาการใหม่ ซ่อมแซม ใหม่ มันก็ไม่เหมือนกัน 2) ภาคเอกชน อยากให้สนับสนุนในการท่องเที่ยว ถ้าเกิดทำได้นะ ให้การสนับสนุนวัด ทุกวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว นำจัดสรรงบประมาณให้ จัดมาให้ ที่นี้เขาไม่จัดมาให้ อย่างโรงไฟฟ้าราชบุรีเนี่ย ให้ เกือบ 2 ล้านคือรู้จักเป็นการส่วนตัว เลยประสานงานกับท่านโดยตรง ก็เพราะวัด ถ้าไม่ไปประสานโดยตรง เงินนี้ก็คงไม่ได้มา ก็เป็นเงินค่อนข้างใหญ่ที่เขาช่วยในวัด วาอาราม ที่ลงมาช่วยตรงนี้ ต้องขอบคุณ โรงไฟฟ้า ด้วยตอนนี้ และอีกอย่างเพิ่งประสานงานมาได้คือ ห้องน้ำที่อำนวยความสะดวกเนี่ย จาก ททท. การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย

และกล่าวเสริมในส่วนของสถาบันอื่นๆ หรือสถาบันการศึกษา ควรสนับสนุนงบประมาณ หรือ สิ่งสำคัญคือการหาดลาดให้กับผ้าจก และส่งเสริมการท่องเที่ยวในกลุ่มเยาวชน ดังว่า

“1) องค์กรหรือสถาบันอื่นๆ รวมถึงสถาบันการศึกษา คิดว่าควรส่งเสริมพัฒนาส่วนนี้ จัดสรรงบประมาณ แหล่งตลาดมาให้ก็พอ อย่างภาคเรานี้มีปัญหาหนักที่สุด อยากหาตลาดพอค้าเนี่ยมากที่สุด และมีงานป้อนประจำ ไม่ให้ขาด ถ้าหาไม่ได้ต่อไปจะเหลือน้อยลง ถามว่าหมดไหม ไม่มีหมดเพราะภูมิปัญญาที่สืบถอดกันมา 2-3 ร้อยปีแล้วนะ 2) ตัวสถาบันการศึกษา ท่านมองยังไปข้างครบที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยว การศึกษาเอามาใช้ในมหาลัย ตรงนี้เรามีอยู่แล้ว เกิดติดต่อมาโดยตรงทางวัด จะฉายวีทัศน์ให้ดูก่อน และตัวเจ้าอาวาสเองจะเล่าประวัติความเป็นมาให้ฟังก่อน แล้วคุณก็ไปดูเอา โดยส่งเสริมโปรโมท เป็นการให้ความรู้กับนักเรียนนักศึกษา เป็นแหล่งเรียนรู้ ศูนย์เรียนรู้ก่อนที่จะไปดูของจริง”

ส่วนนายกองค์การบริหารส่วนตำบล กล่าวถึงแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบค่อยเป็นค่อยไป จากอาชีพการทำมาหากินแล้วมามองที่การท่องเที่ยว ให้ใช้แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ต้องมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันแบบพอประมาณ ดังว่า

“ตัวผมมันไม่มี แต่ว่าถ้าจะทำจริงๆเนี่ย มันทำได้ไหม ได้ แต่ว่าเราอะ เรายังไม่ได้ทำก็คือว่า ปีแรกๆเนี่ย น้ำก็ไม่มี ไฟก็ไม่มี คนก็ต้องไปพูดถึงปากท้องก่อน พอปากท้องเสร็จ ก็นึกถึงการท่องเที่ยว เน้นชาวบ้านอยู่เป็นยังไง แล้วค่อยมาทำตรงนี้ได้ แต่ถ้าเราไปโหมตรงนี้ ประชาชนยังเดือดร้อนอยู่ เราทำไม่ได้ ทำไปเขาก็ตำรา แต่เนี่ยในส่วนหนึ่งเราทำเนี่ย เราต้องมีต้นทุนก่อน ลงทุนไปบ้าง แล้วก็ขอสนับสนุนภาคอื่นต่อ...เขาก็ส่งเสริมแต่ต้องให้ถูกจุด ให้ชี้แนะก่อน ถ้าคนอื่นไม่สนใจมันทำคนเดียวมันก็ต้องปลุกฝั่ง ว่า ที่ตรงนี้ คุณทำมาสักอัน ให้เขาดู ทำให้คิดเลย หมู่ 2 เนี่ย ทำให้คิดเลย ที่จอตลอด ดูที่นั่นแล้วไปดูที่หมู่ 2 เรามาซื้อที่จอตลอด ก็ทำให้เป็นเรื่องเป็นราว พอทำเสร็จเราค่อยซื้อที่นี้ ไปขยายต่อไปที่นู่นอีก มันต้องค่อยเป็นค่อยไป ที่นี้ถามว่า ถ้าเกิด สาธารณูปโภค น้ำยังไม่มี ชาวบ้านยากจนอยู่ แล้วคุณทำไร มันไม่ได้ มันไม่ใช่ การพัฒนาต้องค่อยๆ ไป ชีวิตเราอยู่เนี่ย ทำอยู่จะเสร็จหรือป่าวก็ไม่รู้”

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอนาคตของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว คือ “การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวแบบครบวงจร” คือ ฟ้าจากต้องเด่น ศูนย์อาหารใกล้ๆ พัฒนาเจดีย์อื่นๆ ทำถนนให้สะดวก จัดกิจกรรม ขึ้นรถ ลงเรือ นั่งรถนำเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวไม่เบื่อ ดังว่า

“การที่เรามาดูเนี่ย คือเราไม่ได้ลึกลงไปขนาดนั้น คือ บ้านยายซ้อน... ท่องเที่ยวไปดูบ้านยายซ้อนเสร็จแล้ว เนี่ยคุณจะไปดูใหม่ ขลุ่ยแคลนใหม่ คุณจะไปเที่ยวเมืองที่ 2 ใหม่ มีเยอะ พอไปดูเนี่ย เขาก็ได้ขายของด้วย เขาต้อนรับเป็นไง นักท่องเที่ยวก็ได้ไปดูต่อด้วยว่าเป็นยังไง ไปคุยต่อ คนในตำบลคูบัวมีมากมาย ถ้าเกิดเราทำ कुछองเก่าเนี่ยมันมีอยู่แล้ว คุณจะไปเที่ยวใหม่ เราก็มาลอกคลองให้ดี คุณจะลงเรือใหม่ หรือขึ้นรถเที่ยว 100 คน 50 คน คุณเอารถจอดไว้เนี่ยแหละ เคี้ยวตระแวงไป มีคนขับ ถ้าทำกันจริงๆรวมกันจริงๆ ที่อื่นสู้ไม่ได้ เพราะทางเรือก็ไปได้ เมื่อก่อนเขาใช้เรือ แล้วคุณก็ปล่อยน้ำให้เต็มคลอง คุณก็พายเรือรอบหมู่บ้าน ถ้าคุณไปรดไปพิพิธภัณฑฯ เราก็จะซื้อแบบรถพ่วง อยากไปเที่ยวไหนอะ จุด 1 จุด 2 เจดีย์ 1 2 ขลุ่ย แคน อะไรเนี่ยอยากดูไรก็ได้ ชุมชนก็มีรายได้ จะไปซื้อผ้าจก ที่ๆเขาทอเลยก็ได้ เขาก็มีรายได้ เขาก็ต้องต้อนรับอย่างดี ส่วนนี้เป็นหน้าเป็นตาอย่างดี ถามว่าทำยากไหม ยาก เพราะใช้ทุนเยอะ เราจึงค่อยๆ ขยับทีละน้อยๆ มันขยับทีละน้อยมันจะได้

แต่ก็กินงบไป 30 ล้านละ ผมเคยตั้งเป้าไว้ทำให้หมคนี่ 300 กว่าล้าน แนวโน้มในอนาคต สามารถค่อยๆ ขยับเคลื่อนไป ทำเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเนี่ย ผ่ากั้นเนี่ยต้องเด่น ศูนย์อาหารต้องใกล้กันด้วย ให้มันอยู่ในบ้านเลย แล้วก็ไอเจดีย์ต่างๆ ที่รกร้าง ทำถนนให้ถึง ให้กรรมศิลป์มาออกแบบทำอย่างนี้ได้ก็มีแนวโน้มให้เกิดความสำเร็จได้ คนลงเรือ ขึ้นรถ นั่งรถเที่ยว มันก็มีรายได้ แล้วถามว่าไอคนมาเที่ยวมันจะไม่เบื่อ”

นอกจากนี้วัดโหลงสุวรรณคีรี กำลังพัฒนาเพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้พุทธศาสนาในชุมชน ดังที่เจ้าอาวาสวัดโหลงสุวรรณคีรี กล่าวว่า “ใจฉันอยากทำเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้พุทธศาสนาด้วย เราไม่มีหน่วยงานมาสนับสนุน อาศัยแรงศรัทธาไปเรื่อยๆ”

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ “ผู้นำ การมีส่วนร่วม การจัดการ และการประชาสัมพันธ์” โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมน่าจะสำคัญที่สุด จุดเน้นคือการใช้วัดเป็นศูนย์กลาง ดังที่เจ้าอาวาสวัดโหลงสุวรรณคีรี กล่าวว่า

“ใช้หลักการมีส่วนร่วม หลายนคน มามีส่วนร่วมกัน ทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน อย่างนี้คือเราไม่ได้จ้างคนเดียว ทำคนเดียว ทุกคนต้องทำด้วยกันหมดเลย คือโยมมาเที่ยว โยมทำบุญ ทำมากทำน้อยก็แล้วแต่โยม เป็นลักษณะตรงนี้ วิธีจัดการตรงนี้แบบ เหมือนผสมผสานบูรณาการ เป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนหนึ่งในหลวงเนี่ย พยายามให้ชุมชนสังคมพึ่งตนเองให้ได้ แบบค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไป ทางวัดดำเนินการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ร้านค้าชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจพอเพียง ชาวบ้านมีพักก็เอาพักมาขาย ตอนนีเราทำไม่ได้ก็คือ นักท่องเที่ยวเข้ามาบาย โมง บ่ายสอง โมงอย่างนี้ บางทีเก็บพักตอนเช้าไม่มีทัวร์มาลงเลยก็ขายไม่ได้ แต่ว่าจะมีตลาดนัดอยู่ข้างๆ รองรับอยู่”

“จุดความสำเร็จที่นี้จริงๆ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะจะทำอะไรแต่ละอย่างขึ้นมาเนี่ย ประชาชนมีส่วนร่วมขึ้นมาหมดเลย ชาวบ้านที่นี้น่ารักมาก ต้องทำให้วัดเป็นศูนย์กลาง ส่วนรวมของประชาชน ในชุมชน ยกตัวอย่างง่ายๆ ก่อนที่ฉันจะสร้างพระพุทธรูปสุวรรณภูมิ พระองค์ใหญ่นี้ขึ้นมา ฉันไม่ได้มีความคิดที่จะสร้างเลยนะ ก่อนที่จะสร้างมีความเป็นมาเลย คือชาวบ้านมาประชุมที่นี้ก่อน แล้วก็ป้อนไปว่าจะทำอย่างจี้ๆ คนไหนเห็นด้วยไหม? ถ้ามีคนไม่เห็นด้วยก็ยังไม่ทำ ถ้าเห็นด้วยทั้งหมดก็จะทำ พอเรียกชาวบ้านมาประชุม ชาวบ้านน่ารักมาก ให้ความร่วมมือได้ดี ว่าเราจะทำสิ่งนี้ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ชุมชน เราไม่ได้ทำแล้วหวังผล เราทำเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนเลย เหมือนกับอะไร ศูนย์รวมจิตใจ เออ พอได้ตรงนี้ต้องขอบคุณ ผู้นำชุมชนอีกทีหนึ่ง เพราะเป็นผู้นำที่ต้องประสานงานกับทางวัดอีกที นี้แหละคือปัจจัยแห่งความสำเร็จ”

นอกจากนี้เจ้าอาวาสวัดโหลงสุวรรณคีรี ยังกล่าวเสริมในประเด็นการมีส่วนร่วมด้วยว่า

ทุกคนจะช่วยเหลือกัน สามัคคีกัน เวลาเมื่อเรื่องอะไรทำให้เกิดสุข ไม่ว่าจะงานวัด งานชุมชนอะไรก็แล้วแต่ ผ่านผู้นำ ผู้นำมาช่วย เป็นเครือข่ายกัน ทางเจ้าอาวาสก็ไปผู้นำ ทางผู้นำก็ไปชุมชน ลักษณะนี้มันเป็นวัฒนธรรม ของคนในชุมชน ถามว่าคนในชุมชนคบวเนี่ย มาอยู่รวมกันเนี่ย เหมือนดอกไม้อยู่ในแจกันต่างพันธุ์ มาอยู่รวมกัน จะทำยังไงให้สวยงาม มันก็ต้องมีวิธีจัดสรร ระเบียบระบบด้วย ในคบวเนี่ย นำใจเขาเป็นอันดับหนึ่งเลย ไม่มีนะ โยมนะที่ว่า ข้างบ้านกันจะไม่รู้จักกัน พอเย็นแกงหอย หน่อไม้ แลกเปลี่ยนกัน

ส่วนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว กล่าวถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือ “ทุน ผู้นำและรัฐสนับสนุน” ดังว่า “ผมกำลังทำถนน ลอดคลองไป ปัญหาและอุปสรรคก็มี 1) เงินทุน 2) คนเราในตำบลคูบัวคิดได้ มันอยู่อย่างนั้นมันก็ไม่มีคุณค่า ถ้าเราเป็นผู้นำไม่จุดประกาย แล้วมันจะเป็นไปได้ไหม ถ้าเราจุดประกายขึ้นมาเมื่อไหร่ แล้วรัฐให้การสนับสนุนมันก็จะอย่างจริงจัง เกิดความสำเร็จแน่นอน”

จึงเห็นได้ว่าแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนคูบัว มีความหลากหลาย มีกิจกรรมและวางแผนการท่องเที่ยวในอนาคต มีผู้นำที่เข้มแข็งมีวิสัยทัศน์ สิ่งสำคัญมีการพัฒนาตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบค่อยเป็นค่อยไป แม้ว่าบางส่วนอาจมีความขัดแย้งในประเด็นการปิดหูดของกรมธนารักษ์ก็ตาม แต่การมีส่วนร่วมของชุมชนยังใช้วัดเป็นศูนย์กลาง เป็นศูนย์กลางในกิจกรรมต่างๆ จนเกิดความสำเร็จ

(2) หนึ่งใหญ่วัดখনอน

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหนึ่งใหญ่วัดখনอน ได้พัฒนาแบบขั้นบันได ค่อยเป็นค่อยไป ทุกย่างก้าวที่มีวัดเป็นศูนย์กลางและศูนย์กลางจิตใจ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผ่านการต่อลมหายใจจนสำเร็จ หลังจากได้รับรางวัลระดับโลก คือรางวัลผลงานการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรม (ACCU Prize) จาก UNESCO ในปี 2550 ทำให้หนึ่งใหญ่วัดখনอนเจริญรุ่งเรืองจนถึงปัจจุบัน แต่ในอดีตก็ไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนเท่าไร จึงเน้น “การพึ่งตนเอง” ดังที่เจ้าอาวาสวัดখনอนหนึ่งใหญ่ กล่าวว่า

“การสนับสนุนจากเอกชน แต่ก็ได้ไม่ได้ ไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนเท่าไรหรอก หรือว่ามันก็ต้องดูว่านโยบายของภาค ของแต่ละที่นั่น... ส่วนใหญ่หลวงพอเนี่ยเหมือนกับพึ่งตนเอง สามารถที่จะค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไป ทำด้วยความ...พึ่งตนเองเป็นหลักเลย เพราะว่า เอ่อ ผู้บริหาร ผู้บริหารในองค์กรเนี่ย ในเรื่องของการทำงานไปหาภาคเอกชนมาให้การสนับสนุนอะไรอย่างนี้นั้นมันมีน้อย เอ่อ ก็ยัง ยัง ไปไม่ถึงมันจะต้องมีผู้บริหาร มีที่ปรึกษาไปเรียนยัง คณะกรรมการปรึกษาที่จะสามารถมีศักยภาพที่จะไปหาหน่วยงานเอกชนเข้ามาสนับสนุนในงานได้”

จุดมุ่งหมายของหนึ่งใหญ่วัดখনอน มิได้มุ่งที่ธุรกิจอย่างเดียวแต่นั้น “การเรียนรู้” และปัจจุบันมีการพัฒนาทั้งป้ายบอกทาง ถนนที่สะดวกมากขึ้น แต่การพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลร้อยฟ้าคุณประชุม พิมโคต ซึ่งเป็นประธานสภาฯ 2 สมัย เป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลมาอีก 2 สมัย รวม 16 ปี มีวิธีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายมีเพียงรถจักรยานยนต์เก่าๆเพียงคันเดียว แต่มีความสุขอย่างเต็มเปี่ยม นับเป็นต้นแบบของผู้นำชุมชน สร้อยฟ้า (จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปคลุกคลีและรู้จักเป็นการส่วนตัว) ได้กล่าวว่า

“หนังสือของเราที่เป็นสิ่งที่ภาคภูมิใจเราไม่ได้เน้นการท่องเที่ยวมากเกินไป แต่เรานับการเรียนรู้ ซึ่งแต่ละอาทิตย์เด็กจะมากันหลายๆ ทัวร์ เราพยายามสร้างถนน ให้สะดวกขึ้น ตอนนี้มาได้ประมาณ 50 60 เปอร์เซ็นแต่ละ ได้สร้างความสะดวก มีป้ายบอก ชัดเจน เราก้ถือว่าแหล่งเราก็ต้องช่วยกันพัฒนาขึ้นไป ตำบลสร้อยฟ้าบม้นน้อยเราก็พยายามค่อยเป็นค่อยไป”

และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสร้อยฟ้า ยังกล่าวเสริมอีกด้วยในประเด็น การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อยู่ที่ “ผู้นำ คือเจ้าอาวาส และการมีส่วนร่วมของชุมชน” ดังว่า

“ก็ได้เจ้าอาวาสตรงนี้ ท่านมีความรู้ เก่งนะช่วยกันสร้าง คนไม่มีบุญบารมีจะอยู่กันไม่ได้ องค์กรนี้ท่านถือว่าเก่ง มีบุญได้ครองตำแหน่งนี้มายาวนานหลายปีแล้ว ท่านก็พัฒนาได้ไกล ยาวไกล ท่านเป็นคนแสดงด้วย และมีองค์ความรู้ด้วย คือท่านที่จะเข้าไปพูดคุยด้วยได้ สมัยก่อนคล้ายๆ เป็นเด็กวัด เข้าไปคลุกคลีเป็นลูกศิษย์ลูกหาวัด ช่วยพระทำงาน ปัจจุบันนี้เจ้าอาวาสวัดนี้ถือว่ามีความรู้เยอะ ชื่อดังกระฉ่อน ไปถึงต่างประเทศ ที่ได้รางวัล UNESCO แล้วแต่ได้กิตติมศักดิ์ของราชภัฏเพชรบุรี แนวทางอันที่หนึ่งส่วนใหญ่เกิดจากตัวผู้นำ เจ้าอาวาส นายก ในส่วนของผู้นำการมีส่วนร่วมในชุมชนนะครับ ถือว่าชาวบ้านเราเนี่ย ก็ เรื่องการช่วยกันดูแล ส่งเสริม ให้เท่าที่มันมีปัจจัยเป็นไปได้นะ ชุมชนเกษตรกร ถือว่าไม่มีเงินทองมากมาย ในตำบลนี้ไม่มีอุตสาหกรรมมีแต่เกษตรทั้งหมด ทุกวันนี้ อบอุ่น ได้จัดตั้งร่วมกับหนังสือ และราชบุรี ในช่วงสงกรานต์มีการแสดงศิลปวัฒนธรรม หนังสือ”

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจชุมชน และการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการส่งเสริมให้ “ชุมชนมีรายได้” ดังที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสร้อยฟ้า กล่าววว่า

“เจ้าอาวาสส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้ ก็เอาไปขาย เวลานั้นนักท่องเที่ยวเข้ามาเนี่ย แต่กลุ่มแม่บ้านอะไรเนี่ย ถ้วย ชาม มันเป็นที่ผ่าน สร้อยฟ้า ไปบ้านโป่ง โปธาราม ส่วนมากจะตั้งอยู่หน้าบ้านตัวเอง วัดখনอนนี้เราถือว่านอกจากหนังสือแล้วมีลิงเยอะ อยู่ตั้งแต่สมัยโบราณ ตามธรรมชาติเลย แบ่งกันอยู่เลย วัดนี้ของลิงเขาเศรษฐกิจพอเพียง ฟังตนเอง ค่อยเป็นค่อยไป 3 ห่วง 2 เงื่อน ใจตรงนี้เศรษฐกิจพอเพียง ได้มีการอนุรักษ์ มีการอนุรักษ์ แจกหนังสือใหม่ ๆ ขึ้นมา ต่อจากวัดখনอนเนี่ย มีการฝึกตีชิงช้า แกะหนังสือ เพื่อเป็นของที่ระลึก ก็คิดว่าเริ่มได้ผลที่ดีขึ้น”

นอกจากนี้ยังกล่าวเสริมว่า สิ่งสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะหนังสือ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน ด้วยการเข้ามาร่วมตั้งแต่ต้น จนถึงแสดง เรียกว่า “การคลุกคลีตีโมง” ผูกพันอยู่กับหนังสือ ดังว่า “ที่ร่วมกันทำมานะ เราเติบโตตั้งแต่เด็กแล้วสืบทอดกันมาทางปัญญาเรื่อยๆ แล้วพวกเราเนี่ยก็ได้มีส่วนน้อยที่จะได้มีการออกเสียง พากย์หนังสือเป็นตอนๆ มันไม่มีก็ตอนไหนจะ การที่จะเซตหนังสือต้องมีการชุมนุมทิวคามาก่อนเลย การเซตหนังสือต้องมีครูบาอาจารย์ หนังสือเป็นสิ่งที่สูงของตำบลสร้อยฟ้าเรา”

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อีกประการหนึ่งคือ “การพัฒนาสิ่งแวดล้อมความสะอาด” ทั้งการคมนาคม ที่จอดรถ และท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณบ้าง ดังว่า “เราต้องพัฒนาบริเวณวัด เส้นทางสบาย ที่จอดรถมีرين เป็นที่พักผ่อนของชุมชนได้ที่จะมา มี 2 เส้นหลักนะ เส้นไปไม่ว่ากัน เส้นแม่น้ำถือว่าปลอดภัย จุดที่ดีทางทุ่งเนี่ย ด้านหน้า ด้านหลังได้ ตัดแม่น้ำ...ประมาณ 5 ปี ทางภาคจังหวัด อบต. 10 กว่าปีถือว่าไม่ได้มาก ปีไม่ได้เงินมาก แต่สม่ำเสมอมากขึ้นเรื่อยๆ”

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อีกประการหนึ่งคือ “ความปลอดภัย” ดังที่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลสร้อยฟ้า กล่าวว่า

“นี่ก็เหลือสักประมาณ 1 กิโลเมตรจะจบ พอ1กิโลจบก็จะประสบความสำเร็จละ ในการอยู่ค่ายหลวงบ้านไร่ ค่ายหลวง รัชกาลที่6 ถ้าเรามาพักเนี่ย เดินจากค่ายหลวง เดินทางแม่น้ำ ไปทุ่ง แล้วก็จากทุ่งไปสวน ไปแม่น้ำ มันได้ประโยชน์มาก กับภาครวม ทางชุมชนเราก็กระตือรือร้นในการของบประมาณ แล้วความปลอดภัยของผู้ที่จะมาค่ายหลวง นักศึกษาที่จะมาดูงานเนี่ย เราจะเน้นในด้านนั้น ความคิดของพวกเราต้องปลอดภัย มีความคิดดีๆ อะไรต่ออะไร เราก็ขาดปัจจัยในงบประมาณ ท่านเป็นนักการเมือง ท่านจะเองบตรงนี้ลงให้กับพวกของท่านอย่างเดียว”

นอกจากนี้ยังกล่าวเสริมอีกว่า ความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งมาจาก ผู้นำที่ชุมชนให้ “ความไว้วางใจ ให้ความเชื่อถือ” โดยเฉพาะเจ้าอาวาสมีบทบาทอย่างมาก ดังว่า “ผู้นำชุมชนเป็นตัวหลัก แล้วก็ผู้นำต้องไม่วางจิตใจเห็นประโยชน์ส่วนตัว มากกว่าส่วนร่วม มันจะไปไม่ได้ไกล แล้วก็เร็ว ผู้บริหารสร้อยฟ้า พวกเราไม่ได้เน้นเรื่องการเมืองอยู่รอด เราคิดแต่ส่วนร่วม คิดได้ทำได้ ให้มันเร็วตามทันโลก ทันสมัย ระยะเวลาไม่ได้ไกล ลงทุนไม่ได้มาก อยากให้ร่วมมือกัน”

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สิ่งสำคัญคือ “ภาครัฐต้องสนับสนุนอย่างจริงจัง” เกิดการทำงานร่วมกัน และสิ่งสำคัญวัดখনอนหน้ใหญ่สำเร็จขึ้นมาได้จากภาครัฐด้วย ดังที่เจ้าอาวาสวัดখনอนหน้ใหญ่ กล่าวว่า “ภาครัฐต้องให้การสนับสนุนย้อนกลับไปหาตัวเดิมก็คือว่าต้องมีการประชุมการทำงานร่วมกันแล้วก็หาปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมมาพูดคุยกันแล้วก็ลงไปดูพื้นที่จริงทำงานกันจริงๆ เชื่อว่ามั่นน่าอยู่ได้แต่ว่าภาครัฐเออไม่สนับสนุนวัดখনอนคงทำไม่ได้ต้องเป็นภาครัฐเป็นแกนจุดนำ”

ขณะเดียวกันยังมีประเด็นที่เน้นคือ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของวัดখনอนหน้ใหญ่ สามารถสร้างรากฐานอย่างมั่นคง บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองแบบอย่างของผู้นำ (Role Model) ดังคำกล่าวของนายกองค้การบริหารส่วนตำบลสร้อยฟ้า ที่ว่า

“ผมคิดว่า ด้วยรากฐาน อบต. ส่งเสริมทำทุกปี บ้านเรามีความอบอุ่นพอเพียง มีอาชีพอะไรให้ทำอีกเยอะ กลุ่มแม่บ้าน การพัฒนา รายได้ ปัจจัยที่จะเลี้ยงครอบครัวมันมีอีกเยอะ ขอให้พวกเราทำจริงกันสักหน่อยเป็นสิ่งที่ เป็นไปได้ คือพื้นที่เราใกล้ กรุงเทพ ใครๆก็อยากมา ค่าใช้จ่ายมันน้อย ไปเข้าเย็นกลับก็ได้ อนุรักษ์กันไว้หน่อย

ทุกน้อย อยากรู้ได้ตั้ง ไม่ต้องไปอายุ รัฐบาลก็เริ่มขยับขยายก่อตัวขึ้นมาเรื่อยๆ คีขึ้นมาเรื่อยๆ สิ่งบางสิ่งต้องค่อย เป็นค่อยไป

สอดคล้องความคิดเหมือนกับทางเจ้าอาวาสวัดখনอนหนังใหญ่ ได้กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของวัดখনอนหนังใหญ่ ต้องใช้เวลา “ค่อยเป็นค่อยไป” เห็นผลช้า ประชาชนส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญน้อยมาก ขาดการอนุรักษ์อย่างจริงจัง ดังว่า

“ทั้งนี้ทั้งนั้นเหมือนกับว่าภาครัฐเอกชน รัฐฯ เนี่ยคิดถึงเรื่องผลตอบแทนทางด้านวัฒนธรรมการทำงาน ทางด้านวัฒนธรรมไม่ได้เห็นผลตอบแทนด้วยความรวดเร็ว ใซ้ทีเดียว มันต้องค่อยๆเป็นค่อยๆไปจนกว่าจะมา อยู่เนี่ยมันนับเป็น สิบลปี ยี่สิบลปีทีกว่าจะมาทำได้ถึงเนี่ยถ้ามันได้อ่า ได้เห็นผลตอบแทนที่รวดเร็วเขาก็จะ ลงทุนให้ทำงานให้มันยังไม่ได้เห็นผลตอบแทนมันไม่ได้อะไรที่จะตอบแทนเหมือนกับสร้างทาง สร้างทาง สร้างสะพาน ประชาชนได้ใช้เข้า-ออกได้เห็น อนาคต ได้สร้าง คนนู้นทำคนนี่ทำได้มีผลตอบแทนในการดำรงอยู่ ด้วยผลงาน ตรงนี้ ทางวัดখনอนได้รับการสนับสนุนจาก อบต ปีละครั้ง ครั้งละ 50,000 บาท ซึ่งถือว่าเป็นเงินที่ น้อยมากในเรื่องของการจัดงานเทศกาลหนังใหญ่ถือเป็นการเผยแพร่เทศกาลตรงนี้ ที่จริงต้องเป็นหน้าที่ของ ภาครัฐ วัดখনอนเนี่ยเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนจังหวัดราชบุรี เราไม่มีโอกาสได้เห็นงานดีๆที่มันเกิดขึ้นทาง วัฒนธรรม เราจะเห็นงานวัฒนธรรมไปแฝงอยู่กับงานสินค้าราคาถูก งานกินบ้าง นี่คือเทศกาลการกิน และทำ เป็นถนนคนเดิน ให้คนได้เห็นมีงานวัฒนธรรมแต่ทำกันตรงๆแล้วก็ไม่มีคนไปเที่ยวเพราะว่าคนไม่ให้ความ สนใจ ก็เลยต้องถามภาครัฐก็ถามว่าต้องทำอะไรกันบ้างที่ผู้ที่มีความรู้เนี่ยทำอะไรจึงจะปลูกฝังให้คนมา เที่ยวงานวัฒนธรรมตรงเนี่ยมันต้องมีการช่วยกัน แต่ว่าทั้งนี้ทั้งนั้นจากการที่สัมผัสคนงานวัฒนธรรมตลอดเนี่ย ยังไม่เห็นที่ไหนประสบความสำเร็จในเรื่องการท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรม”

นอกจากนี้การสนับสนุนของสถาบันการศึกษา และ โรงเรียนวัดখনอน ให้เป็นการเรียนรู้ และบรรจุ หนังใหญ่เข้าไปใน “หลักสูตรท้องถิ่น” ดังที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสร้อยฟ้า กล่าวว่่า

“ในส่วนการศึกษามาดูงานที่วัดখনอนหนังใหญ่นี้ พวกเราไม่คิดค่าอะไรแล้วแต่ศรัทธา แล้วแต่หน่วยงาน นั้นๆมีปัจจัยเท่าไร เราไม่ได้เรียกเอาแล้วแต่ศรัทธามา เน้นเรื่องการเรียนรู้ อยู่ร่วมกันเฉยๆ ไม่มีการเรียกร้องที่ จะมาอะไรเลย มันเป็นต้นแบบที่ดี ชุมชนเห็นดีด้วย ถือว่าเป็นเด็กนักเรียน ถือให้มาเถอะ มาเรียนรู้ ถ้ามีเงินมีทอง อย่างผู้บริหารเนี่ย คูแลสถานที่ทำให้ดีหน่อย มารถบัสเนี่ยก็ 100 กว่าคน นั่งพักผ่อนอ่านหนังสือมาเสนอแนะให้ เรียนรู้มากกว่านี้ ส่วนโรงเรียนวัดখনอนเป็นความคิดของเจ้าอาวาส ปีนี้อยากให้บรรจุหนังใหญ่วัดখনอน 1 สาขา ให้นักเรียนออกไปมีอาชีพได้ มีรายได้ เราถือว่าดีมาก ตอนนี้เริ่มทำแล้ว เป็นรุ่นๆทอดๆไปเราไม่ว่ากัน ที่ ไปเรียนสูงเรียนที่ไหนก็แล้วแต่ ชัดความสามารถของผู้ปกครอง”

สำหรับแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหนังใหญ่วัดখনอนในอนาคต คือ การดำเนิน “การบูรณาการทางน้ำ” มีการท่องเที่ยวทางน้ำเชื่อมระหว่างหนังใหญ่ วัดคงคาราม และวัดม่วงบน ดังที่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสร้อยฟ้า กล่าวว่่า “การท่องเที่ยวช่วงนี้เป็นการบูรณาการทางน้ำตอนนี้ก็ได้

ทาง อบต. ทำเรื่องขอขบจากส่วนกลาง มาสร้างเขื่อนที่หน้าวัดখনอน มีการท่องเที่ยวทางน้ำเชื่อมระหว่าง
โพธารามวัดখনอนหน้าใหญ่ พิพิธภัณฑน์ วัดคงคาราม แล้วก็วัดม่วงบน แล้วตลาดร้อยปีของเจ็ดเสมียน
อนุรักษ์ทางน้ำเพื่อจะมีสิ่งใหม่ๆขึ้นมาให้ชุมชนตอบรับได้ เป็นแม่น้ำดีที่สุดในประเทศไทย”

ปัจจัยของความสำเร็จของวัดখনอนหน้าใหญ่ เกิดจากการมีส่วนร่วม ความร่วมมือแบบ “บวร” คือ
ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง ความอยู่เย็นเป็นสุข ดังที่นายกองค์การ
บริหารส่วนตำบลสะท้อนให้เห็นที่ว่า

“ตอนนี้ผู้นำชุมชนร่วมมือกับวัด ได้ดี ชาวบ้านก็ร่วมมือได้ดี ผลออกมาที่ประสบผลสำเร็จด้านการศึกษา
วัฒนธรรม แต่ไม่ได้ประสบความสำเร็จเรื่องการเมือง เราอยู่อย่างพอเพียงดีแล้ว อย่าเอามากเลยเอามากก็มี
ปัญหา อาจารย์ก็คิดว่าถ้าเงินได้มาแล้วเป็นคนดี คนไม่ดี เราไม่เอาเงินเป็นค้ำตั้ง ไม่ว่าได้มากได้น้อย ถ้าได้มาก
เนี่ย มันก็จุกจิกเท่าที่ควร เงินเยอะๆสังเกตดูได้เลย ผลประโยชน์ แม้กระทั่งพระ ทุกวันนี้เราภูมิใจแล้วค่อยเป็น
ค่อยไปไม่ต้องมีตั้งมาก ได้มาเท่าไรก็บริหารเท่านั้น แต่ที่นี้คนมีความคิดความสามารถต้องดึงดูมาให้เห็นสมัย
ทันเวลา พัฒนาระบบวงจร เรียบร้อย ชาวบ้านก็อยู่เย็นเป็นสุขหากินได้ซื้อง ถึงมันได้แต่ก็มองว่าไม่ดี”

“ความภาคภูมิใจศิลปวัฒนธรรมของสร้อยฟ้า เราภูมิใจที่ได้เป็นลูกหลาน มีส่วนร่วมไม่มากนักน้อย
ที่ความคิดเน้นๆในความคิดที่ว่าทำอย่างนี้มันจะดี ก็จะได้เน้นชุมชน ได้ว่ามันดีจริง เราก็เน้นมาหลายปีถือว่า
ประสบความสำเร็จ เราไม่ได้บีบบังคับเราพูดไปให้คิด ถ้าว่ประสบความสำเร็จได้ดี ผู้นำชุมชนแต่ละคนต้องไม่
รีบร้อน คนรุ่นใหม่ที่มันขึ้นเราก็ทำไม่ได้ ถ้าเราทำแล้ว เรามองได้แล้ว เราทำได้ครบวงจร ก็เป็นสิ่งที่ดี
ก็มองดูคิดว่าจะจะเป็นบุญของหลวงพ่อก ที่ทำให้เราอยู่รอด ซึ่งใจมากๆ”

ในขณะที่ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังที่เจ้าอาวาสวัด
খনอนหน้าใหญ่ กล่าวว่า

“กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า ในเรื่องของการผนวกรวมเข้าด้วยกันนะครับ สภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันเราทำ
แบบเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว เราไม่สามารถก้าวข้ามไปด้วยความรวดเร็ว เพื่อให้ประสบความสำเร็จ เราไม่
สามารถทำตรงนั้นได้ งานวัฒนธรรม ถ้าการทำให้ประสบความสำเร็จรวดเร็ว มันเป็นเรื่องของคน ที่มีต้นทุนใน
การดำเนินงานซึ่งเราเป็นวัดและทางวัดเราเองก็ยังขาดเรื่องการตลาดมันคงจะทำให้ลำบากนิดหนึ่ง และในเรื่อง
ความรู้ของนักวิชาการ เกี่ยวกับเรื่อง การวางแผนงาน เราต้องอาศัยนักวิชาการทางตลอดเราจึงจะทำงานตรงนี้ได้
แต่ในปัจจุบัน พระในปัจจุบันเราไม่มีเงินที่จะทำตรงนี้ เราต้องอาศัยความเป็นชุมชนความพอเพียง ก้าวค่อยๆ
เป็นค่อยๆ ไป แล้วก็ไปดูไปเห็นงานที่ไหนที่สามารถนำมาพัฒนาสอดคล้องและก็พยายามที่จะพูดคุยให้กับรัฐ
เพื่อให้เห็นความสำคัญตรงนี้”

สอดคล้องกับความเห็นของเจ้าอาวาสวัดখনอนหน้าใหญ่ ที่ว่า “การมีส่วนร่วมถือเป็นหัวใจของ
ความสำเร็จ” ดังว่า “การที่มีส่วนร่วมทำให้ประสบความสำเร็จในเรื่องของงาน ในปัจจุบันเนี่ย มันต้องมีการ
ผลักดันของภาครัฐซะมากกว่า งานทุกอย่างเนี่ยภาครัฐให้การสนับสนุนให้การสนับสนุนอย่างจริงจังและ

จริงใจเนี่ยเราเชื่อว่าตรงนี้จะประสบความสำเร็จ แต่ว่าทำแบบประเภทแบบว่าทำให้มันเสร็จไป เสร็จๆ ไป แล้วเราเชื่อว่ามันไม่ประสบความสำเร็จแน่นอน”

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เจ้าอาวาสวัดขนอนหน้าใหญ่ ยังเน้น “การไหว้พระประธาน” กรณีอย่างวัดขนอนหน้าใหญ่ยังมีพระประธานที่สำคัญ เป็นหินศิลาแลงโบราณ ดังว่า

“เราไปร่วมการจัดงานอยู่ด้านนอกในส่วนหนึ่ง ส่วนภายในวัดเราก็มีการจัดเรื่องพิธีกรรม การแสดง ในส่วนของวัฒนธรรม ในวัด จัดให้มีการไหว้พระเพื่อเป็นจุดยึดเหนี่ยว ได้ไหว้พระ เพื่อเป็นจุดยึดเหนี่ยวของชุมชน ซึ่งเป็นนโยบายของวัดของเจ้าคณะภาค 15 ว่าให้มีการเปิดอุโบสถให้กับประชาชน ได้ทำการไหว้พระเป็นพระประธานในอุโบสถ ซึ่งเราเรียกว่าหลวงพ่อบุส วัดขนอนเนี่ย ซึ่งโบสถ์วัดขนอนมันน่าจะเปิดเป็นวัดโบราณ พระพุทธรูปก็เป็นหินศิลาแลงโบราณ ก็เลยถือว่าเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ ความที่ประชาชนให้ความศรัทธา มากราบไหว้กัน เราก็เลยต้องทำในการท่องเที่ยวเชิงพุทธได้ กับวัดซึ่งได้นำการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมารวมกันเพราะพยายามทำให้มันเกิดขึ้นแต่ว่าหลักการดำเนินงาน ถ้าถามว่าในปัจจุบันประสบความสำเร็จไหม เราประสบความสำเร็จในส่วนหนึ่ง แต่ไม่ได้ 100 เปอร์เซ็นต์คงหลงไหลมาท่องเที่ยวมันไม่ใช่ อย่างนี้การทำงานวัฒนธรรมเนี่ยเราต้องเข้าใจในจุดนี้”

ขณะที่ เจ้าอาวาสวัดขนอนหน้าใหญ่ กล่าวถึง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สิ่งสำคัญคือ “การทำตลาด” ศึกษาวิจัยว่ากลุ่มเป้าหมายเป็นใคร การปรับปรุงสถานที่แสดง ดังว่า

“เป้าหมายของการท่องเที่ยวที่วัดขนอน กลุ่มเยาวชน หรือกลุ่มเด็ก สถาบันการศึกษา ในอดีตถึงปัจจุบันเป็นกลุ่มเดิมอยู่ แต่ว่าการท่องเที่ยวที่ว่า มีประชาชนเข้ามาท่องเที่ยวบ้าง ถึงมาได้มาเสพ โดยตรงเข้าแต่เข้ามามีด้วยกระแสของการประชาสัมพันธ์ เข้ามาไหว้พระ ก็พยายามปรับเปลี่ยนกลุ่มใหม่ๆเข้ามา แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น จะทำให้มีกลุ่มท่องเที่ยวเข้ามายังสถานของวัดขนอนหน้าใหญ่เนี่ย มันก็ต้องมีการทำตลาด การปรับปรุงสถานที่ต่างๆ ทำให้สอดคล้องกัน”

นอกจากนี้ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อีกอย่างหนึ่ง คือ “การสร้างความแตกต่าง” นอกจากนั้นวัฒนธรรมแล้ว เรายังเน้นให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้สถาปัตยกรรมที่วัดด้วย รวมถึงการมีสิ่งจูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ดังว่า

“คือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเราพยายามที่นอกเหนือจากขายความเป็นพุทธศาสนาแล้วเรายังจะขายความเป็นสถาปัตยกรรมของไทย ซึ่งปัจจุบันเป็นสิ่งที่หายากในส่วนวัดขนอนเนี่ยเป็นงานเรือนไม้ไทยและก็ร่วมกับสถาปัตยกรรมของอิฐ หินปูน โบราณ แต่ว่ามีช่วงหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงมีการทำคอนกรีตสำเร็จออกมา เราก็พยายามลดลงไป พยายามใช้รูปแบบดั้งเดิม ในเรื่องของงานที่อนุรักษ์ให้มันอยู่รามาท่องเที่ยววัดขนอนนอกเหนือจากได้เสพงานหน้าวัฒนธรรมแล้วเรายังได้เสพงานศิลปะที่เป็นสถาปัตยกรรมด้วย ให้ผสมผสานกัน...มีสิ่งจูงใจที่ทำให้คนมาท่องเที่ยว ก็ตรงนี้แหละงานที่เราทำอยู่ เรื่องการประชาสัมพันธ์ให้กับ

นักท่องเที่ยว และก็มีสื่อมาทำการประชาสัมพันธ์และก็มีเรื่องการแสดง การเรียนรู้ที่มันเกิดขึ้นในวัดখনอน และก็มีมันรวมถึงเรื่อง สถาปัตยกรรมแล้วก็การเรียนการศึกษา”

“การพัฒนาบุคลากร” เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งวัดখনอน หนึ่งใหญ่ ใช้การพัฒนาเพื่อฝึกเด็ก เยาวชน จากรุ่นสู่รุ่น เพื่อเตรียมความพร้อมในศิลปะการแสดง การเสริมสร้างรายได้และอาชีพ นั่นคือ วัดกับโรงเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ดังที่เจ้าอาวาสวัดখনอน หนึ่งใหญ่ กล่าวไว้ว่า

“กลุ่มหนึ่งที่เป็นสมาชิกที่แสดงอยู่จะทำยังไงให้เขาอยู่ได้ ที่เขาเลี้ยงตัวเป็นอาชีพได้ ทำไมเขาต้องมาอยู่ เขาอาจไปทำงานอื่นที่ดีกว่า แต่ว่าทำไมกลุ่มพวกนี้เขายังอยู่ถูกคิยลถูกหา ที่แสดง เราจะมีกลุ่มนักแสดงกลุ่ม เล็กๆ ใหญ่ๆ หนึ่งกลุ่มนี้อยู่ในการดูแลของวัด และเราจะมีกลุ่มการศึกษาเผยแพร่ไปทางโรงเรียน โรงเรียนส่ง คนเข้ามาเรียนรู้เอามาประกอบกับกลุ่มที่เรามีอยู่ มันก็จะเป็นกลุ่มใหญ่ขึ้น .เรามีกลุ่มของวัดখনอนเอง เราไม่ ใหญ่มาก คือกลุ่มมาด้วยใจหรือมา มีทั้งใจ มันต้องใจ และที่เขาอยู่ได้ แต่ว่ามีค่าตอบแทนกับเขาบ้าง แต่จะไม่ มากมายนัก แต่เขาอยู่ได้”

สำหรับการปฏิบัติที่ดี ของหนึ่งใหญ่วัดখনอน คือ “การทุ่มเทกำลังใจ” ดำเนินการอย่างจริงจัง ผู้นำที่ เสียสละ ดังที่เจ้าอาวาสวัดখনอนหนึ่งใหญ่ได้กล่าวไว้ว่า

“การปฏิบัติที่ดีเนี่ย ก็เป็นการที่เราพยายามให้มีความทุ่มเทให้กับชุมชน เยาวชน อันนี้เป็นการปฏิบัติที่เรา ตั้งใจ ที่นี้เราจะสอนเยาวชน ได้เนี่ย คืออยากให้เขาเห็นคุณค่าความงาม ความงดงามของศิลปะบนหนึ่งใหญ่ อยากรู้ให้เขาละเอียดถึงบุคคลคือ หลวงปู่กล่อม สมเด็จพระเทพที่ท่านได้ทรงอนุรักษ์ เราอยากจะปลูกฝังตรงนี้ ให้กับเยาวชน โดยส่วนตัวแล้วเราปฏิบัติตรงนี้อยู่ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ การศึกษา ทำด้วยใจโดยไม่ได้หวัง การตอบแทน การตอบแทนนี่คือผลพลอยได้ ที่เราทำงานสำเร็จแล้ว เราเชื่อว่ามันเป็นผลพลอยได้ที่เข้ามาหา ตัวอาตมา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษา ปัจจัยที่เข้ามาบริหารวัด สถานที่ตรงนี้ เขาเห็นงานศิลปะอยู่แล้ว แต่เรา ต้องทำด้วยใจจริงๆ รู้จักการเสียสละ ถ้าคนเราไม่รู้จักรู้จักการเสียสละ หรือเราเห็นแต่ประโยชน์ เราเชื่อว่าตรงนี้ไป ไม่รอด ต้องมีความเสียสละ ต้องเห็นประโยชน์แก่ชุมชน”

ปัจจัยที่ทำให้หนึ่งใหญ่วัดখনอนประสบความสำเร็จ คือ “ความศรัทธาในตัวบุคคล” ศรัทธาใน หลวงปู่กล่อม ซึ่งเป็นอดีตเจ้าอาวาสผู้จัดตั้งหนึ่งใหญ่วัดখনอนเป็นรูปแรก รวมถึงการสืบสานต่อมา ดังว่า

“ปัจจัยที่เราทำให้หนึ่งใหญ่สำเร็จได้ ปัจจัยอย่างหนึ่งคือ เรามีความศรัทธาในตัวบุคคล หนึ่งศรัทธาในตัว หลวงปู่กล่อมเป็นผู้ตั้งหนึ่งใหญ่วัดখনอน ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 มาจนถึงปัจจุบันนี้ จนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป และที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งวัดখনอนนั้น เป็นหนึ่งในโครงการราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ท่านเป็นองค์อุปถัมภ์มรดกไทย ท่านเป็นสถาบันสูงสุดและให้การสนับสนุนเป็น โครงการราชดำริของ พระองค์ท่าน ตรงนี้เป็นแรงจูงใจคนทำงาน แล้วก็มีสถานบันการศึกษารับรองในเรื่องคุณภาพหนึ่งใหญ่”

อีกประการหนึ่งคือ “ความรู้ ความทุ่มเทในเรื่องที่เราทำอยู่” คือ การเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ดังที่เจ้าอาวาสวัดขนอนหน้าใหญ่ กล่าวว่

“ถือว่าก็เป็นส่วนหนึ่งที่เราทำตามได้ทำขึ้นมา ตั้งแต่ตอนที่ยังไม่ได้บวชแล้วก็ได้บวชมาเป็นพระทุกวันจนเป็นเจ้าอาวาส ก็ได้ร่วมมือกับเจ้าอาวาสคนก่อน ทำมันมาด้วยใจที่มีความรักในเรื่องของงานศิลปะ ก้าวเดินบางที่ด้วยเงินของตัวเอง เราไม่มีใครมาสนับสนุนตั้งแต่แรก ในช่วงแรกต้องทุ่มเทสุดกำลัง โดยตัวอาตมาเองเนี่ย เคยเล่นหนังใหญ่มา เคยเห็นความเป็นหนังใหญ่ของเรามาทำให้เรามีความรู้ในเรื่องของหนังใหญ่ และสามารถที่จะถ่ายทอดตรงนี้ได้ อีกอย่างที่เราเป็นนักการศึกษา นอกจากการแสดงแล้ว อาตมายังมีความรู้เรื่องการแกะสลักหนังใหญ่ ภาคหนังใหญ่ ก็เลยสามารถที่จะรู้เรื่องราวหนังใหญ่ได้ ก็จะหาอย่างเดียวเรื่องคนตรีไทย แต่ที่พอฟังออก พอจะรู้เรื่องของพวกนี้ได้ อีกส่วนหนึ่งก็คือมาเรียนรู้ มาศึกษาข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับหนังใหญ่จากตรงนี้ จากการที่เรามีความคิดว่าคนที่อื่นเขาศึกษากันเยอะๆ ทำไมเราเป็นเจ้าของไม่ศึกษาดูเลยมัน อาตมาก็เลยมาศึกษาข้อมูลวัฒนธรรม แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นอาตมาอยู่เป็นเจ้าคณะตำบลสร้อยฟ้า ดูแลปกครองคณะสงฆ์ระดับตำบล ในอำเภอโพธาราม แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็มาทำเรื่องของหนังใหญ่ ซึ่งเป็นการดูแลให้เห็นในรูปแบบการแสดง โดยพยายามที่จะเผยแพร่งานนี้ต่อไป”

จึงกล่าวได้ว่าแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดขนอนหน้าใหญ่ใช้หลัก “บวร” บ้านคือชุมชน วัด และ โรงเรียนที่ดึงนักเรียนและเยาวชนมาเป็นทีมในการแสดงหนังใหญ่แบบรุ่นสู่รุ่น การบูรณาการความรู้ภายใต้ตัวตนและความรู้จากภายนอก ความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ ความร่วมมือ และการอุทิศตน รวมถึงการดึงพลังจากชุมชนมาช่วยในการพัฒนาให้หนังใหญ่วัดขนอน สิ่งสำคัญวัดขนอนหน้าใหญ่ได้ยึดการปฏิบัติตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเคร่งครัดทั้งเจ้าอาวาสและผู้นำท้องถิ่น จนเกิดความสำเร็จ

(3) วัดคงคาราม

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดคงคาราม ได้พัฒนาแบบขั้นบันได ค่อยเป็นค่อยไปเช่นกัน ในขณะที่ตำบลคลองตากคมีวัดหลายวัด โรงเรียนหลายโรงเรียน แต่จุดเด่นอยู่ที่วัดคงคาราม ซึ่งมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น มีพระที่ดูแลรับผิดชอบด้วยความเสียสละ อุทิศตนอย่างยิ่งยวด แต่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดคงคาราม ยังอยู่ในขั้นของการลุ่มๆดอนๆ ซึ่งต้องมีการพัฒนาและการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างเต็มที่ แต่ปัจจุบันแนวโน้มของนักท่องเที่ยวเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติมาสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มผู้สูงอายุ และเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ดังที่อดีตปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตากค กล่าวว่

“ผมสะท้อนสองที่รับที่อยู่วัดขนอนมา 5 ปี แล้วก็ที่วัดคงคาราม คือในสมัยก่อนเนี่ยแหล่งท่องเที่ยว เช่นวัดขนอน วัดคงคารามยังไม่ได้รับความสำคัญนะครับ ก็นักท่องเที่ยวจะมาน้อยเป็นที่รู้จักในกลุ่มเฉพาะ ตอนหลังเมื่อทางวัดขนอนได้รับรางวัลยูเนสโกก็ได้รับการยอมรับเพราะฉะนั้นตรงนั้นคือสื่อที่กระจายไปมันทำให้

กลุ่มเข้ามามาก ที่นี้ในส่วนที่อีกอย่างที่ผมสังเกตคือ ตอนนี่เรื่องการท่องเที่ยวกระแสมันเปลี่ยนไปคนที่มีความรู้ คนที่มีฐานะส่วนมาก นะผมจัดคนที่มีความรู้ มีอายุ พวกกลุ่มๆ ชั้นกลางหรือชั้นบนชนิดหนึ่งจะมาหันมาสนใจ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแล้วก็ประโลมใจ นั่นคือกลุ่มผู้ใหญ่เข้ามาก็จะพาบุตรหลานเข้ามาด้วย”

แต่ในปัจจุบันวัดคงคาราม เน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือเน้น “การพึ่งตนเอง” ทำการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยที่ทางวัดเก็บค่าเข้าชมพิพิธภัณฑ์เพียงคนละ 10 บาท ดังที่พระผู้ดูแลรับผิดชอบของวัดคงคาราม กล่าวไว้

“คืออย่างพอเรามาทำพิพิธภัณฑ์นักท่องเที่ยวมันก็จะเพิ่มขึ้น แต่พิพิธภัณฑ์ต่างๆ ในแต่ละที่ ที่เขาเห็น เขาจะสงสัยว่าวัดคงคาอยู่ได้อย่างไร เพราะบางที่เราเก็บ สิบบาทเป็นค่าน้ำค่าไฟเนี่ย บางที่เขาเก็บกันเยอะแต่เขาอยู่ไม่ได้ ก็คืออย่างนี้ของเรามีอยู่บ้านเราใช้ทรัพยากรทางชาวบ้านก็คือเราไม่ได้จ้างใคร อย่างงานอะไรอย่างเนี่ยผมก็อาจจะเรียกชาวบ้านเข้ามาช่วยอะไรอย่างนี้ อย่างทำเกี่ยวกับเรื่องผ้าก็เหมือนกันก็เรียกชาวบ้านมาช่วยแต่บางที่ เขาต้องจ้างตลอดอย่างนี้ครับ แล้วของวัดคงคารามที่เป็นพิพิธภัณฑ์ขึ้นมาเนี่ย”

นอกจากนี้ พระผู้ดูแลรับผิดชอบของวัดคงคาราม ยังกล่าวเสริมอีกว่า การจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ต้องใช้ “การพึ่งตนเอง ใช้พลังในชุมชนคนมีส่วนร่วม และใช้จิตอาสา” สถาบันวิชาการ อาจสนับสนุนในส่วนขาดหรือเป็นตัวช่วยในการขับเคลื่อน ดังว่า

“เขาชอบเขาคูณานคือเขาพาลูกหลานมาดูเนี่ย เห็นคุณค่าบ้านเขาบอกว่าไม่ต้องไปดูที่อื่นเลย คือ มาที่นี้บางที่แล้วคุ้มอย่างนี้อย่างกฎทรงไทยเนี่ย มันหาคุยกมาก มันก็สื่อกันเรื่อยๆ ครอบอย่างเอาตมาไปประชุมแต่ละที่ เนี่ย บางที่เขาทำพิพิธภัณฑ์ แต่เขาทำไม่ได้ แล้วบางที่ที่เอาตมาไปประชุมพิพิธภัณฑ์เนี่ยแต่ละที่ที่เขาเชิญเข้าไปบางที่เขาแบบอาจจะมีการ อย่างตั้งแบบของอาจารย์อย่างนี้ คือเข้ามาช่วยแต่ว่างบมันน้อยบางที่เข้าไปถึงเขาถามเลย ว่า ลงมาช่วยเขาถึงบให้เขาเท่าไร พวกนี้ผมเจอประจำเลยพวกนี้ ก็คือที่วัดมันอยู่ได้ก็คือว่ามันมีของเรามีแล้ว แล้วก็เราก็ใช้ทรัพยากรของชาวบ้านแล้วเราไม่ต้องไปจ้างใครมันก็เลยอยู่ได้”

นอกจากนี้ พระผู้ดูแลรับผิดชอบของวัดคงคาราม ยังกล่าวเพิ่มเติม ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง คือ “การพึ่งตนเอง” พิพิธภัณฑ์อยู่ได้ด้วยตนเอง ซึ่งบางแห่งมุ่งที่จะพึ่งรัฐ อาจอยู่ไม่ได้ จึงต้องพึ่งตนเองก่อน ดังว่า

“ส่วนที่วัดนี้มันก็คือ ที่วัดมันยัง ใจอย่างพิพิธภัณฑ์นี้มันก็อยู่ด้วยตัวเอง ก็คือใช้เศรษฐกิจพอเพียงก็คือ วัดช่วยตัวเองครับ ส่วนมากงบประมาณนี้นอกจากว่าเราก็ทำไปบางที่ก็จะ ได้บ้าง ไม่ได้บ้างส่วนมากวัดก็อาจจะชาวบ้านช่วย ส่วนมากเพราะว่าพระอาจารย์ที่นี้ คือ ใจเขาไม่ค่อยออกเรียไรข้างนอก จะทำอะไรก็ประกาศ บอกญาติโยมว่าจะทำไอนี้เนอะ ไรอย่างนี้เนอะญาติโยมก็เข้ามาช่วยอะไรพวกนี้ มันก็คือส่วนมากมันจะอย่างที่ผมไป พิพิธภัณฑ์บางที่บางที่เขาแบบ ใจแต่เขาจะพึ่งแต่รัฐเขาจะไม่พึ่งตัวเองเลย อย่างที่วัดนี้คือเราต้องพึ่งตัวเองก่อน เพราะมันอย่างสถานที่ต่างๆ เนี่ย อย่างพิพิธภัณฑ์เนี่ยบางที่เราก็กางบขไปบางที่ก็ได้บางที่ก็ได้ไม่ได้อย่างนี้ อะไร

ต่างๆก็คือส่วนมากจะวัดจะจัดการตัวเองก่อน อาจจะมีชาวบ้านเข้ามาช่วย อะไรอย่างนี้ ส่วนมากที่วัดนี้จะมีชาวบ้านเข้ามาช่วย เพราะว่าคนมอญแถวนี้ก็จะรู้อยู่แล้วว่าเขาชอบทำบุญ”

การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดคงคาราม ด้วยการใช้ตัวแบบ “บวร” คือ บ้าน วัด โรงเรียน การใช้วัดเป็นศูนย์กลาง ร่วมมือระหว่างวัดกับโรงเรียน และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ดังที่พระผู้ดูแลรับผิดชอบของวัดคงคาราม อธิบายให้ฟัง ดังว่า

“ก็เพิ่มเติมหนึ่งครับ ในส่วนของวัดกับชุมชน โดยหลักทางมอญเนี่ย วัดต้องเป็นที่สุด ผมก็เหมือนกัน ผมก็เหมือนกันมีวัดก็ต้องวิ่งเข้ามา เพราะฉะนั้น โดยหลักถ้ามีงานๆ ชาวบ้านก็จะระดมช่วยกันมา คนละเพื่อคนละสิ่งก็ว่ากันไป ก็คิดว่าเป็นจุดแข็งอีกจุดหนึ่งของที่วัดเราอยู่ได้แล้วก็ในส่วนโรงเรียนที่ผมถึงโครงการที่ดีๆของท่านผอ. คือ มีการสอนภาษามอญท่านพระอาจารย์ครู โดยเป็นความร่วมมือระหว่างวัดกับโรงเรียนตัวนี้เป็นกระบวนการบริหารจัดการเพื่อให้ความรู้เรื่องภาษาเนี่ยถ่ายทอดไปสู่รุ่นใหม่ถึงแม้ว่าเด็กที่มาเรียนเนี่ยบางทีมันอาจจะมึนหรือสับสนบ้างที่มันตกมา หรือลาววัด โบสถ์บ้าง หมายถึงก็เป็นการถ่ายทอดในเรื่องวิถีวัฒนธรรมก็คิดว่า เป็นการต่อเนื่อง แล้วอีกส่วนที่ได้เพิ่มเติมคือในสมัยเด็กเราที่เป็นคนมีเชื้อสายมอญเนี่ย เวลาไปเรียนที่ตลาดสองกิโล โรงเรียนประจำอำเภอเนี่ยมันรู้สึกที่เราไม่กล้าบอกว่าเราเป็นมอญ รู้สึกว่าอาย เป็นข้อจำกัดพอในปัจจุบันพอเราโตขึ้นมาอะไรมันกลายเป็นจุดดีที่เรามีเชื้อสายเราก็ได้มีหลายภาษา ได้เรียนรู้อะไรแล้วก็มีวิถีวัฒนธรรมที่มันแตกต่างจากคนทั่วไปก็เหมือนกับคนเชื้อสายจีน หรืออะไรประมาณนั้นก็ ที่ว่าทุกวันนี้ก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องปมด้อย เป็นเรื่องที่คนรุ่นใหม่รับได้”

สำหรับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดคงคาราม เน้นองค์ประกอบสำคัญ คือ 1) ความรู้ 2) โครงสร้างการจัดบริการ 3) การบริหารจัดการของพื้นที่ และ 4) สิ่งอำนวยความสะดวก นอกจากนี้ การจัดการต้องนำ “แนวการบริหาร แบบสมัยใหม่ 4 Ms ได้แก่ คน เงิน วัสดุและวิธีการ” มาช่วย ดังที่อดีตปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตากด กล่าวไว้ว่า

“การจัดการตรงนี้เราต้องในส่วนของวัดคงคามมองว่าวิถีชุมชนตรงนี้รวมถึง วัดไทร วัดป่า วัดบ้านหม้อ วัดตรงนี้เนี่ย 1) หนึ่งก็ต้องเอาความรู้ขึ้นมาให้ชัดก่อน ว่าเราจะนำเสนอกับนักท่องเที่ยวอย่างไร ในประเด็นในเรื่องของพิธีกรรม เช่นการรำผีในเรื่องวันสงกรานต์ หรือแม้กระทั่งงานศพมันสามารถเป็นจุดขายได้ ถ้าเรานำเสนอสื่อให้ชัด ทีนี้เมื่อสะท้อนให้เห็นว่าเมื่อมีการท่องเที่ยวก็ต้องมีคนเข้ามาที่นี้การบริหารจัดการของชุมชน 2) โครงสร้างต่างๆที่จะต้องดูแลเรื่องของการบริการ ให้เรื่องของการต้อนรับขับสู้อะไรก็แล้วแต่เนาะ ตรงนี้จะต้องมีคณะที่ชัดเจน ในแต่ละชุมชนก็ต้องทำโครงการที่ชัดเจนตอนนี้ในรูปแบบของวัดอะไรก็แล้วแต่มันยังไม่ค่อยเป็นทางการ โครงสร้างตรงมันต้องมีการออกคำสั่งว่าใครมีหน้าที่อย่างไร แล้วก็มาด้วยจิตอาสาหรือว่าจ้างเหมาที่ว่าก็ว่ากันมานะ เพราะฉะนั้นคือผมมองว่าบางครั้งเศรษฐกิจทุกวันนี้ถ้าเราจะระดมชาวบ้าน อย่างของวัดখনอน ผมเสนอหลวงพ่อกันใหม่จ้างก็ต้องจ้าง ตรงไหนที่เข้ามาช่วยวัดเอาบุญก็ต้องเอาบุญกันไป 3) ตรงนี้ถ้าเรื่องการบริหารจัดการ การบริหารจัดการในเรื่องของพื้นที่การท่องเที่ยวเนี่ย และ 4) การอำนวยความสะดวก เช่นลานจอดรถห้องน้ำ ภูมิสถาปัตยกรรมต้องพัฒนา ควบคุมกันขึ้นมา ถ้าคนเข้ามาแล้วหนึ่งความสะดวกไม่ได้

วางผังเป็นระเบียบ ไม่มีหรือมาแล้วมานั่งพักผ่อนแล้วเครียดอย่างนี้มันก็เป็นสิ่งที่ผมก็มาครั้งเดียว ผมก็ไม่
 อยากจะมาอีกแล้ว เพราะฉะนั้นคือแต่ละชุมชนต้องวางแผนเรื่องการบริหารรองรับกิจกรรมทั้งหมดขั้นพื้นฐาน
 ทั้งหมดก่อนแล้วก็มีสิ่งอำนวยความสะดวกก็จะตามมา ส่วนในเรื่องของค่าใช้จ่ายของชาวบ้านเป็นขั้นตอนที่วัด
 จะต้องหาทุนมาจากงบประมาณจากเงินของวัด การบริจาคหรือการของจากรัฐก็ว่าไป 5) นั่นคือทั้ง 4 M หรือ
 6 M มันต้องมาช่วยกัน แต่ถ้าไม่มีตัวนี้มันก็ มันได้เฉพาะกิจแล้วมันก็ไม่ต่อเนื่อง เพราะท้ายสุดสมมติท่าน
 อาจารย์ ไม่ไหวแล้วก็ต้องมานับหนึ่งกันใหม่ ถ้ามีตัวนี้บับมันก็จะต่อยอดได้เลย”

นอกจากนี้ อดีตปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตาตด ยังขยายความถึง 1) การสร้างความรู้
 นั่นคือ การค้นหาความโดดเด่น ชาติพันธุ์มอญ อันเป็นอัตลักษณ์ เพื่อเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ 2) การ
 ขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยว 3) การจัดทำแผนพัฒนายุทธศาสตร์ ใช้การวิจัยมาช่วยในการพัฒนาหรือ
 จัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังว่า

“ในเรื่องของตรงนี้ต้องมองถึงกรอบแนวคิดก่อนว่าแต่ละชุมชนมันก็มีรากฐานหรือรากเหง้าในเรื่อง
 ของอัตลักษณ์กิจกรรมมันต่างหากการที่จะส่งเสริมมันต้องโฟกัสให้ได้ก่อนว่าแต่ละที่มันเป็นอย่างไร วัดখনอนก็
 หนึ่งใหญ่ กระบวนการที่เด่นดังก็เรื่องของพิพิธภัณฑสถานแล้วก็เป็นเรื่องของกระบวนการในการสอนและการแสดง
 นั่นคือ การถ่ายทอดความรู้ knowledge ส่วนในวัดคงคาเนี่ยผมมองว่าเป็นชุมชนวิถีชาวมอญ ชาวมอญ
 เพราะฉะนั้นคือในส่วนของท่านถิ่นหรือรัฐเนี่ย เดินมาถูกทางหรือเปล่าผมไม่รู้ แต่ผมว่าต้องมีการขับเคลื่อนใน
 อนาคตแน่นอน ตรงนี้มันจะต้องผนึกกันในเรื่องของบ้านวัด โรงเรียนและชุมชนและองค์กรภาคท้องถิ่นและ
 ภาครัฐในระดับที่ใหญ่ขึ้นมาช่วยกัน เพราะฉะนั้นจะทำในลักษณะเดี่ยวๆ ไม่ได้แล้ว เพราะฉะนั้นสิ่งที่ผมเห็นของ
 แต่ละองค์กร แต่ละชุมชนขมาคณักวิชาการเข้าไปช่วย เพราะเดี๋ยวนี้การทำโครงการอะไรต่างๆ จากวัด
 จากชุมชนเข้ามาต้องมี paper ขึ้นมาเพื่อศึกษาในเรื่องของแผนพัฒนายุทธศาสตร์จังหวัดหรืออะไรต่างๆ
 เพราะฉะนั้นคือในส่วนของท่านมหาวิทยาลัย มองการ support เจ้าหน้าที่ดำเนินการที่จะเป็นบุคลากรหรือจะเป็น
 นักศึกษาปริญญาโทเข้ามา สมมติจะครบศิลปากรตั้งเลย ไปน้องคนนี่วิทยานิพนธ์ เข้ามาคุณมาเป็นพี่เลี้ยง
 โครงการ แม้ว่าการระดมปัญหาอะไร ตัวนี้ก็จะทำให้วัด ได้ทิศทางที่คู่ขนานกับรากเหง้า ขององค์ความรู้
 การปฏิบัติ”

ในขณะที่อดีตปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตาตด ยังขยายความการพัฒนาการท่องเที่ยว
 เชิงวัฒนธรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นั่นคือ “การจัดทำโครงการ” เพื่อการพัฒนาความรู้
 ส่วนขาด พัฒนาศักยภาพ เสนอให้สถาบันการศึกษาเข้ามาช่วย รวมถึงการมีวิธีการบริหารจัดการที่ดี

“ผมจะเสนอว่าทุกวันนี้การที่พวกเราทำอะไรสักอย่างเนี่ยมันต้องรวมเป็นรายการ อย่างทุกวันนี้ก็
 เท่ากับว่าวัดก็อยู่ไปตามวัด โรงเรียนก็อยู่ตาม โรงเรียนไม่มีใครเข้ามาช่วยอาศัยแต่แก่นที่อยู่ข้างในสมมติวัดคงคา
 ไม่มีท่านผู้อำนวยการไม่มีผมเนี่ย ใครจะเขียน paper ใครจะทำโครงการเนี่ยคือจุดอ่อน ผมจะชี้ให้เห็นว่า แบบวัด
 ขนอน วัดคงคาเนี่ย มันจะต้องลิงค์ในเรื่องการท่องเที่ยวเศรษฐกิจพอเพียง คนเข้ามาเที่ยวมีทุกฐานตั้งแต่ต่ำถึง
 สูงสุด เพราะฉะนั้นคือต้องพูดถึงการเซอร์วิสซึ่งการบริการต้องพูดว่าอาจารย์เขี่ยทำได้แค่ระดับหนึ่ง ผมก็ทำได้

แค่ระดับหนึ่ง ท่านผู้อำนวยการที่ท่านก็มีคิดแค่นี้แต่ถ้าได้ข้างนอกเข้ามาช่วย ตรงนี้ต้องฝากไปในวงวิชาการ ศิลปการ มันก็จะทำให้การท่องเที่ยวหรือเศรษฐกิจพอเพียงที่มันจะตามมาภายหลัง คือว่าเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามา มากขึ้นรายได้ก็มากขึ้น เพราะนั่นคือการบริหารจัดการ ตรงนี้หลักว่าต้องมีผู้ที่มีความรู้เข้ามาวางโปรแกรม วางระบบให้ทางเรา ตรงนี้เป็นแนวทาง”

ขณะที่รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตากคต กล่าวถึงประเด็นการปฏิบัติตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ “การเปิดโลกทัศน์” ให้ประชาชนได้รู้และเข้าใจสามารถปฏิบัติได้จริง ซึ่งตำบลคลองตากคตเป็นต้นแบบเศรษฐกิจชุมชน ดังว่า

“ก็คือว่าตรงนี้นั้นต้องเปิดโลกทัศน์ รวมทั้งจะต้องชูประเด็นให้มันชัดเจนขึ้นมาด้วย โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ความหมายแต่ละหัวข้อที่จะต้องทำ อธิบายให้ประชาชนเข้าใจ ว่า คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงที่มันมีอยู่สามวงกลมเนี่ยมันคืออะไร สามารถที่จะถอดเอามาแล้วมาใช้ให้เกิดประโยชน์ มากที่สุดตรงนี้ก็พยายามที่จะส่งเสริมลงไปยังชุมชน ซึ่งปีนี่คลองตะกอกก็โชคดีที่ได้เป็นตำบลต้นแบบ”

เศรษฐกิจชุมชนต้นแบบของคลองตากคต เน้นทุกกลุ่มอายุ โดยเฉพาะ เด็ก เยาวชน และกลุ่มอาชีพ ขับเคลื่อนในเรื่องวัฒนธรรมประเพณี ความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ นั่นคือ การดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง “การทำบุญชักรัวเรื่อน” แก๊สชีวภาพ เป็นต้น ดังที่ รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตากคต กล่าวเสริมว่า

“เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน เกี่ยวกับ คือก็ดูแลทุกภาคส่วน ที่จะขับเคลื่อนในชุมชนเช่น วัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นอยู่ดูแลผู้สูงอายุ ให้ความสนใจเกี่ยวกับเด็กสตรี กลุ่มเยาวชนที่พยายามส่งเสริมรวมทั้งกลุ่มอาชีพ ก็เลยปีนี่ก็ได้เป็นตรงนั้นแล้วก็เลยไปเลือกหมู่บ้านหมู่สี่ วัดป่าไผ่ซึ่งให้เป็นชุมชน หมู่บ้านต้นแบบ ที่ตอนนี้กำลังดำเนินการอยู่ก็มีโครงการลงไปนี่ก็ทางจังหวัดจะลงมาตรวจสอบ คืออยากจะพยายามเกิดการขับเคลื่อน ไม่อยากจะให้เองบมาให้แล้ว ผมไม่อยากจะเลยอยากให้ขับเคลื่อนว่า ไก่ที่ให้ไปสิบตัว สามสิบครอบครัวเนี่ย ผมก็บอกไปทำบุญชักรัวเรื่อน ว่าวันนี้ไก่สิบตัวไปออกที่ฟอง ใช้ต้นทุนเท่าไร แก๊สชีวภาพ ที่ใช้มูลสัตว์เป็นอย่างไรตลอดจนการทำนาที่ผมเองพยายามผลักดันอย่างผมเลี้ยงวัวเดียวเนี่ยถามว่าไม่มีกำไรเพราะลงทุนไปเกือบล้านบาท ใต้ที่นี้ที่เรามาได้ก็คือ เอาชีวะผสมกับแกลบ เสร็จแล้วก็ใช้หัวเชื้อพอดอ เพื่อหมักแล้วก็เอาไปใส่ฝือกหอม ซึ่งปีที่แล้วก็ถามว่าประสบความสำเร็จ แต่ที่เนี่ยเวลาผมเป็นโฆษกก็อยากจะพยายามให้ชาวบ้านได้ทำนี่ก็เน้นหมู่ที่ 4”

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดคงคาราม คือ การรื้อฟื้นกิจกรรมวัฒนธรรมมอญอันเป็นชาติพันธุ์ของชุมชนคลองตากคต โดยเฉพาะเรื่อง 1) อาหารการกิน เพื่อนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลาน ดังที่รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตากคต กล่าวไว้ว่า

“ในเรื่องของความเชื่อซัดเจนส่วนในเรื่องของอาหารการกินก็ยังคงมีรสชาติ แงงลูกสั้น ผักปริง ก็ยังเป็นอัตลักษณ์ ตรงนี้ก็ยังมีคน ได้ตรงนี้ก็มีการอนุรักษ์ไว้ ถึงแม้กระทั่งลูกหลานเด็กรุ่น ไซใหม่จะไป เกอพีช บ้าง ก็ผู้หลักผู้ใหญ่ รุ่นผม รุ่นท่านรองบ้างก็ยังมี เอามากินแกงมีรสชาติกันบ้าง ต้องมากินล้างท้อง หรือแกงคอก แค่นี้ก็ยังมี เพราะฉะนั้นผมมองว่าถ้าได้รับการร่วมมือร่วมใจในปัจจุบันเนี่ยก็เชิญหลายๆท่านครูบาอาจารย์ในพื้นที่ซึ่งเกษียณบ้างอะไรบ้างเนี่ย แล้วก็ถ่ายทอดวิธี พวกผมก็พวกครูพักลักจำ ผมมองว่าในอนาคตวัฒนธรรม หรือวิถีตรงนี้จะต้องฟื้นขึ้นมาแม้กระทั่งบางครั้งก็สูญหายไป เช่นผ้าของคนเผ่าคนแก่อายุยามระคมกัน ออกมา คิดว่าไปได้”

2) ชาวมอญฝ่ายสงฆ์ ในเรื่องการสวมมอญ พิธีกรรมต่างๆ ดังที่อดีตปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตากุด กล่าวว่า “ถ้าเรามองในเรื่องของศิลปวัฒนธรรม ของชาวมอญในฝ่ายของคณะสงฆ์ คณะสงฆ์ของวัดคงคารามก็ยังมีอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมของนิกายรามัญอยู่ในส่วนของ ในเรื่องของการสวมมอญ ในเรื่องของการถือเอคา ในเรื่องของการพิธีกรรมต่างๆ ที่ยังคงคล้อยอยู่แล้วสิ่งที่ล้มหายตายจากไปก็พยายามรื้อฟื้นกันขึ้นมา”

กิจกรรมที่น่าโดดเด่น คือ โครงการจัดทำ “ถนนข้าวแช่” อันเป็นลักษณะของถนนที่มีกิจกรรมของคนมอญ มีกิจกรรมต่างๆ ในช่วงสงกรานต์อาจมีอาหารการกิน การรดน้ำดำหัวในช่วงสงกรานต์ ดังที่รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตากุด กล่าวว่า

เรามีถนนข้าวเหนียว ถนนข้าวสาร เราเนี่ยน่าจะมีถนนข้าวแช่ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของเราเริ่มตั้งแต่ปากทางหมู่หนึ่งอะ วัดไทรเนี่ยก็มีมอญแล้ว ไล่ไปจนบ้านหม้อเนี่ยเส้นเดียว อาจจะโรงเรียนอาจจะมีส่วนก็แบบว่าสอนให้เด็กทำ แล้วตอนนี้ก็จ้างวิทยากร ไว้แล้วนี่จะทำให้ครูบุญช่วยสอน ผมตั้งบไว้แล้วสอนเด็ก แต่ที่นี้เขาบอกว่าเวลาทำกับข้าวแต่ละอย่างนี้ไม่ใช่ทำที่เดียวได้ ต้องสอนทีละอย่างๆ พอได้แล้วสมมติว่าเมษาบ๊อบ เราก็ตั้งร้านสักร้านหนึ่งทำข้าวขาใส่กระทงเล็กๆ ให้เขาชิม หมายถึงว่าให้เขาชิมเขาจะชิมจุดนี้ก็ได้จุดนั้นก็ไปเรื่อยๆ เราจะเป็นถนนเล่นน้ำเล่นสงกรานต์ไม่ให้อริวงเลย ใครจะวิ่งรถก็ไปวิ่งเส้นชลประทานหรือเส้นริมน้ำเส้นนี้ควรจะปิด เป็นเส้นเล่นสงกรานต์เอาน้ำมาสาตกัน ไม่เอารถมาวิ่งไปวิ่งมาแล้วสาตกันแล้วรถล้มมีอุบัติเหตุผลยั้งเคยคิดเคยคุยกับท่านรอง ตอนนี้ผมเริ่มแล้ว ให้ครูวิทยากรภายนอก มาสอนวิธีทำข้าวแช่ผมจะเอาอย่างเดียวก่อนกับข้าวอื่นก็ทำมาแล้วเพราะผมมีหลักสูตรท้องถิ่นแล้ว

นอกจากนี้รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตากุด ยังสะท้อนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดคงคาราม ที่ว่า “ตรงนี้ก็ถือว่ามันเป็นศูนย์รวมเป็นสิ่งที่ ขึ้นหน้าขึ้นตาของอำเภอส่วนหนึ่ง เพราะหลายครั้งที่ผ่านมามีนักเรียน นักท่องเที่ยวมาขึ้นก็ขึ้นหน้าขึ้นตาของอำเภอส่วนหนึ่ง เพราะหลายครั้งที่ผ่านมามีนักเรียน นักท่องเที่ยวมาขึ้นก็ขึ้นหน้าขึ้นตาของอำเภอส่วนหนึ่ง ผู้นำก็คิดกำลังจำอย่างไที่จะให้มันดีกว่าที่มันเป็นอยู่ นี่ก็เป็นสิ่งที่มันเป็นอยู่ตรงนี้”

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าวัดคงคาราม ใช้แนวทางในการพึ่งตนเอง ทำงานพิพิธภัณฑด้วยใจ ด้วยจิตอุทิศ โดยยึดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก มีแกนนำที่มีวิสัยทัศน์ การรื้อฟื้นวิถีชาวมอญการจัดทำ

ถนนข้าวแช่ รวมถึงมีแนวคิดในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของวัดคงคาราม แต่สิ่งสำคัญยังขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ

2.2 หน่วยงานภาครัฐ

บทบาทของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด มีบทบาทในด้านส่งเสริม สนับสนุน ฟื้นฟู วัฒนธรรมให้ดำรงอยู่ ดังที่วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรีกล่าวว่า “เรามีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนอนุรักษ์ฟื้นฟู ไม่ให้แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมสูญหาย เป็นส่วนหนึ่งของทางราชการ และให้ประชาชนพร้อมทั้งเยาวชนได้ ร่วมกันรักษาอนุรักษ์ไว้ ทุกคนเป็นเจ้าของวัฒนธรรม”

ส่วนบทบาทของสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดจังหวัดราชบุรี มีบทบาทในการ กำหนดนโยบาย พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว บุคลากร ส่วนเรื่องการตลาดเป็นบทบาทของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ดังที่หัวหน้ากลุ่มงานการท่องเที่ยว กล่าวว่า “สำนักงานกำหนดนโยบาย พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว บุคลากร แต่ถ้าเรื่องการตลาดจะเป็นงานของ ททท. โดยตรงเลยค่ะ เราจะแยกกัน”

นอกจากนี้ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดราชบุรี ได้สนับสนุนงบประมาณ การพัฒนา ศักยภาพของนครรวมถึงการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก ดังที่หัวหน้ากลุ่มงานการท่องเที่ยว กล่าวว่า

“ส่วนใหญ่งบประมาณทั้งหมดที่ได้มาจากกลุ่มจังหวัด อบจ. เค้าก็มีส่วนสนับสนุนในเรื่องของ โครงสร้าง พื้นฐานที่เค้าส่งลงไป มีการพัฒนาศักยภาพของคน บุคลากร ในส่วนนี้พัฒนา เราจะจัดอบรม สัมมนา ต้องการจุดประกายความคิดของผู้นำในชุมชน ให้อริกและหวงแหน ซึ่งจะทำให้เกิดชุมชนที่ยั่งยืนตามมา ...การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก ก็พยายามจัดสรรงบประมาณลงไป สร้างห้องน้ำ แต่ในเรื่องการจัดการเองอาจจะ ต้องใช้เวลาในการจัดการ ต้องใช้เวลานิดหนึ่ง”

ส่วนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้น “การพึ่งตนเองได้” และ “การมีส่วนร่วมของชุมชน” ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนา ดังที่หัวหน้ากลุ่มงาน การท่องเที่ยว กล่าวว่า

“แต่ละชุมชนเค้าก็สามารถดูแลตัวเองได้ มีการจัดการแบบพอเพียง ค่อยๆ โตขึ้น ไม่เหมือนสวนผึ้ง มีแต่ ผู้ประกอบการ แต่การท่องเที่ยวนี้มีผู้นำเป็นพระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน การเจริญเติบโตของเค้าค่อยเป็นค่อย ไป ...การมีส่วนร่วมของชุมชน ขึ้นอยู่กับผู้นำในชุมชนด้วยค่ะ กระตุ้นคนในชุมชนให้หันมาพัฒนา ส่วนใหญ่ ผู้นำชุมชนที่เป็นพระสงฆ์ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ...ลงพื้นที่ กระตุ้น ความคิด สร้างความท้าทายในชุมชนให้ทำอย่างไรให้ชุมชนน่าสนใจขึ้นมา สร้างบอกเล่าเรื่องราวขึ้นมา สามารถแสดงความคิดเห็นได้”

และยังกล่าวเสริมเพิ่มเติมอีกว่า “นักท่องเที่ยวกลุ่มวัฒนธรรม จะมีความสนใจเป็นพิเศษ มีคุณภาพ เรานำเสนอดีๆ แง่มุมสร้างคุณค่า ขึ้นอยู่กับตัวชุมชนเองว่าจะนำเสนอในแง่ไหน ซึ่งถ้าเรานำเสนอจุดนั้นได้ ก็เหมือนเราเพิ่มมูลค่าให้ตัวเอง... ปัญหาหรืออุปสรรคในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ก็คือความรู้ ความเข้าใจของคนในชุมชน เราต้องให้ความรู้แล้วเค้าจะเกิดความคิด เกิดไอเดีย ต่อยอดได้และเรื่องงบประมาณการท่องเที่ยวนี้เยอะมาก”

สำหรับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในบทบาทของภาครัฐ เอกชน ทางวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรีให้ทัศนะว่า

“ทุกหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนก็เห็นความสำคัญของวัฒนธรรม ลงมาช่วยกันดำเนินการ แต่บางอย่าง บางครั้งเรายังประสานกันไม่ชัดเจน ซ้ำซ้อน เช่น ประเพณีไทยทรงดำ มันจะจัดหลายหมู่บ้าน เวลาของงบประมาณจะลำบาก เช่น ของวัดหัวจิ้น และหลายๆกลุ่ม ของงบประมาณลำบากเพราะอำเภอนี้ก็จัด ๆ แทนที่จะมารวมกัน ระบบหมุนเวียนกันไป คราวนี้ก็จะของบได้ง่าย”

และยังกล่าวเสริมในรายละเอียดของแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในเรื่องของการสนับสนุนงบประมาณ การรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วม การสร้างแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยว และหน่วยงานอื่นๆ เช่น สถาบันการศึกษา ดังที่วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี กล่าวว่า

“ทางกระทรวงวัฒนธรรมก็มีงบแต่ก็ไม่มาก เราก็จะมีงบอื่นมาสนับสนุน ทาง อบจ. ก็มีงบสนับสนุนส่วนหนึ่ง ตัวอย่างวัดคงารามต้องการรวมกลุ่มมอญให้เกิดขึ้น ก็เห็นด้วยถ้ารวมกลุ่มกัน ก็จะมีความคิดหลายหลาย ช่วยกันแก้ปัญหา ก็จะออกมาเป็นรูปแบบที่ชัดเจน ส่วนองค์กรอื่นๆ หน่วยสถาบันการศึกษาสำคัญที่สุดที่มาช่วยสืบสานวัฒนธรรมได้มาก เวลาที่มีกิจกรรมก็ต้องร่วมกับหน่วยงานการศึกษา ถ้าไม่ร่วมงานจะไม่เสร็จเลย การมีส่วนร่วมสำคัญที่สุด แต่อาจมีการขัดแย้งกันบ้าง แต่ทั้งนี้เราก็จะมีหลายความคิดเอามาผสมผสานกันบ้าง ต้องยอมรับความคิดเห็นที่เป็นกลางไม่ทำให้เสียการเสียนทางด้านวัฒนธรรม อยู่ทางสายกลาง ทำอย่างไรให้คนมาเที่ยวราชบุรี หลายๆ ที่ในราชบุรีในคราวเดียวกัน มีความเป็นไปได้ แต่เราต้องจัดเชิญชวนให้น่าดู ที่ดึงดูดและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มาศึกษา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะหลอมรวมแหล่งท่องเที่ยวมีตัวยึดโยง ความเป็นได้ยู่ถ้ามีกลุ่มพลังนักวิชาการ”

จากผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้สรุปวิเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ 3 แห่ง ดังตารางที่ 25

ตารางที่ 26 สรุปการวิเคราะห์แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว 3 แห่ง

ที่	องค์ประกอบ	วัดโฆลงสุวรรณคีรี	วัดxonอนนังใหญ่	วัดคงคาราม
1	การจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียงแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่ก่อนนี้มีภูมิคุ้มกัน วิธีเรียบง่าย ชุมชนมีรายได้ การขายอัตลักษณ์ ข้าว คลังความรู้ชุมชน	การพึ่งตนเอง ชุมชนมีรายได้ ค่อยเป็นค่อยไป หลักสูตรท้องถิ่น ความรู้และคุณธรรม คลังความรู้ชุมชน	การพึ่งตนเอง การใช้พลังชุมชน การเกษตรผสมผสาน คลังความรู้ชุมชน
2	บทบาทการสนับสนุนขององค์กร	ภาครัฐและเอกชน สนับสนุนมาก โรงไฟฟ้าราชบุรี	ภาครัฐและเอกชน สนับสนุนมาก	ภาครัฐและเอกชน ยังไม่สนับสนุน
3	การจัดการการท่องเที่ยว	มีการจัดการสมัยใหม่ ได้แก่ 4 M คือ คน เงิน วัสดุ และวิธีการ การจัดการแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก เน้นการประชาสัมพันธ์	การจัดการแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก การเป็นแบบอย่าง การไหว้พระประธาน การทำการตลาด การสร้างความแตกต่าง การประชาสัมพันธ์ การพัฒนาคน	มีการจัดการสมัยใหม่ การจัดการความรู้ โครงสร้างบริการ การบริหารพื้นที่ สิ่งอำนวยความสะดวก การเปิดโลกทัศน์ การจัดทำโครงการ การพัฒนาคน
4	กิจกรรมการท่องเที่ยว	การอนุรักษ์สืบทอด ไทย-ยวน วันสงกรานต์ นางงอม แสงสีเสียด กิจกรรมครบวงจร	การจัดการทางน้ำ มหกรรมหนังใหญ่ วันสงกรานต์ การแสดงหนังใหญ่ทุกวัน เสาร์	ถนนข้าวแช่ พื้นฟูวัฒนธรรมมอญ วันสงกรานต์
5	ปัจจัยความสำเร็จ	ผู้นำ การมีส่วนร่วม การจัดการ การประชาสัมพันธ์ “บวร” สามัคคี	บวร การมีส่วนร่วม การทุ่มเทจริงจัง ศรัทธาใน ตัวบุคคล ความรู้	จิตอาสา บวร
6	ปัจจัยความล้มเหลว	ผลประโยชน์ ความขัดแย้ง ขาดการมีส่วนร่วม ทิฐิ อัจฉา	สามารถพัฒนาเป็นลำดับขั้น ที่เจริญรุ่งเรืองไม่ลงไป ถึงจุดต่ำสุด	การมีส่วนร่วม ผู้นำ